

UNITARINAT

Lasten unien jakamisen ja kertomisen muodot

Mari Rapala
Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Taidekasvatus
Marraskuu 2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta - Faculty	Laitos - Department
Humanistinen tiedekunta - Faculty of Humanities	Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos - Department of Art and Culture Studies
Tekijä - Author Rapala Mari	
Työn nimi - Title UNITARINAT Lasten unien jakamisen ja kertomisen muodot	
Oppiaine - Subject Taidekasvatus - Art Education	Työn laji - Level Pro gradu -tutkielma
Aika - Month and year Marraskuu 2016	Sivumäärä - Number of pages 91 + liitteet 1
Tiivistelmä - Abstract <p>Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee esiopetusikäisten lasten ryhmässä toteutetun taideprojektin aikana esiin nousseita tarinoita unista. Työ pyrkii löytämään vastauksia lasten kerronnan tapoihin ja muotoihin. Työssä keskeiseksi nousee tutkimusta varten kehitetty käsite unitarina. Unitarina on luova- ja kollektiivinen prosessi, jonka kautta lapset kertovat tarinoita näkemistään unista monin eri menetelmin. Tutkimus lähestyy kysymyksiä unitarinan synnystä, sen olemuksesta ja tavoista joilla unet tarinallistuvat ja sanallistuvat lasten puheessa ja piirustuksissa.</p> <p>Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Siihen osallistui yhteensä 14 lasta. Aineiston keruu toteutettiin eräessä kaksikielisessä Etelä-Suomen esikouluryhmässä taideprojektin avulla. Taideprojekti koostui neljästä osasta: satutuokiosta, ryhmähaastattelusta, piirustustuokiosta ja sadutuksesta. Haastatteluna toimi teemahaastattelu. Piirustustuokion tehtävänä oli piirtää kuva, joka käsittelee nukkumista ja/tai nukahtamista. Aihesadutuksessa lapset kertoivat tarinan piirtämästään kuvasta. Aineistoksi kertyi kaksi ryhmähaastattelua, 17 kuvaa ja 15 sadutusta.</p> <p>Tutkimuksen aluksi rakennetaan teoriaviitekehys unitarina-käsitteelle. Pohjana toimivat sadut ja narratiivisuus, tarinankertoisuus, tarinallinen muistelu sekä kollektiivisuus. Viitekehys muodostuu hyvin poikkitieteellisestä taustasta, jonka keskuksessa toimii unien tuoma mielikuvituksen vapaus ja luovuus, sekä taidekasvatuksellinen näkökulma. Toisen tärkeän aineiston kirjallisuuden ohella muodostavat lasten tuottamat dialogit, kuvat ja sadut. Niiden kautta päästään lähemmäksi konkreettisia unitarinoita. Aineisto rakentaa kuvaa lasten luovista kertojankyvyyistä ja unitarinoiden jakamisen tavoista ja muodoista.</p> <p>Unitarinat ovat kertomuksia, jotka koostuvat unen muistikuvista. Ne käyttävät apunaan mielikuvitusta täyttääkseen muistin tyhjät kohdat. Tutkimuksessa korostuu, miten unitarinat ovat tiiviisti liitoksissa hetkeen ja paikkaan.</p>	
Asiasanat - Keywords taidekasvatus, sadutus, muisteleminen, lastenkulttuuri, unitarina, sanallistaminen	
Säilytyspaikka - Depository JYX	
Muita tietoja - Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
1.1 LÄHTÖKUOPASSA.....	1
1.1.1 Tutkimuskysymykset.....	5
1.1.2 Lapsilähtöinen tutkimus.....	5
1.2 KESKEISET KÄSITTEET.....	9
1.3 SADUT JA NARRATIIVISUUS.....	12
1.4 LAPSET KERTOJINA.....	15
1.5 TARINALLINEN MUISTELU.....	18
1.6 KOLLEKTIIVISUUS.....	20
2 AINEISTONKERUU SATUPROJEKTIN KAUTTA.....	23
2.1 PROJEKTIN KULKU.....	23
2.2 PT. I SATUTUOKIOT.....	26
2.3 PT. II RYHMÄHAASTATTELU.....	27
2.4 PT. III PIIRUSTUSTUOKIOT.....	28
2.5 PT. IV SADUTUS.....	30
2.6 POLUN LÖYTYMINEN.....	32
2.7 LAPSET JA TUTKIMUKSEN EETTINEN NÄKÖKULMA.....	37
3 KOLLEKTIIVISET UNITARINAT.....	38
3.1 RYHMÄ A.....	38
3.2 RYHMÄ B.....	40
4 UUELLEEN KERROTUT UNITARINAT.....	43
4.1 ANNIN ”VIHREÄHIUKSINEN ORAVA”.....	44
4.2 PIHLAN ”MAHDOLLISESTI”.....	46
4.3 FANNYN ”KÄNNYKKÄ”.....	49
4.4 ISKAN UUELLEEN KERROTUT UNITARINAT.....	50
4.4.1 Satu 1: The Maal.....	51
4.4.2 Satu 2: The Lord of the Rings.....	53
5 AIHEIDEN LAINAAMINEN.....	58
5.1 RYHMÄ A.....	58
5.2 ISKAN PELIUNET.....	61
5.3 RYHMÄ B.....	63
5.3.1 Sarjakuvamaiset lainaukset.....	63
5.3.2 Nukkuvat hahmot.....	65
6 DIALOGI.....	69
6.1 NOOAN PULKKA.....	69
6.2 ENNIN DINOSAURUKSET.....	71
6.3 EETUN TRAKTORI.....	74
7 TUTKIMUSTULOKSET.....	77
7.1 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA MERKITYS.....	77
7.2 YHTEISÖLLISET TARINAPOLUT.....	79
7.4 UUELLEEN KERROTTUA.....	80
7.5 LAINAAMINEN.....	81
7.6 SADUT DIALOGINA.....	82
8 LOPUKSI.....	83
LÄHTEET.....	86

LIITTEET.....	92
LIITE 1.....	92

I JOHDANTO

Jokainen tutkimus lähtee liikkeelle jostain: kysymyksestä, ajatuksesta, tunteesta, oivalluksesta. Tässä kappaleessa esittelen kuinka tutkimukseni aihe syntyi, millaiseen teoriataustaan tutkimukseni kuuluu, sekä mitkä ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä käsitteitä.

Ollessani USA:ssa puoli vuotta vuodenvaihteessa 2012–2013 hoitamassa kahta pientä poikaa heistä vanhempi kertoi minulle yllättäen, kuinka oli nähnyt minusta unta, jossa osasin muuttua kissaksi. Hän kuvasi metamorfoosini tarkasti naurahdellen moneen kertaan ohi kiitävien päivien aikana. Ensin olin minä, jonka jälkeen jalkojeni ja käsieni tilalle kasvoivat tassut. Häntä ilmestyi yllättäen, ja karvapeite kasvoi hiljalleen tyhjältä. En vaikuttanut yllättyneeltä tai pelokkaalta. Lopulta päähäni kasvoivat korvat ja suuhuni terävät hampaat. Osasin hypätä puuhun. Olin ketterä ja nopea. Taisin jossain tarinan muunnoksessa syödäkin jonkun. Pienen pojan mielestä oli hauskaa kertoa uudelleen ja uudelleen, kuinka muutokseni tapahtui, ja joka kerta hän kertoi tarinaansa sitä innokkaammin mitä tarkemmin häntä kuuntelin. Esitin väliin aina kysymyksiä ja vaikutin hämmästyneeltä sekä yllättyneeltä. Vanhempien saapuessa kotiin alkoi tarinan kerronta uudestaan, ensin isälle ja illalla myöhään äidille. Jokaisella kerralla tarina muuntui ja muovautui. Seuraavien päivien aikana tämä pieni poika näki uusia unia, joissa muutuin lehmäksi. Sitten hän julisti nähneensä unen, jossa olin persikka ja viimeisimpänä muutuin leppäkertuksi. Pieneksi ja mustapilkkuiseksi leppäkertuksi.

Näin jälkikäteen lukiessani matkapäiväkirjani merkintää pienen pojan unien jakamisesta en voi olla näkemättä yhtäläisyyttä tutkielmani aiheeseen. Huomaamattani olen kokenut ensimmäiset unitarinani jo vuosia aikaisemmin.

1.1 Lähtökuopassa

Unia on tutkittu paljon. Lukemattoman paljon. Tässä tutkimuksessa unet toimivatkin vain inspiraation lähteenä. Ne ovat aihe esiopetusikäisille suunnattuun taideprojektiin, josta tutkimuksen aineisto koostuu ja josta koko tutkimus on lähtenyt liikkeelle. Kaikki alkoi kuvakirjasta, jonka löysin oleillessani USA:ssa. Kuvakirja käsitteli unettomuutta. Sen kaunis kuvitus ja tarina vakuuttivat minut siitä, että se olisi loistava työväline tutkimuksen tekemiseen. Täs-

tä syntyi graduni teema: unet. Samaan aikaan kirjoitin myös varhaiskasvatuksen tutkielmaani ja keräsin siihen tarvittavaa aineistoa. Päädyin käyttämään Pro gradu -tutkielmassani samaa aineistoa kuin varhaiskasvatuksen tutkielmassani, joten kerättyä aineistoa on käytetty kahteen erilaiseen tutkimukseen. Pro graduni aiheeksi muodostui nukkuminen ja nukahtaminen, joka tarkemman silmäilyn jälkeen lasten käsissä muuntui omien unien jakamiseksi.

Taustatutkimusta tehdessäni, en onnistunut löytämään yhtään vastaavanlaista tutkimusta. Muistelemista ja muistamista sen sijaan on tutkittu paljon. Omaelämäkerrallinen tutkimus on myös ollut nousussa. Tämä tutkimuksen tarkoituksena on valottaa muistelemisen luovempaa puolta sekä kertomisen tapoja. Tutkimus lähestyy lasten kertojankykyjä ja kertomisen tapoja koskevia kysymyksiä, paljon vapaammin ja luovemmin kuin omaelämäkerrallisessa tutkimuksessa on tapana. Samalla unet luovat uudenlaisen teeman muistelemiseen ja sen tutkimukseen, puhumattakaan lasten muistelemisesta ja kertomisen tavoista. Tutkimus on myös luonut uuden käsitteen, unitarinat.

Lapset ovat innokkaita jakamaan ja kertomaan uniaan. Kuulemme usein mitä niissä tapahtui, keitä he tapasivat ja mitä he niissä kokivat. Nora (1989, 7) sanookin, että puhumme muistikuvistamme, koska niistä on niin vähän jäljellä. Herättyämme näkemämme unet muuttuvat yhä häilyväisemmiksi ja päivän mittaan suurin osa varsinaisista unista on usein unohdettu. Jäljelle jää miellehtymiä, tunteita ja rikkiäisiä kuvia, joiden pohjalta jokainen pyrkii rakentamaan eheämpää tarinaa joko itselleen tai muille. Jaamme unitarinoita monilla menetelmillä, kerromme niitä kollektiivisesti, lainamme aiheita toinen toisiltamme, kerromme samoja unitarinoita uudelleen ja uudelleen, toisinaan käymme jopa dialogia niiden kanssa.

Unista puhuttaessa on hankalaa sanoa missä menee todellisen muistamisen ja mielikuvituksen raja. Kerrottaessa tarinaa omasta unesta nämä kaksi asiaa, muistaminen ja mielikuvituksen raja, usein yhdentyvät. Barbara Hardy (1968) kuvaa, miten unet lainaavat mielikuvitusta muuten hyvin jäykälle muistojen kaarelle ja rationaaliselle suunnittelulle. Unet tapahtuvat tulevaisuudessa, mutta liittyvät menneeseen. Ne luovat, ylläpitävät ja muuttavat suhteitamme. Opimme tuntemaan toisemme satuja kertomalla, uudelleen rakentamalla, uskomalla ja epäilemällä toistemme tarinoita menneestä, tulevasta ja identiteeteistä. Lapset tarinoivat jatkuvasti ja kaikesta. Samalla unet tutkivat ja kyselevät missä kulkee mielikuvituksen ja to-

den raja. Unitarinat antavat mahdollisuuksia leikitellä ja täyttää muistimme harmaita aukkoja.

Muistitutkimuksen yleistyessä se on hiljalleen suuntautunut myös muistojen rakentumiseen, ja huomiota on alettu kiinnittämään myös muistelun kerronnallisiin piirteisiin (Peltonen ja Eskola 1997, 9). Eeva Lehtovuori nostaa artikkelissaan *Unien kertomaa – unen merkityksällöt ja uninarratiivit* (2009) esiin ajatuksen unitekstien narratiivisuudesta. Me osaamme kertoa unistamme sen verran kuin muistamme, ja se merkitsee unikokemuksen sanallistamisen mahdollisuutta. (Lehtovuori 2009, 254.) Toisinaan muistikuvien laukaisijana toimii maise, tuoksu, tapahtuma tai toinen henkilö. Useimmiten muistikuvat unista eivät ole selkeitä tai yksiselitteisiä, vaan ne ovat hataria tunteita tai puolittaisia kuvia. Nämä muistikuvat toimivat pohjina unista syntyville tarinoille ja kertomuksille, joita kerromme muille tai itsellemme. Toisaalta keskusteluissa muistista ja muistelemisesta tutkijat ovat korostaneet menneisyyttä koskevien tulkintojen moninaisuutta, suhteellisuutta ja muuttuvuutta. Toisinaan on myös noussut esiin ajatus, jonka mukaan tutkimusprosessissa on kysymys tutkijan ja tutkittavan välisestä dialogista. (Peltonen ja Eskola 1997, 10.) Koen, että tutkimuksessani käyn keskustelua lasten piirustusten, haastatteluiden, ja tarinoiden kanssa. Lapset pyrkivät kertomaan jotain, keskustelemaan kanssani.

Tutkimukseni aineisto koostuu sadutuksen avulla kootuista tarinoista, lasten piirustuksista ja haastatteluista, jotka käsittelevät nukkumista ja nukahtamista. Olen puolivahingossa eksynyt tämän aiheen äärelle. Lasten kertomat tarinat ja sadut näkemistään unista eli unitarinat ”huusivat” aineistostani kovaa ja näkyvästi. Aiheeni muovautui aineistoanalyysiä tehdesäni ja keskeiseksi tutkimusaiheeksi nousivat unitarinat. Unitarinat on käsite, jonka olen kehittänyt tätä tutkimusta varten. Unitarinan teoreettinen viitekehys leikkaa poikki kaikkien niiden keskeisten ominaisuuksien, jotka toimivat unitarinoiden pohjana. Aloitan saduista ja narratiiveista, koska ne ovat unitarinoiden lopullinen muoto. Tarinallinen muistelemine ja kertoisuus ovat avainasemassa pyrittäessä rakentamaan unitarinaa. Viimeisen ulottuvuuden antaa kollektiivisuus, joka synnyttää uusia mahdollisuuksia ja ulottuvuuksia kerrotulle unitarinalle. Unitarina pääsee oikeuksiin vain kollektiivisuuden kautta, silloin kun se tulee kuuluksi ja kerrotuksi. Toisinaan yleisönä voi toimia kertoja itse tai tyhjä huone, tärkeää on päästää unitarina ääneen.

Ensimmäinen luku käsittelee johdannon lisäksi teoriaviitekehysten. Käyn läpi keskeiset käsitteet ja teorit, joiden pohjalle olen tutkimukseni rakentanut. Toisessa luvussa esittelen tutkimusaineiston, käyn läpi aineistonkeruun prosessin ja esittelen tutkimuksessa käytetyt menetelmät. Tästä luvusta löytyy myös lapsia koskeva tutkimus eettinen pohdinta. Aineiston analyysin esittelyä sisältävät luvut kolmesta kuuteen. Luvut ovat eritelty käsittelemään aineistosta nousseiden unitarinoiden kerronnan muotoja ja tapoja. Ensimmäisenä ovat kollektiiviset unitarinat, sitä seuraavat uudelleen kerrotut ja lainatut unitarinat, viimeisenä ovat vuorossa unitarinat dialogina. Tutkimustulokset esitellään luvussa seitsemän, jossa teoria ja analyysi kohtaavat. Lopuksi pohdin tutkimukseni kulkua, sen sudenkuoppia ja mahdollisia jatkotutkimuskohteita.

En ota tutkimuksessani kantaa unien tulkintaan eli psykoanalyysiin tai niiden ympärillä pyörivään tieteelliseen keskusteluun. Tämän tutkimuksen yhteydessä unitarinat eivät ole unien tulkintoja, eikä niiden avulla pyritä selvittämään unien taustalla olevia seikkoja. Unitarina ei myöskään ole terapeutin keino, jolla pyritään selvittämään tai ratkaisemaan henkisiä ongelmia. Unitarina on omana itsenään tärkeä. Uni ja unitarina ovat molemmat itsenäisiä osia, jotka voivat toimia hyvinkin tiiviissä vuorovaikutussuhteessa. Ilman unia ei olisi unitarinoita. Ero psykologiseen lähestymistapaan on selkeä. Tässä tutkimuksessa unitarinoissa ei nähdä ratkaistavia ongelmia, vaan unitarinat kertovat jotain oleellista kertojastaan sekä hyväksyvät tarinan ja kertojan sellaisina kuin ne ovat: hetkellisinä, ajallisina ja alati muuttuvina. Unitarinat voivat olla henkilökohtaisia ja jaettuja.

Koska kyse on taidekasvatuksen tutkielmasta, koin taidepohjaisen projektin hyväksi menetelmäksi lähestyä tutkimusaiheeni. Näin hyvin yleinen ja paljon tutkittu aihe sai uudenlaisen lähestymistavan. Luova prosessi ja sen synnyttävät mahdollisuudet antavat uudenlaisia näkökulmia unia käsittelevään tutkimukseen. Taidelähtöisessä aineistonkeruussa pääpaino on prosessissa, ei niinkään valmiissa tuotoksessa. Tässä tutkimuksessa juuri tuo taidelähtöinen prosessi loi puitteet lapsille tuottaa aineistoa, jonka pääpaino ei ole pelkästään konkreettisesti muodossa. Osaksi aineistoa muodostuivat myös dialogit, lasten väliset suhteet ja kollektiivisuus, joita ei välttämättä olisi syntynyt ilman projektin luovaa osuutta.

1.1.1 Tutkimuskysymykset

Läpikäydessäni keräämäni aineistoa kiinnitin huomiota siihen, miten lapset kertoivat ja jakoivat uniaan jokaisessa satuprojektin vaiheessa. Unet vaikuttivat olevan lapsille aihe, joka kiehtoi heitä. He kertoivat ja kuuntelivat innokkaasti tarinoita näkemistään unista. Mitä pidempään aiheistoa, kuvia, satuja ja ryhmähaastatteluja käsissäni pyörittelin, sitä mielenkiintoisemmaksi lasten kertomien unien muodot ja vaihtelevuus muodostuivat. Mielenkiintoisimmaksi huomioksi nousi lasten kertomien satujen samankaltaisuus ja aiheiden toistuvuus. Monet lapsista kertoivat samaa unta jokaisessa satuprojektin vaiheessa. Ja toiset innostuivat lainaamaan unitarinoiden aiheita toisilta lapsilta. Tutkimusaiheeni ja -kysymykseni nousivat siis suoraan aineistosta.

Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään:

1. Miten unitarinat syntyvät?
2. Mitä ne itse asiassa ovat?
3. Millä tavoilla unet tarinallistuvat ja sanallistuvat lasten puheessa ja piirustuksissa?

1.1.2 Lapsilähtöinen tutkimus

Lasten osallisuus ja lapsilähtöisyys ovat olleet erilaisten tutkimusten ja tutkijoiden kiinnostuksen kohteena viimeisten vuosikymmenten ajan yhä enenevässä määrin. Tutkimusten ja kokeiluiden avulla on pyritty lisäämään ymmärrystä siitä, miten lapset voivat vaikuttaa arkeensa, miten he tulevat kuulluiksi ja miten he voivat aktiivisesti rakentaa omaa lapsuuttaan. (Turja 2011.) Lapsuustutkimuksen kehittyessä tutkimussuunta on siirtynyt lapsille tehdystä tutkimuksesta lasten kanssa tehtävään tutkimukseen. Tällöin lasten osallisuus tunnustetaan ja se sijoitetaan etualalle (ks. esim. Christensen ja James 2000; Christensen ja Prout 2002). Lapset asettuvat osallisiksi subjekteiksi eivätkä aikuisten tekemän tutkimuksen objekteiksi (James 2007).

Lasten osallisuus ja heidän näkökulmansa tavoittaminen ovat osa yhteiskunnan arvomaailmaa, joka tulee esiin erilaisten sopimustekstien ja opetussuunnitelmaohjauksen muodossa. YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa¹ mainitaan lasten oikeus tulla kuulluksi ja osallistua päätöksentekoon² itseään koskevista asioista ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Lapsilla on oikeus ilmasta näkemyksiään³ sekä saada eri lähteistä hänen kehitykselleen ja hyvinvoinnilleen tärkeää tietoa⁴. Samalla lapsilla on kuitenkin oikeus huolenpitoon ja suojeleluun⁵. Osallistuminen näkyy aidoissa toimintatilanteissa siten, että kaikilla keskusteluun tai toimintaan osallistujilla on mahdollisuus kertoa näkemyksistään ja ehdottaa, miten toimitaan (Hohti ja Karlsson 2014, 169).

Osallisuus on käsitteenä hyvin moniulotteinen. Siitä puhuttaessa viitataan usein moniin erilaisiin tapoihin ja toimintoihin, joilla ihminen voi osallistua yhteisön elämään erilaisissa tilanteissa ja konteksteissa. Toisinaan puhutaan osallisuudesta (*participation*) ja osallistumisesta (*taking part*) samassa merkityksessä. (Turja 2011.) Osallisuus ei ole ainoastaan osallistumista tai läsnä olemista. Osallisena olemisessa on oleellista se, että yksiköt voivat vaikuttaa siihen toimintaan, johon he osallistuvat (Kirby, Lanyon, Cronin ja Sinclair 2003a, 5).

Turjan (2011) mukaan osallistuminen on toimintaa, joka voi tapahtua muiden ehdoilla. Tällöin henkilö on Pirosen (2007, 5) sanoin mukanaolija tilanteessa, joka on toisten ihmisten suunnittelema ja järjestämä. Lapsen osallisuus on toimintaa ja olemista lapsen itsensä kannalta. Termi ”osallistaminen” (*inclusion; involvement*) kuvaa ympäröivien ihmisten tai järjestelmän toimintaa, joka kohdistetaan lapseen (Kirby, Lanyon, Cronin ja Sinclair 2003, 5). Lasten osallisuuden määritelmä riippuu paljolti käytettävästä lähteestä. Esimerkiksi *Kuulkaa meitä* – Lasten osallisuushankkeessa osallisuuden on määritelty olevan:

”[Y]ksilöiden kuulemista heitä koskevissa asioissa [- -] yksilöiden kokemista siitä, että voi todella saada aikaan muutoksia omassa elämässään ja ympäristössään [- -] sitoutumista ja vaikuttamista asioiden kulkuun ja vastuun ottamista seurauksista.” (Piironen 2007, 5.)

¹ Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991.

² Artikla 12

³ Artikla 13

⁴ Artikla 17

⁵ Artikla 3

Lasten ääntä on käsitelty monissa tutkimuksissa suhteellisen paljon, ja sen tutkiminen tai kuunteleminen on hyvin monimutkainen prosessi. Miten saada lasten ääni kuuluviin? Aikuisten kuunnellessa lasten ääniä nousee esiin aina valtasuhteet, eli kuka puhuu kenelle ja mitä aikuiset odottavat lapselta.⁶ Lapset ovat hyvin tietoisia siitä, millaisia vastauksia aikuiset odottavat esittämiinsä kysymyksiin, ja toisaalta lapset voivat jättää vastaamatta, jos he eivät tiedä ”oikeaa” vastausta. Allison Jamesin (2007) mukaan tutkijoiden tulisi olla tietoisia siitä, miten he valikoivat ja esittävät lasten ääniä omista tutkimuksistaan. Hohdin ja Karlssonin (2014) mukaan narratiiveja tulee tarkastella niiden sosiaaliin ja kontekstuaaliin olosuhteisiin nähden. He nostavat esille ajatuksen, jonka mukaan sadutus antaa lapsille tilan ja mahdollisuuden sanoa asioita, jotka eivät normaalisti ole sallittuja. (Hohti ja Karlsson 2014.)

Lasten äänen esiin tuominen tutkimuksessa ei ole mutkatonta. Erilaisten valtasuhteiden tiedostamatta jättäminen voi aiheuttaa ongelmia, kuten myös lasten äänen representointi. Ero lasten ja aikuisten välillä tulee tiedostaa. Samoin erot hienojen linjojen välillä, jotka erottavat toisistaan aikuisen esiin nostaman lapsen äänen, joka kuvaa lapsen maailmaa, ja lapsen oman äänen. Väitteet, joiden mukaan tutkija pystyy näkemään maailman lapsen perspektiivistä uutena ”totuutena”, ovat myös hyvin vaarallisia. (James 2007.) Haasteita luovat myös tilanteet ja väitteet, jotka olettavat, että lasten kanssa tehtävä tai lasten tekemä tutkimus tuottaa autenttista ja siten ongelmatonta representaatiota lasten äänestä (Geertz 1988, 144–145). James Clifford (1988, 50) on mm. väittänyt, että lainaukset palvelevat aina lainaajaa itseään ja niitä käytetään vain esimerkkeinä vahvistamaan omia väitteitä. Tärkeää onkin tiedostaa, etteivät tutkimuksissa kuvatut lasten äänet aina kuvaa ”lapsia” yleensä tai ”ideologista lasta”⁷ (James 2007).

Lasten äänen, jota käytämme tutkimuksissamme ja teksteissämme, täytyy tulla tiedostetuksi sen omassa erikoisuudessa, ja siitä tehdyt yleistykset täytyy rakentaa hienovaraisesti. Yleistykset puolestaan tulee tiedostaa rakennetuiksi, ja niiden autenttisuus tulisi kyseenalaistaa, ei olettaa. (James 2007.) Lapsuustutkimus ei ole vain lasten äänen esiin tuomista, vaan siihen

⁶ Berry Mayallin (2000, 128–130.) mukaan epätasainen voimasuhdejakauma sukupolvien välillä ei ole este tutkimukselle. Tiedostamalla, ei niinkään sivuuttamalla tai naamioimalla, eri näkökulmat lapsi-informantin ja aikuistutkijan välillä, voidaan saada aikaan hyvää keskustelua lasten kanssa. Ja siellä missä voidaan mahdollistaa lasten aktiivinen osallistuminen aineiston tuottamiseen, voi syntyä osallistuva dialogi.

⁷ ”*The child*”. Yhteiskunnan luoma ja ihannoima ideologinen kuva lapsesta.

kuuluu myös lasten äänen luonteen tutkimista. Miten tuo ääni ja sen sävyt muokkaavat ja reflektoivat lapsuutta, ja miten nuo diskurssit vaikuttavat lapsiin eri yhteiskunnissa?⁸ (James 2007.)

Psykoanalyttikko Bruno Bettelheimin ajatuksia mukaillen sadut esittävät tärkeää roolia lasten tunne-elämän kehityksen kannalta (ks. Bettelheimin 1984). Satujen kautta lapsilla on mahdollisuus käydä läpi kehitykseensä liittyviä ongelmia, käsitellä pelkoja ja toiveita sekä selvittää niistä voittajana. Sadun tärkeyden ymmärtäminen osana lapsen elämää vain psykologisen tulkinnan kautta kaventaa sadun mahdollisuuksia ja merkityksiä. Yhtä lailla lapsi voi kuunnellessaan ihmetellä sadun hahmoja ja sen kieltä tai ennakoida tulevia tapahtumia. (Heinonen ja Suojala 2001, 147–148.) Henkilökohtaiset tarinat, jotka kertovat kertojasta itsestään, ovat vahvoja sosiaalisten suhteiden hallinnan välineitä. Näiden tarinoiden kautta lapset esittävät itsensä muille. Tutkimukset ovat osoittaneet, että keskustelut ovat pidempiä niiden lasten välillä, jotka tuntevat toisensa jo entuudestaan ja jotka jakavat yhteisiä kokemuksia ja tietoa. (Engel 1995, 49.)

Tarinoita muodostetaan ajatteluun ja kommunikointiin toisten kanssa. Tarinoita kertomalla pyritään täyttämään näitä kahta tarvetta samanaikaisesti vaikka kertojalla olisikin näiden kahden välinen arvojärjestys mielessään. Koettujen tapahtumien rakentaminen mielessä tarinan muotoon auttaa ajattelemaan menneitä ja omaa historiaa myös silloin, kun ei ole aikomusta jakaa niitä kenenkään kanssa. (Engel 1995, 26.) Lapsilla on synnynnäinen tarve jakaa ja kertoa kokemuksiaan ja oppimiaan asioita. Vanhemmille kerrotaan innokkaasti päiväkodin tapahtumista ja vastavuoroisesti päiväkodissa halutaan jakaa lomakokemuksia ja tapahtumia muiden lasten ja aikuisten kanssa.

Katherine Nelsonin teos *Event knowledge: structure and function in development* (1986) tarjoaa kattavasti erimerkkejä siitä, miten lapset järjestävät päivänsä rutiineiden tai käsikirjoitussarjojen kautta. Samalla monet esimerkit tuovat esille, kuinka lapset kokevat maailman

⁸ Lapsuus on hyvin sosiaalinen tila, joka määritellään useiden sosiaalisten instituutioiden kautta. Samalla lapset subjekteina tulevat rakenteellisesti ja kulttuurisesti määritellyiksi sosiaalisiksi toimijoiksi, joilla on tietynlainen sosiaalinen rooli olla lapsi. (James 2007.) Kuitenkin lapset muokkaavat näitä rooleja niin yksilöinä kuin yhteisöllisesti luoden uusia rooleja, jotka muokkaavat lapsuuden tilaa (James ja James 2004, 214).

ennemmin sosiaalisesti merkittävien yksiköiden kuin abstraktien aistipohjaisten⁹ yksiköiden kautta. Lapset käyttävät näitä välineitä ymmärtääkseen kuinka maailma toimii, kuka tulee tekemään mitä ja mitä tulee tapahtumaan. Kun päiväkotikäisiltä lapsilta kysytään jostain tietystä tapahtumasta heidän elämässään kuin se olisi vasta tapahtunut, eivät he usein kykene kertomaan paljoa. Lapset kykenevät kertomaan huomattavasti enemmän, kun kysymystä muutetaan niin, että pyritään selvittämään, mitä yleensä tapahtuu lasten elämässä tiettyinä ajankohtana tai hetkenä. Esimerkiksi jos lapselta kysytään, mitä hän söi iltapalaksi eilen, saattaa vastaus olla pelkkä kummastunut katse tai olankohautus. Kysyttäessä, mitä syöt iltapalaksi, lapsi todennäköisemmin jakaa oman rutiininsa. Samalla hän voi käyttää tätä mahdollisuutta kertoakseen uusista ja vaihtelevista kokemuksista, jotka liittyvät tilanteeseen, kuten tapahtumaan liittyvistä ihmisistä, ruuista tai itsensä suorittamista toiminnoista, kuten leivän voitelusta. (Engel 1995, 30–31.)

1.2 Keskeiset käsitteet

Unitarina on tutkimuksen keskeisin käsite. Se on luova prosessi, jossa tuotetaan tekstiä (ja kuvia) yksin tai yhdessä. Tässä tutkimuksessa käsitellään lasten kertomia tarinoita omista unistaan. Unitarinan käsite on kehitetty tätä tutkimusta varten kuvaamaan lasten sanallistamia, tarinallistamia ja jakamia tarinoita näkemistään unista. Aineistonkeruuprojektissa lapset tuottivat tarinoita ja kuvia, joista ei voinut käyttää sanaa tarina tai uni. Kyseessä ei ollut tarina sen perinteisessä merkityksessä, koska lapset selkeästi puhuivat unista ja liittivät tarinat niihin. Toisaalta ei voida käyttää sanaa uni, koska unelle tapahtui jotain, kun se kerrottiin ryhmässä ja muotoiltiin tarinallisempaan muotoon. Lapset rakensivat tarinallistettuja ja sanallistettuja kertomuksia unista, eli unitarinoita.

Sadutuksessa ja unitarinoissa pääpaino on jakamisessa ja kuulluksi tulemisessa. Unitarinoissa on tärkeää se, miten tarina on kerrottu. Miten se rakentuu ja kehittyy, varsinkin silloin, jos unitarina jaetaan useampaan kertaan. Sadutusprosessi on hyvin samanlainen kuin unitari-

⁹ Abstraktit aistipohjaiset yksiköt ovat geometrisiä sekä abstrakteja muotoja ja asioita kuten sininen, pyöreä tai neliö.

noiden jakaminen: tarinan kertominen lähtee kertojasta itsestään. Se on vapaaehtoista, ja tarinaa on lupa muovata mieleisekseen. Vastavuoroisuus, kuunteleminen ja jonkin tärkeän kertominen yhdistävät sadutusta ja unitarinoita toisiinsa.

Jotain unitarinan omaista on kuvannut aikaisemmin Lehtovuori. Unikuvilla hän tarkoittaa esitystavaltaan visuaalisia, eläviä kuvia¹⁰ (siis unia tai niitä muistikuvia, joita muistamme unista). Lehtovuoren mukaan unet ovat kehollisia kokemuksia, jotka sisältävät sensomotorisia, auditiivisia ja muita aistimuksia – toisinaan jopa aistiharjoja, kuten painottomuuden tuntua. Unikuvat ovat ennen kaikkea emootioita ja tunneyhteyksiä, joilla on yhteys meille merkityksellisiin asioihin. (Lehtovuori 2009, 255.) Toisen mielenkiintoisen lähestymistavan tuo Markku Siivola (2008, 101), joka kuvailee unikuvien olevan ”*hahmon saaneita tunteita*”. Olavi Moilanen (2002, 89) sanoo ihmisen näkevän unia koko kehollaan. Ajatus unien kehollisuudesta asettaa selkeitä rajoitteita ja haasteita niiden sanallistamiseen. Muistomme, haaveemme ja kokemuksemme ovat kehollisia. Kehoomme kiinnittyneet muistot, haaveet ja pelot ovat osa sitä suurta kokemusten varastoa, jota punomme tarinoihimme, vaikka tälle kehon tiedolle ei löydy helposti kielellisiä muotoja. (Sava ja Katainen 2004, 28.)

Keskeistä unitarinan syntymiselle on mielikuvitus. En kuitenkaan tässä keskity mielikuvituksen, muistelemisen ja unitarinoiden välisiin eroihin. Ei ole tarpeellista erotella mielikuvitusta unitarinoista, koska ne ovat niin tiiviisti liitoksissa toisiinsa. Unien syntyminen edellyttää mielen luovuutta, kun erilaiset muistot punoutuvat uniksi. Mielikuvitus on tärkeä väline sekä unien rakentumiselle että muistelemiselle. Juuri mielikuvitus täyttää muistimme tyhjät aukot ja rakentaa näin yhtenäistä tarinaa. Ilman mielikuvituksen tuomaa kuvittelun mahdollisuutta ei unitarinoita syntyisi. Samalla mielikuvitus on se väline, jonka kautta unitarinoilla on mahdollisuus muuttua ja kehittyä eteenpäin.

En myöskään tee eroa termien *satu*, *tarina* ja *kertomus* välillä. Käytän niitä synonyymeinä toinen toisilleen, koska aineistonkeruun osana on käytetty sadutusmenetelmää, jossa käytetään termiä *satu*. Mutta *unitarina* ja *unisatu* eivät kuitenkaan toimi synonyymeinä, yksinkertaisesti siksi, koska ne tarkoittavat kahta hyvin erilaista asiaa. Unisatu on satu tai tarina, joka

¹⁰ esim. Hyyppä ja Partanen 1985, Schulman 2007.

luetaan yleisesti lapsille ennen nukkumaanmenoa, kun taas unitarina on kerrottu ja jaettu satu tai tarina nähdystä unesta.

Unitarinoille ominainen piirre on muistelemisen, ei muistaminen tai muisto. Muistelemisen ja mielikuvituksen avulla pyritään luomaan kokonainen kuva nähdystä unesta. Muistelemisen on huomattavasti vapaampaa kuin muistaminen. Muistaminen luo mahdollisuuden vapaampaan kertomiseen. Muisto on puolestaan se asia, joka pyritään muistelemisen tai muistamisen kautta saavuttamaan. Uni voidaan joissain yhteyksissä luokitella muistoksi, mutta useimmiten muistot ovat enemmän liitoksissa todellisiin tapahtumiin, hetkiin ja kokemuksiin. Näen, että uni on uni, ei muisto. Uni on jotain häilyvämpää ja sille muistelemisen yhteydessä tapahtuvat muutokset ovat usein hyväksyttävämpiä kuin muistolle¹¹ tapahtuvat.

On vaikea todeta, minkä verran lapset muistavat näkemiään unia ja missä kulkee mielikuvituksen ja muistelun raja. Usein nämä tukevat toinen toisiaan, eikä niitä tarvitse erotella toisistaan. Ne toimivat saumattomasti yhteen jatkaen siitä, mihin toisen kyvyt loppuvat. Kerronnallisesti keskeiseksi nousee lasten innokkuus jakaa heille tärkeitä kokemuksia ja ajatuksia unien muodossa. Riikka Hohti ja Liisa Karlsson nostavat artikkelissaan *Lollipop stories: Listen to children's voices in the classroom and narrative ethnographical research* (2014) Bambergin ja Georgakopoulun ajatuksen siitä, miten lapset käyttävät kerrontaa rakentamaan ja täsmentämään omia kokemuksiaan. Lasten kerronta häivyttää kuvittelun ja toden rajapintaa. Vaikka lasten tarinat olisi kuvattu todellisesti, ne voivat olla täyttä fiktiota. Samaan aikaan täysin fiktiiviset hahmot ja maisemat voivat toimia todellisten tapahtumien ja asioiden näyttämönä. (Hohtija Karlsson 2014.)

Liisa Karlssonin Stakesille toimittama *Lapset kertovat* (2006) -teos sisältää paljon sadutuksen avulla tuotettua tietoa lasten näkökulmasta. Sadutus on Monika Riihelän kehittämä metodi, jonka pääpainoina ovat vuorovaikutus, kuunteleminen ja tiedon jakaminen (Karlsson 2005, 42, 100). *Lapset kertovat* -teoksessa tutkimusta on tehty niin sijaishuoltoon sijoitettujen lasten kanssa, neuvolassa ja erityisopettajien sekä psykologien toimesta (Karlsson 2006, 3). Sadutus on lapsen äänen esiin tuova menetelmä, jossa lasta tai aikuista pyydetään

¹¹ Kuitenkin monet tutkimukset osoittavat, että muistot ovat alttiita muutoksille. Varsinkin lapset voivat kertoa keksittyjä tai kuultuja tapahtumia kuin ne olisivat tapahtuneet hänelle itselleen. (esim. Nelson 1988.)

kertomaan satu, jonka toinen osapuoli kirjoittaa ylös sanasta sanaan. Sadutettavaa¹² ei koskaan käsketä, vaan sadutus on kertojasta lähtöisin olevaa toimintaa. Sadutuksessa on tärkeää, että kuuliija on kiinnostunut kuuntelemaan toista osapuolta ja kerrottavaa tarinaa. Sadutus syntyy siinä tilanteessa ja hetkessä, saduttajan¹³ ja sadutettavan välissä, kun toinen osapuoli haluaa kuunnella ja toinen kertoa. Sadutuksessa vuorovaikutuksella on suuri rooli. Sadutuksen tuottamaa kertomusta ei arvostella, eikä siitä tehdä pitkälle meneviä tulkintoja. Sadutettavalla on valta päättää, millainen kerrottava tarina on. Kertojalla on täysi tekijänoikeus kertomaansa tarinaan. Lopuksi tarina luetaan kertojalle takaisin, jolloin ylöskirjaamisen tärkeys korostuu. Sadutettava pääsee kuulemaan oman tarinansa ja huomaa, miten kirjoitettu teksti muotoutuu takaisin tarinan muotoon, ja millainen sadusta loppujen lopuksi tuli. Sadutuksen merkitys katoaa, jos saduttaja alkaa opettaa, millainen sadun rakenteen kuuluisi olla. Sadutuksessa tärkeintä on sadun sisältö, eikä sen rakenne. (Karlsson 2005, 44-46, 53, 61.)

1.3 Sadut ja narratiivisuus

Ihanuksen (1995, 205) ajatukset muuttuvista minuuksista ja maailmoista istuvat hyvin unitarinoihin. Hän huomauttaa, kuinka taiteessa usein muutetaan sovittuja sääntöjä ja kuljetaan edestakaisin sisäisen ja ulkoisen, tilan ja muodon, irrationaalisen ja rationaalisen välillä (Ihanus 1995, 205). Samalla tavalla unet rikkovat todellisuuden rajoja ja kuljettavat mielen ja minuuden mahdottomiinkin yhtälöihin. Näin syntyy uudenlasia tarinoita ja narratiiveja, jotka muovaavat todellisuuksia uudelleen. Kilroen (2000) ja Schulmanin (2007, 194) mukaan vasta sanallistaminen tuottaa unen. Nähty uni on vain muisto, tunne tai mielikuva, kunnes sille pyritään luomaan sanallinen muoto.

Tutkimuksessani lapset sanallistivat omat unensa sadutustilanteessa, tuottaen näin unitarinan. Samalla sanallistaminen on Lehtovuoren (2009, 263) mukaan jo unen tulkintaa, kun taas Huth ja Huth (1995, 40) vertaavat unen tarkkaa mieleen palauttamista sen selittämi-

¹² Henkilö, joka kertoo sadun sadutustilanteessa.

¹³ Henkilö, joka kirjaa sadun ylös sadutustilanteessa.

seen, ja Moilanen (2002, 124) puolestaan sanoo unesta kerrotun tarinan olevan jo tulkintaa. Tässä tutkimuksessa lapset kävivät unitarinoidensa kanssa läpi prosessin, jossa he sanallistamisen avulla loivat unitarinan unestaan yhä uudelleen ja uudelleen. Eri menetelmät nostivat unista esille eri puolia – muokaten ja selittäen, ehkä jopa tulkiten nähtyjä unia. Kaikille näille lähestymistavoille ominaista on kuitenkin tarinallistaminen. Yhtäkään unitarinaa ei olisi syntynyt ilman sanallistamisen mahdollisuutta, olipa se sitten puhuttua, kirjoitettua tai piirrettyä.

Sosiaalipsykologi Antti Eskola (1997) kertoo, kuinka todellisuudentajua on huomata arkielämän rajoitukset, mutta samalla on tärkeää nähdä siihen sisältyvät mahdollisuudet. Satujen kautta mielikuvituksella on mahdollisuud suurentaa lapsen maailmaa. Sadun konkreettinen, lapsen ajattelua myötäilevä kieli mahdollistaa niiden kokemusten saavuttamisen ja ymmärtämisen, joita lapsi ei muuten kykenisi käsittämään. Tällä tavalla lapselle mutkikkaat käsitteet muuntuvat mielikuviksi, kielen ja kokemuksen visuaaliseksi aineistoksi. (Eskola 1997, 128.) Sadut ja kertomukset ovat lapsen mielikuvituksen vahvaa kasvualuetta.

Unet voidaan ajatella osana kertomataidetta tai kerronnan taiteena ja monet nykytutkijat ovat samoilla linjoilla sanoessaan, että unitekstejä on mahdollista lukea ja tulkita kaunokirjallisuuden tuotoksena (esim. Ihanus 2008; Kramer 2007). Moilanen puolestaan kuvaa unien olevat taidetta meissä. Taidetta, jolla mielenmaisemaa hahmotetaan uudelleen (Moilanen 2002, 106–107.) Unesta tuotettu kirjoitus on jo sellaisenaan taidetta, joka pakenee yksiselitteisiä määritelmiä ja tulkintoja. Aikuisille kertomusta kirjoitettaessa tapahtuu aina etäännytyistä ja näin unesta kirjoittaminen toimii itseilmaisuna ja itsereflektiona, jossa kaikki luovalle toiminnalle ominaiset terapeuttiset mahdollisuudet ovat läsnä. (Lehtovuori 2009, 269). Lapsilla ei välttämättä tätä etäännytyistä tapahdu. Unista kertominen on enemmän uudelleen kokemista, joka on mukaansa tempaavaa ja koko ruumilla koettavaa intensiivistä jakamista.

Unitarinat sisältävät sanataiteen muotoja. Aina uudelleen kerrotuissa unitarinoissa voi nähdä miten tarina kehittyy ja saa lopullisen muotonsa. Samalla lasten oma yksilöllinen tapa käyttää sanoja kuvaamaan hyvinkin laajoja tunteita, tapahtumia, olemuksia, tiloja ja liikettä on toisinaan hyvinkin runollinen. Ihanus (1995, 224) nostaa esille kirjoitukset ja niiden ominaisuudet. Mielestäni samaa voidaan soveltaa lasten kerrontaan. Hänen mukaansa:

”Kirjoitus (kerronta) on aina suhteellista, suhteissa ja kosketuksissa oloa. Kirjoitus (kerronta) suuntautuu toisia kirjoituksia (kerrontoja) kohti, vastaan tai vetäytyy niistä pois päin, mutta kuitenkin jatkuvasti suhteutuu niihin. Kirjoitus (kerronta) ei koskaan ole pysyvässä muodossa vaan alati muotoutumassa.” (Ihanus 1995, 224.)

Samaa asiaa lähestyy Erich Fromm (2007, 15), jonka mukaan symbolisella kielellä on toisenlainen logiikka kuin tavanomaisella arkikielellä. Sillä on oma lause- ja kielioppinsa. Lasten kerronta eroaa samalla tavalla tavanomaisesta (aikuisten) kielestä. Lasten pienempi sanavarasto ja lapsille ominaiset kerronnan piirteet luovat omat symbolit ja konventiot.

Toisinaan unitarinoiden runollinen kieli välittää tarinan sisällön, tunteet ja tuntemukset helpommin kuulijoille. Runollisempi kieli mahdollistaa kehollisten kokemusten ja häilyvimpien ajatusten jakamisen. Jokaisella kertojalla voidaan ajatella olevan oma totuus itsestään, ympäröivästä maailmasta, nähdystä unesta ja siitä kerrotusta tarinasta. Jokaisella on myös oma tapa nähdä ja jäsentää maailmaa – myös nähtyjä unia. Mark Freemanin mukaan runous pyrkii uudelleen kirjoittamaan maailman mielikuvituksen kautta, jotta lukijat pystyisivät näkemään, tuntemaan tai oppimaan jotain ympäröivästä todellisuudesta, joka olisi muulla tavoin saattanut jäädä huomaamatta tai löytämättä. (ks. Freeman 2010, 275–276.) Michael Armstrong (2006, 172) sanookin, että runollista luovuutta tapahtuu aina, kun lapset pääsevät työstämään narratiivisia traditioita.

Kramer (2007, 140) painottaa unen merkityksen kontekstisidonnaisuutta ja samalla Olavi Moilanen toteaa viitaten Ludwig Wittgensteiniin, että kieli ymmärretään aina osana asiayhteyttä, jolloin ne ilmenevät usein miellelyhtymien kautta assosiativisesti (Moilanen 2002, 161). Unien kielelle keskeistä on niiden metaforinen ja metonyminen merkityksenmuodostus (esim. Moilanen 2002, 161; Kramer 2007, 140). Lehtovuori (2009, 260) toteaaakin, että unen symbolit ilmenevät sekä metaforina että metonymioina.

Sosiologi ja sosiaalipsykologi Matti Hyvärisen (2006) mukaan kertomusten kautta voidaan ymmärtää ja hallita menneisyyttä. Hänen ajatuksensa mukaan ihmisen identiteetti rakentuu suurelta osin kertomuksina, jotka puolestaan suuntaavat toimijaa tulevaisuuteen. Samalla kertomus on tietämisen muoto, joka on kenties yksi tärkeimmistä välineistä ajallisuuden ymmärtämiseen. Kertomus on kommunikaation väline ja samalla se toimii vuorovaikutuksen välineenä. Kertomalla jaetaan ja tehdään ymmärretyksi kokemuksia, luodaan luottamusta ja

ylläpidetään ryhmiä. (Hyvärinen 2006.)

1.4 Lapset kertojina

Tarinat ovat kiinteä osa kulttuuria ja toimintaamme, jonka kautta rakennamme todellisuutta ja itseämme. Toisaalta tarinat auttavat meitä ymmärtämään, miten ja miksi asiat tapahtuvat. (Fiese, Hooker ym. 1995.) Anna-Maija Puroila ym. (2012) puolestaan määrittävät lasten narratiivisen oikeuden yhdeksi eettisistä ja moraalisisista oikeuksista ilmaista itseään. Jo syntymästään asti lapset ovat vanhempien ja isovanhempien kertomien tarinoiden ympäröiminä (Fiese, Hooker ym. 1995). Heti kun lapsi oppii puhumaan, hän syöksyy osaksi tarinankerronnan maailmaa (Eisenberg 1985). Robyn Fivush kertoo keskustelusta, jossa äiti ja tytär puhuvat. Äiti esittää kysymyksiä ja tytär vastaa. Keskustelun päätteeksi tytär on omaksunut äidin näkemyksen. Äiti rakentaa keskustelun kautta tarinaa tyttären minästä – minää, joka pelkää karhuja, vaikka tytär ensin kieltää pelkäävänsä. Yhteisen kerronnan päätyttyä tytär on sisäistänyt tämän rakennelman minästään. (Fivush 2013, 15–16.) Lasten ollessa pieniä tarinankertojina ja rakentajana toimii yleensä aikuinen (Fivush, Haden ja Reese 2006). Kerroessamme ja uudelleen kerroessamme näitä pieniä tarinoita omista kokemuksistamme kuuntelijat arvioivat ja tulkitsevat kokemuksia kanssamme, ja tätä kautta luomme kuvaa itsestämme (Fivush 2008; McLean, Pasupathi ja Pals 2007).

Sadun lähtöpisteenä toimii yhteisöllisyys, ja se on mielikuvituksen avulla etenevä todellisuuden rajoja ylittävä kerronnan muoto. Satuja on kerrottu kaikissa kulttuureissa kautta aikojen. Historiallisesti kansansadut ovat ikivanhaa perinnettä, jotka syntyivät ja muovaantuivat aina uudelleen jokaisessa kerrontatilanteessa. Lapsille satuja luettaessa ja kerrottaessa jatketaan samaa sadunkerronnan perinnettä, johon sukupolvet toisensa jälkeen ovat ihastuneet. Kohdatessaan lapsen satu syntyy joka kerta uudelleen. (Heinonen ja Suojala 2001, 147.) Elina Viljamaa (2012) puhuu väitöskirjassaan *Lasten tiedon äärellä – Äidin ja lasten kerronnallisia kohtaamisia* monimuotoisen kertomisen merkityksestä lapsien tapana tietää ja ymmärtää heidän ympärillään tapahtuvia asioita, itseään ja maailmaa. Samalla hän kuvaa sitä, miten tieto ei muodostu yksin erillään muista, vaan kuinka se kerrostuu keskustelun kaltaisessa

kerronnallisessa prosessissa eri ihmisten välillä. Viljamaa toteaa lasten kertomisen koostuvan monista osista, ja sen voidaan kuvata olevan intertekstuaalista. Samalla lasten kerronnasta voi tavoittaa lasta ympäröivän kulttuurin äänet. Kertoessaan lapset punovat yhteen omia ja muiden kokemuksia sekä tapahtumia heitä ympäröiviin kulttuurisiin aineksiin. Viljamaa korostaa, että lasten kerronnallinen tietäminen on ruumiillista, ja se heijastuu heidän maailmassa olemisen tapaansa. (Viljamaa 2012, 23, 67, 177–178.)

Robert N. Emden (2003, 6) mukaan on olemassa monia eri tapoja ajatella lasten jokapäiväisiä narratiiveja. Tietyt narratiivit voivat saada kolme eri tasoa tai näkökulmaa: representatio, juoni ja ilmaisu. Narratiivit voivat kuvata henkisiä kokemuksia, minän rooleja ja muita kokemuksia. Emden mukaan narratiivit ovat puhuttuja diskursseja, jotka sijaitsevat tietyssä dialogissa toisen henkilön kanssa. Puhuttaessa lapsista kyseessä on yleensä jompikumpi vanhempi tai toinen lapsi, joka on mukana rakentamassa merkitystä yhdessä lapsen kanssa tarinan kerronnan tai leikin muodossa. (Emde 2003, 6.) Narratiivit toimivat siis dynaamisina kohtaamispaikkoina, jossa lapset voivat tavata ystäviä, aikuisia ja yhteiskuntaa (Puroila ym, 2012).

Toisenlaista kuvaa lasten tarinankertojuudesta kuvaa amerikkalainen esikoulun opettaja ja varhaiskasvatuksen tutkija Vivian Paley (1990). Paley puhuu tarinoista käsikirjoituksina ja lapsista näyttelijöinä. Dialogi lisääntyy iän myötä, kun lapset kasvavat yhä taitavimmiksi improvisoijiksi. Uusia hahmoja luodaan ja juonia muutetaan kuulijoiden ja näyttelijöiden kritiikin ja vaatimusten mukaan. Näyttelemällä tarinat lapset vaikuttavat osallistuvan tarinankerronnan tapahtumiin tarjoten oman tulkintansa tekstistä. He tulkitsevat kirjoitettuja sanoja tarjoten uudenlaisia näkökulmia ja laajentaen kerrottuja narratiiveja. (Paley 1990, 20–21, 35.) Samalla erot kertojan ja kuuntelijan välillä sumenevat. Paley (1990, 25) kirjoittaa:

”Stories that are not acted out are fleeting dreams: private fantasies, disconnected and unexamined.”

Tarinoiden lukeminen ääneen ei ole riittävää lapsille, jos he eivät ole *tehneet* tarinaa. Näyttelemätön tarina on heille vain tyhjä kuori, keskeneräinen prosessi. (Paley 1990, 25.) Bamberg ja Georgakopoulou (2008, 378–379) sanovat lasten käyttävän narratiiveja rakentaakseen merkityksiä ja täsmentääkseen performatiivisesti omia kokemuksiaan. Riessman (2002, 701) puolestaan määrittää narratiivit näyttämöiksi, joilla kertojat voivat johtaa mahdollisesti turmeltuneita identiteettejä.

Paley huomasi omassa luokkahuoneessaan, kuinka unet ovat laajeneva aihe tarinoissa ja kuinka unet, jotka päätyivät tarinoihin antavat loputtomia mahdollisuuksia keskusteluille. Koska lapset keksivät tarinan näyttämön, he voivat puskea yhä syvemmälle ja syvemmälle tarinan keskiöön. (Paley 1990, 26.) Lasten narratiivit voivat häivyttää yleisiä ajatuksia siitä, mitä pidetään totena ja mitä fantasiana (Hohti ja Karlsson, 2014).

Lapset näkevät itsensä jatkuvasti tarinan sisällä. Ystävyys on määritelty fantasiaroolien kautta: sinusta tulee ystävä, jos otat osaa jonkun toisen leikkiin. Lapsille fantasia ja ystävyys muodostavat luonnollisen polun, joka johtaa heidät toisten äänien, näkemysten, ideoiden ja tunteiden tunnistamiseen samanlaisiksi kuin heidän omansa. Samalla lapsilla on myös tarve tulla osaksi joukkoa, ja Paleyn mukaan juuri tämä vaikuttaa eniten tarinankertojan syntyyn. Ystävykset sisäistävät toistensa tarinat ja opettelevat salaisen kielen, mutta tarinankertoja on kulttuurinen rakentaja, joka vaatii yleisön osallistumisen. Leikki ei ole yksin riittävä, vaan tarvitaan muoto, joka pystyy vangitsemaan leikin olemuksen yhtä aikaa liittämällä siihen ison osan objektiivisuutta. Tarinan kerronta ja tarinan näyttely pystyvät tähän. (Paley 1990, 33–34.) Michael Armstrongin (2006, 30) huomautus, kuinka leikin ja draaman sisältämä narratiivinen syvyys luo mahdollisuudet lukea lasten tarinoita itsenäisinä tarinoina sopii hyvin Paleyn teoriaan.

Lapsella on luontainen halu rakentaa rinnakkaismaailmoja, fabuloita ja leikkejä, joiden avulla lapsen on helpompi kohdata todellinen maailma. Satumaailmoissa ja kuvitelluissa todellisuuksissa lapsi on valtiass, joka hallitsee luomalla toiminnalle säännöt ja tekemällä mahdotoman mahdolliseksi. (Heinonen ja Suojala 2001, 145–146). Sadutus sijaitsee tässä välimaastossa pohjautuen leikin vireeseen ja leikkisyyteen. Vastavuoroisessa, kohtaavassa ja osallistuvassa toimintakulttuurissa, johon sadutus kuuluu, aikuiset ovat kiinnostuneita lasten ajattelusta sekä lasten tuottaman tiedon juurista. (Karlsson 2006, 20, 38.) Monet tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka sadutusprosessissa syntyy kerronnallista tietoa ja tietämistä, joka esiintyy hyvin erilaisessa muodossa kuin koulussa esillä oleva loogis-rationaalinen tietäminen.¹⁴ Koettu tieto, tunteet ja merkitykset sisältyvät narratiiviseen tietämiseen (Hohti ja

¹⁴ ks. Karlsson 2013a; Karlsson 2013b; Karlsson, Carlsson, Lähteenmäki ja Miiürsepp 2014; Karlsson, Puroila ja Estola 2016.

Karlsson 2014, 72).

Lapsen kertoma tarina tai satu ei välttämättä ole sanallisessa tai kirjallisessa muodossa. Toisinaan ero piirtämisen, kirjoittamisen ja kertomisen välillä on olematon näiden toimiessa lapsille enemmän synonyymeinä kuin erillisinä toimintoina. Lapset liikkuvat sujuvasti erilaisen symbolisoinnin muotojen välillä vaihtaen vaivattomasti sanoista kuviin, kosketuksiin, eleisiin ja onomatopoeettisuuteen¹⁵. (Wright 2010, 55.) Almuth Huth ja Werner Huth (1995) painottavat symboleille tunnusomaista kokonaisvaltaisuutta: ne ilmaisevat yhdessä kuvassa monta asiaa (aistillista ja yliaistillista, sisäistä ja ulkoista, mennyttä ja tulevaa). Emme voi täysin käsittää symboleja. Juuri tunteita herättävän ylipersonallisen luonteensa takia ne ovat voimakkaita ja jännitteisiä. Ne ovat myös kiehtovia, koska ne ilmaisevat sielullista muuttuvaa todellisuutta. (Huth, Huth 1995, 105–106.)

1.5 Tarinallinen muistelu

Omaelämäkerrallisuus ja sen tutkiminen ovat olleet nousussa viimeisten vuosikymmenien aikana. Tarinan avulla elämän tapahtumille ja niiden tulkinnoille muotoutuu keskinäinen yhteys. Samalla syntyy tarinallinen identiteetti, joka on kertomus jokaisen omasta identiteetistään. (Sava ja Katainen 2004, 24–26.) Ihminen jäsentää ja ilmentää todellisuutta toiminnan, mielikuvien ja kielen avulla (Bruner 1971, 18). Aluksi toimintamme on hyvin konkreettista muuttuen kokemuksen ja kehityksen kautta mielen toiminnaksi. Samalla tiedämme asioita kuvien ja mielikuvien kautta ja viimeiseksi jäsenämme todellisuutta symbolien ja kielen avulla. Lukiessa tarinan opimme elämään mielikuvituksen tapaan ja näkemään, kuinka mielikuvitusmaailma vastaa, representoi ja uudelleen figurisoi päivittäiset kokemuksemme. Lukeminen täyttää narratiivisuuden tarkoituksen. Vaikuttaa myös siltä, että lapset kuvittelevat yleisönsä ja pelaavat kuvitellun yleisön reaktioilla. (Armstrong 2006, 173.)

¹⁵ Tarkoittaa ääntä muistuttavaa tai jäljittelevää sanaa tai sanontaa. Esimerkiksi ammuu, hohottaa, sihistä, pulputtaa.

Kukkiakseen narratiivit tarvitsevat Ken Plummerin (1995, 87) mukaan ympärilleen yhteisön. Jotta yhteisö voisi kuulla, tarvitsee se tarinoita, jotka yhdistävät yhteisön historiaa, identiteettiä ja politiikkaa. Catherine Riessman puolestaan jatkaa kertomalla, kuinka tarinan kerronta on relationaalinen aktiviteetti, joka rohkaisee kuuntelemiseen, jakamiseen sekä empaattisuuteen. Se on yhteisöllinen tapa, joka olettaa, että kertojat ja kuuntelijat ovat vuorovaikutuksessa tietynlaisen kulttuurisen ja historiallisen kontekstin sisällä ja joka on keskeinen tehtävälle tulkinnoille. (Riessman 2002, 697.)

Barbara Hardin mukaan me kuljemme sadun ja toden, unen ja valveilla olon välillä. Fantasiaelämä ei pääty varttuessamme täysi-ikäisiksi, vaan se sulautuu yhteen enemmän elämään orientoituneen suunnittelun, muistelun ja rationaalisen arvioinnin kanssa. Voimme tehdä eron todellisen fantasian ja ”todellisten” dokumenttien välillä, mutta on hankalampi tehdä ero niiden muistojen välillä, jotka kulkevat toden ja kuvitellun rajalla. (Hardy 1968.) Inkeri Sava ja Arja Katainen (2004, 29) puhuvat taiteen keinoin näkyväksi tehdystä elämäntarinasta, joka heijastuu takaisin itselle katsottavaksi, tulkittavaksi ja ymmärrettäväksi. Tämän ajatuksen takana on halu jättää jälki itsestään maailmaan, kokea itsensä katsomalla tekemäänsä jälkeä ja verrata sitä itseensä sekä hahmottaa millainen on (Heikkinen 2001, 120). Omaelämäkerrallisessa taideteoksessa tapahtuu liikettä itsestä ulospäin. Tehdään itse näkyväksi itselle sekä toisille ja näin kokemukselle luodaan muoto. Tällainen taideteos voi rakentaa maailmaa ja itseä uudelleen. Se saattaa tuoda esiin jotain sellaista, mikä olisi muuten saattanut jäädä kokemuspäiriin ulkopuolelle. Toisinaan tarinallinen mielikuvitus voi myös muuntaa kokemuksiamme. (Sava ja Katainen 2004, 30.)

Ilman sanoja ei ole muistoja ja ilman muistoja ei ole tarinaa minästä (Archibald 2002, 65). Samaa ideologiaa jatkaa Rubin (1996, 7), jonka mukaan muistot ovat minän perusta, siis Kleinin (2001, 34) sanoin ”*a representation of distinctive personhood through particular facts owned by the person*”. Tällainen filosofinen ajatusmalli on löydettävissä myös John Locken (1690, 268–271) väitteestä, jonka mukaan ihmiset ovat persoonia vain siihen pisteeseen asti, johon hän voi tuntea yhdistettynä omaan historiaansa. Hardy nostaa esiin ajatuksen, jonka mukaan me uneksimme, muistamme, odotamme, toivomme, uskomme, leikimme, opimme, rakastamme ja vihaamme narratiivissa. Me luomme tarinoita itsestämme ja toisistamme, persoonallisista ja sosiaalisista tulevaisuuksista ja menneisyyksistä. (Hardy 1968, 5.)

Mielenkiintoisen käänteän muistoihin ja muistamiseen tuo mielikuviutus ja sen yhteys ajatteluun. Yksi hämmästyttävä piirre ihmisen kognitiossa on se, miten monet päivittäisistä ajatuksista liittyvät asioihin ja tilanteisiin, joita ei oikeasti ole olemassa. Samalla monet ajatuksemme ja tunteemme käsittelevät ihmisiä, jotka eivät ole fyysisesti läsnä. Ja viimeiseksi kaikki ihmiset kuluttavat paljon aikaa ajatellen ja tuntien tunteita mielikuviutushenkilöitä kohtaan. Esimerkiksi kyseessä voi olla kirjan tai elokuvan päähenkilö. Toisinaan kyseessä voi olla jopa lapsuuden ajan hirviö tai aikuisiän fantasia. (Boyer 2009, 16.) Samalla se, mitä muistamme omasta henkilökohtaisesta menneisyydestä, on sulautunut toisten muistoihin, jotka puolestaan ovat sulautuneet taas toisten muistoihin ja niin edelleen. Samalla omat muistomme sulautuvat helposti yhteen erilaisten lukemiemme tarinoiden ja näkemiemme kuvien kanssa. Usein myös omat ajatuksemme, tunteemme ja ideamme on lainattu joltain toiselta tai ne ovat jonkin ryhmän inspiroimia. (Freeman 2010, 263; Halbwachs 1980, 44; Archibald 2002, 66.) Näin muistamisen oravanpyörä on valmis. On todella vaikeaa sanoa, mitä todellisuudessa muistaa ja mitä vain luulee muistavansa. Ensikäden muistot sekoittuvat mielessä toisen käden muistoihin ja joissain tapauksissa jopa muuttuvat ensikäden muistoiksi.

Onkin hyvin mahdollista, että me aloitamme kertomalla itsellemme tarinoita ja lopulta päädymme kertomaan totuuksia. Kuljemme elämämme tarinoiden ja todellisuuden rajamailla, unen ja hereillä olon välimaastossa. (Hardy 1968, 5–6.)

1.6 Kollektiivisuus

Ranskalainen filosofi ja sosiologi Maurice Halbwachsin mukaan ihminen muistaa vain asettamalla itsensä yhden tai useamman ryhmän näkökulmaan sekä yhden tai useamman tämänhetkisen kollektiivisen ajatuksen kautta (Halbwachs 1980, 33). Tarkoittaen, että monet muistomme ovat muiden ihmisten tai ryhmien herättämiä. Muistamme ne, koska joku toinen sanoi tai teki jotain, joka nosti muiston pintaan. Näin käy mm. monille unille. Ne palaavat myöhemmin mieleen, koska keskustelukumppanimme teki tai sanoi jotain, joka muistuttaa

nähdystä unesta. Toisinaan näin tapahtuu ilman, että toinen on psyykkisesti läsnä. Halbwachs nostaa esiin Désiré Roustanin hänelle kirjoittaman pätkän. Roustan toteaa:

”[K]un yksilö ajattelee muistelewansa mennyttä, se on todellisuudessa enimmäkseen menneisyyden uudelleen rakentamista, ja vain pieneltä osin todellista menneisyyden muistamista”. (Halbwachs 1980, 36.)

Halbwachsin mukaan kollektiivinen muisti kestää ja saa voimia sitä käyttäviltä ihmisiltä. Yksilöt joukkona muistavat kuka muistaa. Tämä puolestaan tarkoittaa, että jokainen muisto on näkökulma kollektiivisen muistin sisällä. (Halbwachs 1980, 48.) Toisaalta jokainen muisto sisältää yksilöllisen identiteetin, jota sosiaaliset ryhmät tarvitsevat, ylläpitävät ja siirtävät sukupolvelta toiselle (Boyer 2009, 9).

Elämämme välittömät tapahtumat tulevat myös osaksi niiden ryhmien muistia, joihin olemme läheisesti yhteydessä. Näin luomme mielessämme yhteyden ryhmän ja muiston välillä. Monimutkaisuuden aste erottaa muistista nousevien muistojen muistamisen tahtomalla muistoista, joiden muistamista emme voi hallita. Ensimmäiset muistot ovat aina käsillä, koska ne säilyvät ryhmissä, joihin pääseminen on helposti käsillä. Samalla ne ovat osa kollektiivista ajattelua, johon olemme läheisessä yhteydessä. Jälkimmäisiin muistoihin käsiksi pääsy on hankalampaa, koska ne ryhmät, jotka kantavat muistoja ovat kaukaisempia eivätkä välittömässä yhteydessä meihin. (Halbwachs 1980, 47.)

Kritiikkiä Halbwachsin kollektiivisesta muistiteoriasta on antanut englantilainen psykologi Frederic Bartlett, modernin muistitutkimuksen isä. Hän on kritisoinut enimmäkseen yhdenmukaisuutta, jota on yritetty piirtää sosiaalisten ryhmien ja yksilöiden välille. Samalla hän on korostanut, ettei kollektiiveilla ole muistia. Lisäksi hän oli hyvin keskittynyt muistin sosiaaliseen ulottuvuuteen. Hänen väitteensä nojautuivat suurelta osin siihen, kuinka sosiaaliset kontekstit, joissa yksilöt liikkuvat, vaikuttavat heidän muistiinsa. Hänen mukaansa sosiaaliset ryhmät antavat pysyvän kehyksen, johon muistettavien yksityiskohtien tulee istua. Samaa aikaan tämä kehys vaikuttaa voimakkaasti siihen, millä tavalla ja mitä yksilö muistaa. Bartlettin teoria muistista ryhmässä (*memory in the group*) ryhmän muistin (*memory of the group*) sijaan ei loppujen lopuksi kiistä Halbwachsin teoriaa. (Bartlett 1995, 293–294, 296.)

Kollektiivinen muistaminen edellyttää yhteistä kieltä ja kulttuuria. Samalla muistiyhteisö on rakentunut tekstuaalisten keinojen avulla, erityisesti narratiivien varaan. Tämä oletamus ei

kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikilla ryhmän jäsenillä olisi sama tiedon ja uskomusten verkosto. Päinvastoin, jokainen yksilö on yksi näkökulma kollektiiviseen muistiverkoston. (Wertsch 2009, 132.) Muistaminen ei ole Robert Archibaldin mukaan kokonaan rationaalista tai objektiivista. Muistoilla on tunnekomponentteja, jolloin muistaminen ei vain laukaise faktoja, vaan myös tunteita muistettavia asioita kohtaan. Samalla Archibaldin mukaan tunteet muistavat tavalla, jolla järki ei pysty. (Archibald 2002, 68, 76.) Tästä syystä unia on toisinaan hankalaa muuntaa sanalliseen muotoon.

Sadutus prosessina luo omat puitteensa yhteisöllisyydelle. Karlsson (2014, 27) kirjoittaa:

"[S]adutus on jotenkin vahvasti yhteistä, yhteisöllistä ja samalla henkilökohtaisesti koskettavaa. Se on jotakin, joka tapahtuu ihmisten välissä ja syntyy juuri käsillä olevassa hetkestä, vain paikalla olijoiden kesken. Sadutus liittää ihmisiä yhteen. Syntyy me. Mutta samalla syntyy vahva minä "meidän" keskellä."

Pelkkä toisen kuunteleminen ei ole keskeistä kohtaavan osallisuuden toimintakulttuurissa. Aito kuunteleminen ja tarkkaavaisuus luovat hyvän pohjan kasvulle, luovuudelle, kehitymiselle ja oppimiselle. Samalla se on ryhmäyttävää ja luo yhteisöllisyyden tunnetta. (Karlsson 2014, 227.)

Satu muuntuu yhteiseksi, kun kertoja kertoo sen ääneen halukkaalle kuuntelijalle. Toisen kerran satu syntyy, kun se kirjoitetaan ylös ja käännetään puhutusta kielestä kirjoitettuun muotoon. Sadutuksessa satu syntyy jälleen uudelleen, kun saduttaja lukee sadun ääneen takaisin sadutettavalle. Ja vielä uudelleen, kun se luetaan ääneen uusille kuuntelijoille. (Karlsson 2014, 27.) Onkin mielenkiintoista huomata kuinka persoonallisuuden voi nähdä, mutta yksilöllisyyttä täytyy kuunnella ja ihmistenvälinen yhteisöllisyys tulee esiin vain kokemalla (Dunderfelt 2001; Karlsson 2014, 27).

2 AINEISTONKERUU SATUPROJEKTIN KAUTTA

Tutkimuksen aineisto on kerätty taidelähtöisesti, jonka keskiössä lapset leikittelevät luovalla kertomisprosessilla. Ensin haastattelun, sitten piirustusten ja viimeisenä sadutuksen siivittäminen mahdollisuuksin. Luovan prosessin analysointi tuottaa mukanaan omanlaisiaan haasteita. Lasten vapaus toimia ja tulkita ohjeita vapaammin luo omat haasteensa tulkintaan, kuten myös aineiston kerroksellisuus. Tapahtumat ja aineistot etenevät ajallisesti niin poikittain kuin pitkittäinkin. Ryhmähaastattelussa lapset rakentavat dialogia toistensa kanssa. Piirustukset kommentoivat lasten ryhmähaastatteluja. Sadutukset puolestaan sekä piirustuksia että haastatteluja.

2.1 Projektin kulku

Aineisto kerättiin satuprojektin muodossa. Kaksikielisessä esiopetusryhmässä keväällä 2013 toteutettuun viikon mittaiseen projektiin osallistui yhteensä 14 lasta. Ensimmäisenä päivänä lapset jaettiin kahteen ryhmään lastentarhanopettajien avustuksella. Lastentarhanopettajat auttoivat ryhmien sisäisten dynamiikkojen luomisessa. Ryhmään A kuuluivat Aada, Eetu, Iska, Emilia, Enni ja Anni. Ryhmään B puolestaan kuuluivat Lumi, Minja, Pihla, Neea, Nooa, Santeri, Fanny ja Anton. Tutkimuksessani käytetyjä lasten nimiä ei ole muutettu. Tutkimuksen eettisyydestä löytyy lisää kappaleesta 2.7. Ryhmässä syntyneet ajatukset, keskustelut ja tarinat ovat siinä tilanteessa ja kontekstissa syntyneitä. Sama pätee varmasti myös piirustustilanteisiin, joissa lapset keskustelivat ja kurkkivat vierustoverinsa piirustuksia saaden niistä innoitusta ja vaikutteita. On vaikea sanoa, missä määrin ryhmissä syntyneet tarinat olisivat muuttuneet, jos vilkkaimmat lapset olisivat olleet samassa ryhmässä. Ryhmän sisäiset dynamiikat ja lasten keskeiset valtasuhteet vaikuttavat dialogeihin ja näin myös lasten tarinoihin.

Ennen ryhmiin jakoa lapsille kerrottiin, mitä tulee tapahtumaan: kuinka sadun lukeminen tapahtuu, millaisen ohjeistuksen lapset saavat piirustuksiaan varten ja mitä on sadutus. Kerroin myös, mitkä tilanteet tullaan videoimaan ja mihin heidän tuottamaansa materiaalia tullaan käyttämään. Alkuvalmisteluina lähetin päiväkotiin tutkimuslupakaaavakkeet lasten vanhemmille, joiden saatteena oli tarkempi kuvaus projektista sekä kuva itsestäni. Tällä esittelykirjeellä toivoin saapumiseni päiväkotiin sujuvan helpommin, kun lapset tiesivät etukäteen, miltä näytän ja mitä tulen heidän kanssaan tekemään. Informoimalla vanhempia aiheesta ja tutkimuksen tarkoituksesta pyrin luomaan positiivista osallistumisilmapiiriä myös vanhemmille. Lähetin ryhmän lastentarhanopettajille alustavat suunnitelmani ja aikataulun kommentoitavaksi, sillä tavoitteena oli saada satuprojektin eri osa-alueet toteutettua normaalin päiväkotiarjen ohessa.

Sadun lukemisen ja ryhmähaastattelun valtasuhteita itseni ja lasten välillä pyrin minimoimaan yksinkertaisesti laskeutumalla samalle tasolle lasten kanssa. En halunnut luoda tunnelmaa koulumaisesta tilanteesta, jossa aikuinen lukee/haastattelee lapsia korkeammalta. Pyrin antamaan lapsille tilaa ja mahdollisuuden kommentoida ja keskustella, osoitella ja näyttää omia ajatuksiaan ja ideoitaan niin sadun lukemisessa kuin ryhmähaastattelussa. Välttäkseni kaaoksen ja sekasorron tiedostin kuitenkin, että olen tilanteessa aikuinen, joka asettaa rajat sille, miten paljon aikaa kunkin lapsen ajatuksille voidaan käyttää. En ollut kovin huolissani siitä, että yksittäisten lasten mielipiteet muuttuisivat koko joukon mielipiteiksi ryhmähaastatteluissa, tai että tämän takia lapset piirtäisivät samoja kuvia ja kertoisivat samoja tarinoita.

Suunnitelmana oli, että pääaineistona toimivat lasten kuvat ja tarinat. Ryhmähaastattelun oli tarkoitus toimia piirustuksia ja tarinoita tukevana aineistona, minkä takia päädyin ryhmähaastatteluun. Ryhmässä tehtävä haastattelu synnytti paremmat puitteet jakamiselle ja yhdessä kokemiselle, minkä koin liittyvän läheisesti aiheeseen. Halusin painottaa aineistonkeruussa myös lasten osallisuutta ja tekemistä, joita ryhmätilanteet tukivat. Haastatteluissa lapset haastoivat toinen toistensa ajatuksia luoden tilanteita, joissa kertominen, kuunteleminen, jakaminen ja uudelleen kertominen nousivat keskeisiksi osa-alueiksi. Piirustustilanteissa se puolestaan synnytti keskustelua omista piirustuksista ja niiden arvioinnista sekä niihin liittyvien tarinoiden jakamisesta.

Aikataulullisesti projekti sijoittui heti lasten talviloman jälkeen, mikä loi hyvin hektisen tunnelman. Viikon erossaolon jälkeen lapset halusivat jakaa omia lomakokemuksiaan hyvin äänekkäästi. Tämän lisäksi projektin aloituspäivälle sattui lelupäivä, joten lasten keskittymisen suuntaaminen luettavaan kuvakirjaan ja sen teemoihin oli haasteellista. Toisaalta päiväkotielämän arki on lähes aina hyvin hektistä, ja tämä esiopetusryhmä on tottunut vaihteleviin teemoihin ja “ylimääräisten ihmisten” läpikulkuun päiväkodissa. Ryhmän lastentarhanopettaja kuvasi esiopetusryhmää erityislaatuiseksi, koska heillä on todella paljon opiskelijoita, harjoittelijoita ja vierailijoita muista päiväkodeista ja kouluista.

Alkuperäisiä piirustuksia tai videoita ei palautettu takaisin lapsille eikä päiväkodin henkilökunnalle, mutta jokainen lapsi sai skannatun kopion piirustuksestaan ja puhtaaksikirjoitetun version omasta tarinastaan. Normaalisti sadutuksesta poiketen lapset piirsivät ensin kuvan ja kertoivat sen pohjalta tarinan. Tämä tuntui luontevammalta tavalta toimia. Näin satutuokiossa ja ryhmähaastattelussa esiin nousseet asiat päästiin purkamaan luovasti piirtämällä. Tällainen toimintajärjestys helpotti ryhmien hallintaa. Ryhmätoiminnasta siirryttiin yhdessä yksin tekemiseen, piirtämiseen ja viimeisenä yksilötoimintaan eli sadutukseen.

Ajallisesti projektin eri osia tehtiin päällekkäin saman päivän aikana. Satutuokio, ryhmähaastattelu ja piirustustuokiot toteutettiin peräkkäisinä päivinä ryhmien välillä. Projektin etenemistä kuitenkin sekoittivat yksittäiset sadutukset, jotka tehtiin pitkin viikkoa. Aada, Anni, Emilia ja Enni sadutettiin jo ensimmäisen päivän päätteeksi. Eetu ja Iska puolestaan vasta seuraavana päivänä, jolloin toteutettiin myös ryhmän B satuhetki, ryhmähaastattelu ja piirustustuokio. Vielä samana päivänä sadutettiin Fanny, Minja, Anton ja Lumi. Neean, Pihlan, Nooan ja Santerin sadutukset olivat vasta seuraavana päivänä. Ajan kulku ryhmähaastattelusta piirrustustilanteeseen ja sadutukseen näkyi niiden lasten unitarinoissa ja piirustuksissa, jotka kertoivat unitarinoita jo ryhmähaastattelun aikana. Osa muutti ja kuvitelti uudelleen oman piirustuksensa tarinan. Viimeisenä päivänä oli palautekeskustelu ryhmän ja lastentarhanopettajien kanssa.

2.2 Pt. I Satutuokiot

Ensimmäisenä vuorossa oli A-ryhmän satutuokio, joka pidettiin erillisessä pienemmässä kirjastuhuoneessa. Pienemmässä ryhmässä ja hiljaisemmassa tilassa lapset jaksoivat keskittyä ja innostua sadusta ja kuvista. Englanninkieliset satuhetket eivät olleet heille vieraita, mutta koska *The Insomniacs*¹⁶ ei käsittele yleisempiä lastenkirjoihin miellettyjä teemoja, oli tarinan sanaston hallinta lapsilla välillä hankalaa ja osa vieraista sanoista aiheutti huvitusta. Pyrin lukemaan sadun läpi ilman, että selittäisin ja avaisin jokaisen lapsille vieraan sanan, koska ajatuksena oli, että tarinaa pyritään kääntämään suomeksi mahdollisimman vähän. Tällä pyrin tuomaan kuvakirjan kuvallisen kerronnan enemmän esille ja mahdollistamaan lasten omien vapaampien tulkintojen synnyn. Jokaisen luetun sivun tai aukeaman jälkeen lapset saivat hetken aikaa tarkastella kuvia sekä kertoa suomeksi, mitä niissä tapahtui tai voisi tapahtua sekä mitä kuvat heidän mielestään esittivät. Koska kuvakirja ei ollut mikään erityisen lyhyt, lasten keskittyminen herpaantui aina välillä. Monitasoiset ja -tulkintaiset kuvat jaksoivat kuitenkin kiinnittää lasten huomion aina uudestaan tarinaan.

Ryhmän B satutuokio pidettiin tiistaiamuna esiopetusryhmän omassa tilassa. Näin jälkeempäin ajatellen aamu ei varmasti ollut paras mahdollinen hetki tarkkaavaisuutta vaativalle kuuntelulle ja kuvien tarkastelulle. Omassa tutussa, ei-hiljaiseksi mieltämässään tilassa lapset olivat levottomia. Ryhmässä B olleet lapset tiesivät jo mitä oli tulossa ja he olisivat mielellään hypänneet koko sadunlukuhetken yli suoraan piirustusvaiheeseen. Kuunteleminen oli todella haastavaa osalle tätä ryhmää. Osa lapsista pelleili ja jutteli keskenään, jolloin sadun luku joutui keskeyttämään. Tämä ryhmän kanssa tarinaa käännettiin ja kuvia käytiin osittain enemmän läpi, koska ryhmässä oli muutamia lapsia, jotka eivät olleet täysin sujuvia englannin kielen kanssa.

¹⁶ (2012) on Karina Wolfin kirjoittama ja Ben ja Sean Hilasin kuvittama englanninkielinen kuvakirja. Karisto on julkaissut Taija Wallinin suomennuksen 2013 nimellä *Unettomat*.

2.3 Pt. II Ryhmähaastattelu

Haastattelumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelussa pyrittiin korostamaan lasten tulkintoja tuomalla esille heidän näille asioille antamia merkityksiä (vrt. Hirsjärvi ja Hurme 2001, 48). Vaikka olin listannut kysymykset ylös, päädyin herkullisen aiheen tullen kyselemään asiasta lisää. Haastattelun kohteena oli ryhmä, jossa syntyi paljon tilanteita, joissa lapset keskustelivat keskenään luoden dialogeja, innostaen toinen toisiaan, sekä kommentoiden toistensa ajatuksia ja ideoita. Monesti näissä tilanteissa syntyi uusia tulkintoja tai ideoita.

Ryhmähaastattelun kysymykset¹⁷ kattoivat niin kuvakirjan kuin siihen liittyvät teemat nukkumisesta, nukahtamisesta ja unista. Haastattelun päämääränä oli selvittää, miten lapset puhuvat nukkumisesta ja nukahtamisesta, millaisia asioita he nostavat esille ja mitä pitävät tärkeinä. Koska ryhmät olivat isoja, pyrin pitämään kysymysten määrän suhteellisen pienenä. Haastattelu alkoi helpoilla kuvakirjaa koskevilla kysymyksillä: mistä lapset pitivät ja mistä eivät pitäneet, millaisen olon satu sai aikaan. Tämän jälkeen pyrin kartoittamaan lasten ajatuksia nukkumisesta, nukkumaan menemisestä ja nukahtamisesta. Miksi se oli vaikeaa, miksi tärkeää, mistä tietää milloin nukkuu, mistä tietää mikä oli unta ja mikä ei. Erityisesti kysymys unista herätti lasten kiinnostuksen ja vastausten tulvan. ”Näettekö unia?”, ”millaisia unia näette?”, ”miksi unia nähdään?” ja ”mistä unet tulevat?” herättivät keskustelua. Painopiste siirtyi nopeasti uniin ja niiden jakamiseen, vaikkakin osuvia kommentteja tuli kaikkiin esitettyihin kysymyksiin.

Molemmissa ryhmissä keskustelun aiheeksi nousi hauskojen unien muisteleminen ja kuvakirjan tarinaa pidettiin kokonaisuudessaan hauskana. Pahoista unista ja nukahtamisvaikeuksista ei noussut keskustelua, vaan niistä lapset esittivät enemmän kysymyksiä. Tosin ryhmässä B pahoja unia jaettiin muutamia ja monet tunnustivat nähneensä niitä. Ryhmä B myös jännitti kameraa ja videokuvaamista selkeästi ryhmää A enemmän. Samalla tässä ryhmässä oli kaksi lasta, jotka pelleilivät ja ”esittivät” kameran edessä. Myös hiljaisempia lapsia oli enemmän.

¹⁷ Ryhmähaastattelun runkokysymykset löytyvät kokonaisuudessaan liittestä 1.

Kokonaisuudessaan kirja tuntui nostavan esille enemmän lasten omia unia ja halua jakaa nähtyjä unia kuin keskustelua nukahtamisesta, nukkumisesta ja sen vaikeuksista. Nukkumisesta, pahoja unia ja nukahtamisvaikeuksia olisi varmasti ollut helpompi käsitellä yksilöhaastattelun kautta. Ryhmässä yhden ajatukset tuntuivat tarttuvan muiden ajatuksiin hieman muuntuen, tosin poikkeuksiakin oli. Ryhmätilanne tuntui innostavan lapsia hassujen ja kivojen unien jakamiseen. Vaikutti siltä, että kuvakirjan aihe ja kuvitus nostivat esiin lasten hauskoja ja miellyttäviä unia sekä myös unia, joita lapset ovat nähneet lähiaikoina.

2.4 Pt. III Piirustustuokiot

Piirustustuokioissa aika lensi. Ryhmässä A syntyi useita kuvia, Iska piirsi kaksi kuvaa ja Enni jopa kolme. Aadalle piirustuksen aloittaminen oli hankalaa ja hän keskittyikin enemmän puhumaan ja kommentoimaan muiden töitä. Aada oli ainoa esiopetusryhmän lapsi, joka ei ollut tyytyväinen omaan työhönsä ja hän kommentoi työtään keskeneräiseksi ja huonoksi. Piirustustilanne oli luonteeltaan vapaa, ja toimin alussa vain ohjeiden antajana. Tehtävänä oli piirtää kuva, joka käsittelee nukkumista ja/tai nukahtamista. En sen enempää lähtenyt avaamaan tai selittämään, mitä näillä termeillä tarkoitetaan tai minkälaisia kuvia toivoin lasten piirtävän. Monet päätyivätkin tulkitsemaan ohjeenannon käsittämään omia uniaan. Näin syntyi kuvia lasten ryhmähaastattelussa kertomista unisaduista. Ohjeistuksen jälkeen pyrin vain tarkkailemaan tilannetta, mitä lapset piirsivät ja miten. Mistä he keskustelevat piirtäessään ja kuinka kuva syntyi paperille. Käytössään lapsilla oli puuvärit ja liidut.

Ryhmän A piirustustuokion ympärille rakentuva keskustelu rönsyili toisinaan aivan toisaalle. Tämän ryhmän lapset mahtuivat vaivatta yhden pöydän ääreen piirtämään, joten dialogi ja osallisuus lasten vuorovaikutustilanteissa korostui. Vaikka kaikki keskittyivät piirtämiseen (pois lukien Aada, joka tuntui omaksuneen puhemestarin paikan ohjaillen keskustelua kommentoiden ja kysellen) keskustelun keskiöön nousi ryhmähaastattelussa hiljaiseksi jäänyt Emilia, joka piirtäessään rentoutui ja jakoi kokemuksiaan ja ajatuksiaan vähän aikaa sitten pois nukkuneesta mummostaan. Puhetta riitti kuolemasta, Jumalasta, kuolleista, tuonpuoleisesta ja uskonnosta. Välillä lasten puheenaiheiden ja värikkäiden unipiirustusten välille

syntyvä kontrasti oli hämmentävä. Toinen piirustustuokion äänekkäistä kertojista oli Iska, jolla oli omalaatuinen tapa kertoa satua ja piirtää yhtä aikaa. Kertomuksen edetessä piirustus muovautui ja paperille syntyi tapahtumaketjuja.

Ryhmän B piirustustuokiossa lapset jakautuivat kahteen pöytään. Toisessa istuivat Neea, Minja, Anton, Santeri ja Nooa ja toisessa Lumi, Fanny ja Pihla. Tässä ryhmässä Nooa piirsi samaan tyyliin kuin Iska, kertoen tarinaa eteenpäin tapahtuma tapahtumalta luodessaan tyhjälle paperille kuvia ja liikettä. Nooa mainitsi moneen kertaan piirtävänsä unensa, mutta kertoessaan tarinaansa hän päätyi muuttamaan tapahtumia ja asioita. Hän kertoi, kuinka tietyt tarinan osat eivät tapahtuneet unessa, mutta tapahtuivat nyt tarinassa. Hän paranteli unessaan esiintyneiden pulkkien vempaimia. Samalla Nooan unitarinaan tuli mukaan ryhmässä A oleva Eetu. Anton puolestaan ei aluksi halunnut piirtää tai olla mukana koko projektissa. Hän oli huolissaan siitä, että muut nauraisivat hänen työlleen ja ettei hänen piirustuksensa olisi tarpeeksi hyvä. Lopulta Anton kuitenkin rohkaistui pienen juttelun jälkeen piirtämään *Tää nukkuu päivisin*-kuvan. Santeri puolestaan ei halunnut näyttää keskeneräistä työtään, ja hän aloitti uuden paperin toiselle puolelle, kun ensimmäisellä yrittämällä piirustus ei näyttänyt menevän Santeria miellyttävään suuntaan.

Piirustustuokiota ei videoitu, mutta näin jälkikäteen se olisi varmasti ollut hyvä idea. Lapset piirtävät koko kehollaan, ja heille piirtäminen vielä esiopetusiässä on sama asia kuin kirjoittaminen. Piirtäminen on leikkiä, jolloin kaikki eleet, selitykset ja piirustustilanteessa kerrotut tarinat olivat osa työtä. Kun piirustustilanteita ei videoitu, piirtämisen leikinomainen puoli jäi aineistoni kohdalla piiloon. Muistiinpanoissani ja havainnoissani nousi esiin muutaman lapsen kohdalla kertomista muistuttava piirtäminen. Piirustustuokioiden jälkeen lasten piirtämät kuvat ripustettiin seinälle, jotta ryhmän muut lapset ja lasten vanhemmat pääsisivät näkemään heidän töitään.

2.5 Pt. IV Sadutus

Jokaisen lapsen aihesadutus tapahtui yksitellen päiväkodin hiljaisessa ja pienessä kirjasto-huoneessa. Jokainen aihesadutus videoitiin, lukuun ottamatta Emilian satua. Aihesadutus on sadutus, jossa satu kerrotaan jostain tietystä aihepiiristä. Karlssonin mukaan aihesadutukseen voi siirtyä vasta, kun sadutuksia on tehnyt useamman. Aihesadutuksen voi aloittaa esimerkiksi kysymällä, liittyykö lapsen tekemään työhön jokin satu. (Karlsson 2005, 47.) Tämän projektin sadutuksessa oli näitä piirteitä, koska lapset kertoivat sadun piirtämästään kuvasta. Erona Karlssonin kuvaamaan aihesadutukseen oli se, että olin ennalta rajannut lasten piirustusten aiheet käsittelemään nukkumista ja nukahtamista.

Sadutustilanteet olivat hyvin rauhallisia, ja lapset tiesivät mitä oli tulossa. Monet heistä olivat kuitenkin hieman hermostuneita ja jännittivät huoneen nurkassa olevaan kameraa. Pysin luomaan rauhallisen ja tasavertaisen tunnelman sadutustilanteissa. Istuimme jokaisen lapsen kanssa vastakkain lattialla tyynyjen päällä. Aloitin jokaisen sadutuksen kertomalla mitä tulee tapahtumaan ja kysymällä voinko videoida tilanteen. Jos lapsi oli hermostuneen oloinen, otin puheeksi kuvakirjan ja mitä olimme jo tehneet ja kysyin, millainen tarina liittyi piirustukseen.

Haastavaa sadutuksessa on yökirjaaminen. Jokainen sadutustilanne kuitenkin videoitiin. Karlsson nostaa esiin kirjassaan *Sadutus - avain osallistuvaan kulttuuriin* (2005, 53) erään helsinkiläisen päiväkodin työntekijän, joka oli ratkaissut hitaan kirjoittamisen äänittämällä kertomukset ja kirjaamalla ne ylös lasten kanssa heti sadutuksen jälkeen. Päädyin videokuvaukseen, koska koin tärkeäksi videoida myös lasten olemusta ja non-verbaalista viestintää, jotka tuovat oman lisänsä lasten kertomaan tarinaan.

Jokaisen sadutuksen jälkeen lapsen kertoma satu luettiin ääneen lapselle takaisin ja lapsi sai halutessaan muuttaa tarinaansa. Emilia kysyi ensimmäisenä, olisiko saanut kertoa sadun yhdessä Aadan kanssa. Anton mietti todella pitkään ja hartaasti, mitä kertoisi kuvastaan, mutta kun tarina vihdoinkin syntyi, se tuli varmasti ja sujuvasti. Iska puolestaan kertoi tarinan molemmista kuvistaan. Fanny päätyi lisäämään tarinansa loppuun painotuksen siitä, kuinka pitää todella paljon laulamista. Neea ja Aada olivat ryhmän ainoat, joiden tarinat päättyivät perinteisiin sanontoihin ”loppu” tai ”sen pituinen se”. Pihla puolestaan kertoi tarkkaan,

mihin kohtaan tarinaansa haluaa lisätä vuorosanoja. Santerilla tarinan kertominen oli hukassa. Joko tilanne jännitti häntä todella paljon tai hän oli unohtanut edellisenä päivänä kertomansa tarinan. Pienellä avustuksella ja kysymyksillä satu kuitenkin syntyi. Koska tarinat oli kerätty tutkimuksen aineistoksi, en kokenut haitalliseksi auttaa tarinan syntymisessä. En kokenut, että olisin vaikuttanut kysymyksilläni tarinan luonteeseen, koska kyseessä oli ennalta päätettyyn aiheeseen liittyvä aihesadutus. Santeri oli joukon ainoa lapsi, joka halusi poistaa tarinastaan osia. Häntä vaikutti häiritsevän pienet ylimääräiset täytesanat kuten “ööö”, “tota” ja “ja sitten”, jotka hän päätyi poistamaan tarinastaan. Lumin tarina syntyi nopeasti ja helposti. Hänellä oli selkeä visio siitä, millaisen tarinan halusi kertoa. Hän oli myös näistä kolmesta ainoa, joka tuntui käsittävän, että kirjoitan tarinan ylös ja siksi hänen kertomatahtinsa oli hitaampi ja miettiväisempi.

On selkeää, että sadutustilanteessa syntyvän sadun ylöskirjaaminen sekä tilanteen aloittaminen sujuisivat joustavammin ja varmemmin, jos niitä tekisi enemmän. Välillä oli todella hankalaa pysyä lasten perässä eikä heitä kuitenkaan hennonut keskeyttää, kun tarinaa syntyi vauhdilla. Karlssonin laatimissa sadutuksen ohjeissa kerrotaan, kuinka lasta pitää toisinaan pyytää odottamaan, jotta kirjaaja pysyy lapsen vauhdissa. Samalla hän huomauttaa, kuinka tämä ei yleensä häiritse itse kertojaa. (Karlsson 2005, 52.) Mielestäni sadutuksen keskeyttäminen vaikuttaa myös kerrottavaan tarinaan ja kertojana toimivan lapsen ajatuksenjuoksuun sekä sitä kautta tarinan syntyyn ja luomisprosessiin. Jokaisen keskeytyksen myötä sadutettavan ajatuksenjuoksu keskeytyy ja tarinan muoto voi muuttua (toisinaan hyvinkin radikaalisti). Samalla tavalla hitaasti kerrottu satu muovautuu eri tavalla kuin spontaanisti ja nopeasti kerrottu satu, jota ei mietitä sen enempää. Lapsilla kerronnan nopeus ja tahti kertovat jotain tarinasta ja sen kertojan luonteesta.

Tärkeää on tarkastella, onko sadutuksessa tarkoitus päästä käsiksi siihen ensimmäiseen ajatukseen, joka lapsella sadutustilanteessa syntyy, vai onko tavoitteena saada lapsi kertomaan omilla ehdoillaan aikuisen kanssa vuorovaikutustilanteessa syntyvää tarinaa. Ja kumpi näistä kahdesta on keskeisempi? Jos vastauksena on jälkimmäinen, voidaanko tarinaa todella pitää lapsen omana jos aikuisen (tai saduttajan) keskeytykset ja vuorovaikutuksellisuus ovat muovanneet kerrottavaa tarinaa tavalla tai toisella? Sadutuksessa pyritään kuitenkin korosta-

maan lapsen ajatuksia ja ilmaisua, jolloin saduttajan osuus olisi kuunnella eikä niinkään osallistua aktiivisesti keskeyttämällä lapsen kerronnan virtaa.

Sadutus konseptina antaa ymmärtää, että olemme kertovia olentoja ja rakennamme ympäröivää maailmaamme niistä kertomiemme satujen ja tarinoiden kautta. Sadutuksella on kaksi puolta. Toinen, jossa kerrotaan ja puhutaan sekä toinen, jossa kuunnellaan ja kirjoitetaan ylös. Karlsson väittää, että kertominen on jotain, joka tulee jokaiselta ihmiseltä luonnostaan. Se on spontaania ja luovaa toimintaa. (Karlsson 2000, 45-46.) Karlsson ei kuitenkaan ota kantaa sadutuksen kääntöpuoleen ja näin ylöskirjaajan rooliin. Kertominen on spontaania ja luovaa toimintaa, joka tapahtuu itsestään, kun taas kirjoittaminen on kaikkea muuta kuin tätä. Kirjoittamaan opitaan, kun taas kerronta tulee luonnostaan. Tarinoiden ja satujen avulla voidaan jakaa ja kertoa merkityksellisiä asioita. Voitaisiin kysyä, onko luontevaa asettaa kirjoittaminen palvelemaan kertomista spontaanissa vuorovaikutustilanteessa, jossa kerronta korostuu. Kysymyksiä herättää myös spontaanin kertomistilanteen ja siinä kerrotun tarinan ylöskirjaaminen: onko tilanne ja tarina mahdollista tallentaa? Toisaalta pohdittavaa antaa myös mahdollisuudet kääntää kirjoitetuiksi sanoiksi puhuttu ja osittain kehollisesti kerrottu tarina.

Sadutustuokioissa lapset tiesivät ja olivat valmistautuneet kertomaan tarinan, joten suullinen ilmaisu eroaa huomattavasti ryhmähaastattelun aikana jaetuista unitarinoista. Samalla mahdollisuus siivota, siistiä ja muokata omaa unitarinaa selkeästi vapautti lapsia ja antoi useille itsevarmuutta kertomiseen.

2.6 Polun löytyminen

Huomasin hyvin varhaisessa vaiheessa, miten lasten puhe ja huomio kiinnittyivät unien kertomiseen varsinkin ryhmähaastatteluissa. Se oli heille tärkeää. Unien kerrotuista saduista kehkeytyi keskustelua ja vuoropuhelua, jolloin kerrottu satu sai uusia ominaisuuksia ja osia. Kuulluksi tuleminen, kuuntelu ja yhdessä kertominen nousivat ryhmähaastatteluissa keski-

öön. Näissä tilanteissa toden ja keksityn, todellisen ja fantasian rajat häilyivät. Näin tutkimustehtävä nousi suoraan aineistosta.

Lähdin analysoimaan aineistoa lähiluvun ja luokittelun kautta. Painopisteeksi muodostui lasten erilaisten unitarinoiden kertomismuotojen löytäminen. Kuvat ja sadutuksen tarinat muodostavat aineistona yhden kokonaisuuden. Kuvat toimivat inspiraation lähteenä ja aiheena sadutukseen. Kuvat ja sadutukset analysoidaan kokonaisuutena. Tosin muutamia poikkeuksiakin löytyy. Nooran piirustus on osa sekä sadutuksessa tuotettua unitarinaa että itsenäinen teos. Samoin Pihlan piirros, joka on vahvasti oma unitarinansa lyhyen sarjakuvastripin muodossa. Kuvien irrottaminen sadutuksen unitarinoista ei tuo esiin oikeanlaista kuvaa lasten unitarinoista. Kuvat vuoropuhelevat satujen kanssa, värittäen satua ja kiinnittäen huomion johonkin tiettyyn sadun kohtaan tai hetkeen. Toisen kokonaisuuden muodostavat ryhmähaastattelussa luodut keskustelut ja tarinat. Toisinaan nämä tarinat leikkaavat läpi myös piirustuksiin ja sadutuksen tarinoihin luoden tarinajatkumia.

Aineiston lähestyminen sisällönanalyysin menetelmin tarkoittaa, että tutkimuskohde ja -kysymykset nousevat suoraan aineistosta lasten innoittamina. Sisällönanalyysissä pyritään luomaan sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä järjestämällä aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon hukkaamatta sen sisältämää tietoa. (Tuomi ja Sarajärvi 2004, 110.) Haastavaa onkin löytää ryhmähaastattelussa toisinaan yhtenäiseksi ääneksi muodostuvista lasten ajatuksista ne keskeisimmät osat. Toisaalta yhtä tärkeää on osata löytää ne vähemmän äänen päässeet ajatukset ja niiden merkitykset. Prosessi voidaan jakaa kolmeen osaan. Aineiston pelkistämiseen, ryhmittelyyn ja teoreettisten käsitteiden luomiseen, jonka tärkeimmäksi osaksi syntyi unitarina-käsitteen luominen. (Tuomi ja Sarajärvi 2004, 111.)

Haastattelua pidetään toisinaan hyvin valtakeskeisenä aineistonkeruumenetelmänä varsinkin, kun haastattelun kohteena ovat lapset. Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten avulla. Tutkimukseni kohdalla kyseessä olivat nukkuminen ja nukahtaminen. Teemahaastattelun pyrkimyksenä onkin löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen, tutkimustehtävän ja ongelmanasettelun mukaisesti. (Tuomi ja Sarajärvi 2004, 77.)

Satuprojektin eri osat keskustelevat keskenään monella eri tasolla. Kokonaisuudessaan neljä päivää kestänyt satuprojekti loi puitteet myös aineiston ajalliselle keskustelulle, koska osa lapsista sadutettiin vasta ryhmähaastattelua ja piirustustuokiota seuraavina päivinä. Piirustustilanteessa kerrottu tarina piirustuksesta on päivien edetessä muuttunut tai unohtunut. Sadutustilanteessa kerrottu tarina on saanut aivan uudenlaisia piirteitä. Näin hiljainen tieto, sisäinen puhe ja intuitio muodostavat tuntemusten, tietojen ja kokemusten välisten suhteiden verkoston, joka nousee tietoisuuteen tarinoita kerrottaessa. Sadutus puolestaan perustuu dynaamiseen ja suhteelliseen käsitykseen tiedon luonteesta sekä tutkittuihin asioihin siitä, miten ihminen kasvaa, muuttuu ja oppii sekä millä tavoin lapsi toimii: miten lapsi tutustuu ja valloittaa maailmaa leikkiessään, sekä miten ihminen käsittelee tietoa ja kenen tieto otetaan vakavasti. (Karlsson 2014, 27, 176.)

Aineiston analyysiin on käytetty lähilukua ja luokittelua. Analysointivaiheessa en kokenut tarvetta erottaa kuvia ja sadutuksia toisistaan. Ne on alkujaan tarkoitettu kokonaisuudeksi ja ne toimivat parhaiten yhdessä luoden kuvallisen tarinan lasten unitarinoista. Koska aineiston keruu tapahtui luovan projektin kautta, kulkevat aineistot ristiin sekä ajallisesti että paikallisesti luoden monia kerroksia ja osia, joiden kautta unitarinat muuntuvat ja kasvavat. Lasten piirustustuokion ohessa kertomat kommentit ja tarinat kuvista sekä niiden synnystä poikkeavat osittain sadutustilanteissa kerrotuista tarinoista. Koska aineiston analysointi on monikerroksista, koen helpoimmaksi tavaksi rakentaa analyysia luokittelun kautta, jolloin kerroksellisuus tulee esiin jokaisen luokittelun kohdalla. Näin myös tarinan kehitys ja kasvu tulee esille parhaiten.

Tärkeäksi työvälineeksi nousi ”hidas katsominen”, jonka itse koen syvällisemmäksi näkemiseksi, asioiden ymmärtämiseksi. Verbi ”katsoa” merkitsee pinnallisempaa, ”merkityksettömämpää näkemistä” kun taas ”nähdä” on syvällisempi, se on aistimista, havaitsemista, ymmärtämistä, näkemysten ja mielikuvien luomista. Käytän tässä tutkimuksessa termejä hidas katsominen ja näkeminen toistensa synonyymeina, koska molemmat toiminnot vaativat aikaa ja panostusta, keskittymistä tekemiseen ja asioiden ymmärtämiseen – näkemiseen.

Barbara Stafford (2011) korostaa hitaan katsomisen tärkeyttä. Hänen mukaansa me ymmärrämme jotain konstruktiivista joka kerta kun näemme jotain. Me emme vain kuvita tai kopioi jotain valmiiksi annettua vaan luomme jotain uutta, joka ei muuten olisi olemassa. Stafford kuvaa näkemisen olevan toiminto, jonka aikana katsoja oivaltaa, että jokin on, tai voi olla, yhdistetty johonkin toiseen. Katsominen on siis uuden ja vanhan yhdistelyä, tiedon (muistojen) liittämistä yhä uusiin yhteyksiin, luoden joka kerralla uutta tietoa. Koska näkeminen on liitettynä tiiviisti muistiin ja mieleen, sekä niiden välillä syntyviin mielle yhtymiin, syntyy yksittäisistä kuvista moninkertaisia, hajanaisia ja uudelleen rakennettuja, kun kuvat havainnoidaan dynaamisesti loputtomien mielen verkostojen rinnalla. Jotta vieraat asiat voidaan ymmärtää tai tuntea, ne pitää pystyä yhdistämään johonkin jo tunnettuun. (Stafford 2011, 138, 151.)

Tutkimukseni kohdalla hidaskatsominen on osoittautunut keskeiseksi osaksi analyysiosuutta. Osa tutkimusaineistosta koostuu esiopetusikäisten lasten piirustuksista ja niihin liittyvistä saduista. Jokainen kuva on yhteydessä lapsen kertomaan satuun, joten keskeiseksi onkin noussut hitaasti katsominen: mitä kuvat paljastavat yhdessä satujen kanssa, miten sanat muuttavat omaa analyysiäni kuvista ja miten muut kuvat muovaavat käsitystäni edellisistä kuvista ja päinvastoin. Millaiseen pohjaan heijastan piirustusten analyysin ja kuinka se muuttuu hiljalleen, kun piirustuksiin keskittyy ja antaa niille aikaa?

Me jäsentämme (havaitsemme, tunnistamme, tiedämme) todellisuutta monin eri tavoin. Hahmotamme asioita valmiiksi tuotetun informaation kautta lukemalla tai muulla tavoin vastaanottamalla, aistimalla, toimimalla ja tekemällä konkreettisesti käsin, liikkumalla tilassa, materiaalien koskettelulla. Hahmotamme ja tiedämme maailmaa myös mielen kuvina – kuvittelemalla, näkemällä, unelmoimalla, uneksimalla jne. Mieli luo erilaisia ja tietoisuuden eri tasoilla olevia kuvia tuntemuksista, aistituista ajatuksista, tapahtumista ja toiminnoista. Rakennamme käsitystämme maailmasta puhumalla ja kertomalla, eivätkä symboliset jäsenykset aina ole vain sanallisia vaan myös visuaalisia. (Sava 2007, 55.) Ympäröivän maailman ymmärtäminen, tunteminen, on oleellista luotaessa uusia yhteyksiä katsottavan teoksen ja omien kokemusten sekä uusien yhteyksien välillä. Stafford puhuuakin mielestä studiona, arkistona, museona, teatterina: paikkana, jonka voi täyttää tiedolla ja muistoilla; paikkana, jossa näkyy, kuinka siellä sijaitsevat esineet eivät ole liitoksissa toisiinsa vain tästä hetkestä

eteen- ja taaksepäin, vaan niitä käytetään jatkuvasti uudelleen uusissa konteksteissa (Stafford 2011, 171).

Oman aineistoni kohdalla tämä vanhan tiedon uudelleen käyttäminen, reflektointi, tuli voimakkaasti esiin lasten piirustuksia katsellessani. Olin paikalla, kun lapset piirsivät kuvat omien ohjeideni mukaan, joten en missään vaiheessa pysty katsomaan piirustuksia täysin objektiivisesti. Heijastan piirustustilanteesta olevia muistojani jatkuvasti piirustuksiin ja niiden sisältöön, jokaisen lapsen persoonaan, olemukseen ja jokaiseen muistooni kyseisen piirustuksen piirtäjästä. Staffordin mukaan uusi mieli (*the new mind*) pohjautuu alitajunnan visuaalisuudelle. Aivot tuottavat jatkuvasti kuvia, jotka muodostavat ajatuksia, kun aivot ovat yhteydessä kehoon ja sitä ympäröivään maailmaan. (Stafford 2011, 164.) Keskeiseksi hitaasti katsomisessa nouseekin ajatus siitä, miten kohteen havainnointi on mielen aktiivinen persoonallinen teko.

On tärkeää tiedostaa, että kaikkia mahdollisia näkökulmia ei voida tavoittaa minkään metodin tai näkökulman avulla, vaan yleensä aktiivisuuden suunta on syntyneistä mielikuvista ilmaisuun. Monesti taiteellisempi prosessi muuttaa alkuperäistä mielikuvaa, oli kyseessä sitten kuva tai tarina. Toisinaan taas mielikuvaa ei ole ennen ilmaisua. Tällöin tarkoituksena voi olla itse toiminta, ja siitä jäävä jälki kertoo, missä ollaan oltu ja minne päädytty. Toisinaan mielikuva syntyy ilmaisun kautta. Lapset maalaavat monesti samaan tyyliin kuin abstraktit ekspressionistit ja voisimmekin ajatella, että maalaaminen on osa mielikuvituksessa kulkevaa tapahtumaa ja luomisprosessia. (Eisner 1996, 41-43.)

Tutkijan oma rajallisuus ja lasten luova prosessi luovat muutoksia sanallistettaessa piirustusta tai tarinaa ajatuksesta konkreettiseksi teokseksi. Tämä näkyy esimerkiksi lasten kertoessa tarinaa oikeiden sanojen hakemisena tai tyytymättömyytenä omaan piirustukseen. Tutkijana voin vain tiedostaa oman rajallisuuteni ymmärtää ja tulkita lasten tuottamia teoksia. Jokaisella tutkijalla on oma historiansa ja kontekstinsa, jonka läpi hän maailmaa tulkitsee ja näkee. Omat lasini värittävät väistämättä tapaani tulkita: saatan kiinnittää huomiota eri kohtiin tai lukea lasten tuottamaa aineistoa eri näkökulmasta kuin joku toinen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tutkimus olisi luotettava. Laadullinen tutkimus on aina hyvin tapaus-sidonnainen, ja täsmällisten tutkimustulosten toistaminen on mahdotonta.

2.7 Lapset ja tutkimuksen eettinen näkökulma

Aineiston keruuvaiheessa tutkimukseen osallistuvien lasten vanhemmilta kysyttiin suostumus lasten osallistumiseen taideprojektiin ja videointiin. Vanhempia ja lapsia informoitiin siitä, että tutkimuksessa tullaan käyttämään lasten oikeita etunimiä ja samalla annettiin mahdollisuus kieltäytyä. Aineistonhankinnan alkaessa projekti esitettiin lapsille muodossa ”teillä on mahdollisuus osallistua”, jolloin myös luotiin mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta mihin tahansa projektin vaiheeseen. Jos ja kun joku lapsista osoitti kiinnostuksensa menettystä ja haluttomuutta osallistua, hänellä oli lupa lopettaa projektiin osallistuminen. Kaikki perustui vapaaehtoisuuteen. Piirustusvaiheessa esitin kuitenkin lapsille toiveen, että he piirtäisivät yhden kuvan, jonka jälkeen he olisivat vapaita tekemään jotain muuta. Tämä päätös johtui projektin monivaiheisuudesta, ja ilman piirustusta olisi ollut hankalampi osallistua projektin seuraavaan vaiheeseen. Näin jokainen lapsi tuli saamaan projektiin osallistumisesta jotain itselleen kotiin vietäväksi.

Lapsilta sadutuksen avulla saadut tarinat ja lasten piirustukset ovat tutkimuksen keskeisin aineisto. Jo sadutuksen ohjeistuksessa korostetaan lapsen tekijänoikeutta omaan tarinaansa (Karlsson 2005, 51). Tämä tarkoittaa myös lapsen tekijyyden tunnistamista ja korostamista, minkä takia on tärkeää käyttää lasten omia nimiä. Lasten tekijyyttä korostava ja lasten ehdoilla tehtävä tutkimus on ollut nousussa viimeisten vuosikymmenien aikana ja se on herättänyt keskustelua tutkimusten eettisyydestä, lasten oikeuksista ja oikeuksien suojelemisesta. Tutkimuksessani lasten omien nimien käyttäminen luo autenttisemmän tunnelman. Teoksen takana on oikeita lapsia, omine ajatuksineen ja ideoineen, ei vain identiteetiltään minimoituja tyttöjä ja poikia. Olen säilyttänyt tietynasteisen lasten nimettömyyden rajaamalla lasten sukunimet, asuinpaikkakunnan ja tarkan iän pois. Puhuttelen ryhmää vain esiopetusryhmänä. Tutkimuksen valmistuttua videoinnit ja muu hävitetään.

3 KOLLEKTIIVISET UNITARINAT

Jo taideprojektin sisältämä sadutustilanne loi puitteet kollektiiviselle tarinoiden kertomiselle. On kuitenkin yllättävää, miten lapset tarttuivat kollektiivisuuteen ryhmähaastatteluissa. Parhaiten lasten välinen kollektiivisuus tulee esiin kokemalla. Aikaisemmin esille nostettu ajatus siitä, miten satu muuntuu yhteiseksi, kun kertoja kertoo sen ääneen halukkaalle kuuntelijalle, tulee esiin lasten käymissä keskusteluissa (Karlsson 2014, 27). Tässä luvussa keskityn kuvaamaan lasten kollektiivisia unitarinoita ja niiden syntyä.

3.1 Ryhmä A

Unitarinoiden kollektiivisuus korostui erityisesti ryhmähaastattelussa. Lapset kertoivat yhdessä, innostaen toinen toisiaan. Erityisen taitavaksi tarinankertojaksi osoittautui Iska. Ryhmähaastattelun aikana Iska kertoi tarinaa näkemästään *Lord of the Rings* -unesta, jossa hän pelasi kyseistä peliä. Anni osallistui Iskan unitarinan luomiseen esittämällä täsmentäviä kysymyksiä. Unitarinan edetessä ja tarinan kasvaessa Eetu osallistui esittämällä sopivissa tarinan kohdissa ampuvansa sarjatulta, joka innosti Iskaa jatkamaan kertomustaan.

Iskan unitarinan kerronta muuttui matkan varrella. Alussa hän kertoi vain pelaavansa peliä. Unitarinan kerronta kasvaa muiden siihen aktiivisesti osallistumalla. Nazguleilta¹⁸ piiloutuminen ovien taakse ja örkkien kanssa tappeleminen muuttuu kanuunan päälle kiipeämiseksi ja örkkien päälle ammutuksi tulemiseksi. Arwenin mentyä nukkumaan Iskasta tulee unitarinansa varsinainen sankari. Hän kulkee aina Sauronin tornille asti ja sormus, joka pitäisi heittää Tuomiovuoren uumeniin, onkin lihapulla. Iskan unitarina on tulosta kolmen lapsen yhteistyöstä: varsinaisen unitarinoijan Iskan, kysymyksen esittäjän Annin ja kannustavasti elehtivän ja äännehtivän Eetun. Viestintä lasten välillä on suurimmalta osin non-verbaalista. Innostuneet äännähdykset, hymyt, kiinnostunut kuuntelu, asento ja eleet kannustavat kerto-

¹⁸ Nazgul on fiktiivinen hahmo joukko J. R. R. Tolkienin kirjassa *Taru sormusten herrasta*. Ne ovat sormusvarjoja, Sauronin palvelijoita, yhdeksän ratsastajaa.

jaa jatkamaan unitarinaansa. Iskan äänenpaino ja kerronnan sivussa tapahtuvat iloiset hymähdykset kertovat siitä, kuinka tärkeää muiden lasten osallistuminen hänen unitarinansa rakentamiseen on.

Haastattelun edetessä Iska jakaa erään toisen unensa, josta muodostuu unitarina haastattelun edetessä. Unessa Iska oli laivalla (Silja Linella) ja hänen nukkuessaan sänky muuttui banaaniksi, minkä jälkeen Iska söi kyseisen banaanin. Tämän jälkeen Iska käveli käytävään ja hakeutui ”leikkilandiaan”, mutta hän putosikin yhtäkkiä hedelmäkoriin, josta alkoi syödä hedelmiä. Tämän jälkeen alkaa muiden lasten kommentointi unitarinasta. Eetun mielestä Iskasta tuli ”aika lailla läski”. Tämän Iska jättää täysin huomiotta ja jatkaa tarinaansa. Tarinassa hän päätyy banaaneja täynnä olevaan uimalaan. Anni osallistuu tähän keksimällä ajatuksen banaanilitsauksista, joille hän nauraa. Hieman myöhemmässä vaiheessa Iska palaa vielä tähän unitarinaan kertoen, kuinka laiva pysähtyi Kiinaan. Kuullessaan sanan ”Kiina” Anni ja Aada innostuvat kommentoimaan kovaan ääneen Kiinassa asuvia ihmisiä ja samalla he venyttävät silmiään.

Iska: [- -] tonne käytävälle ja sitte mä menin tonne leikkilandiaan, mut mä yhtäkkiä tipuinki hedelmäkoriin, sit mä ru- sit mä söin niitä, sieltä ne kaikki hedelmät sitte- sitte, ku mä menin sinne-

Eetu: Sit sä olit aika lailla läski.

Iska (jatkaa tarinaansa): Sit mä menin uimalaan nii siellä ei ollu vettä, ku siellä oli banaaneja ja mä ihmettelin, että mitäs tämä.

Anni (nauraa): Ai banaani litsauksia!

[- -]

Iska: Sit siitä vielä jatkoa et sillen se Silja Line pysähty tonne Kiinaan. Mä ihmettelin et miks tää pysähtyy Kiinaan jah-

Aada: Siellä on kaikki tälläsiä. (Venyttää silmiään vinoksi.)

Anni: Tämmösii. (Venyttää myös silmiään, matkien Aadaa.)

(Ryhmähaastattelu 24.2.2014)

Samantyylistä yhdessä kertomista edustaa Emilian unitarina, joka muuttui kollektiiviseksi, kun Aada hyppäsi mukaan kerrontaan.

Emilia: Mä näin kerran semmosta unta, että kun Aada oli meillä ni me- ku me menttiin ulos ni me alettiin lentään.

Aada: Ja sitten yhtä äkkii mäki näin sen unen. Ja sitten ömm- yhtä äkkiviivaan niinku- sit ku me lennettiin, ni ku me vaa tehtiin tälle ja sit me lennetti ja sit ku me niinku vaa tehtäis tälle in i sit me vaa ÄÄÄÄ-ÄÄ! Me tiputtas sieltä.

Emilia: Se kestäis viis minuuttia.

Aada: Nii.

(Ryhmähaastattelu 24.2.2014)

Tässä yhden kertojan sijasta on kaksi kertojaa, jotka yhdessä sopivat mikä on osa unitarinaa ja mikä ei. Emilia aloitti unitarinansa kertomalla unen, jossa oli mukana Aada. Unessa tytöt menivät Emilian päätöksellä ulos ja lensivät. Tähän Aada kommentoi kertomalla, että myös hän oli nähnyt saman unen. Keskustelun ja unitarinan edetessä tytöt sopivat keskenään mitä unessa tapahtui. Emilian toteamus vahvistaa ja ilmaisee hänen hyväksyntäänsä Aadan jatkokertomalle unitarinalle. Aadan lyhyt hyväksyvä ilmaus ”nii” kuvaa puolestaan Aadan hyväksynnän unen pituudesta ja tapahtumista. Samalla voidaan kuitenkin ajatella, että Emilian unesta tulee Aadan unitarina, koska hän kertoo ja kuvaa unen tapahtumia enemmän kuin Emilia. Unitarinan idea oli Emilian, mutta itse kerronta Aadan. Hän pyrki luomaan ja keksimään unitarinaa eteenpäin mieleisellään tavalla. Tähän viittaavat muutamat miettivät ja epäröivät kohdat kerronnan edetessä.

3.2 Ryhmä B

Vuoropuhelun kautta kollektiiviseksi unitarinaksi syntyvää unitarinaa kuvaa Pihlan ryhmähaastattelun aikana jakamat unet. Nooan lisäkysymykset antavat suuntaa ja lisävaihteita unitarinan kululle. Pihla aloittaa tarinansa kertomalla, kuinka eräänä yönä näki hassua unta. Hänen unitarinansa kertoo Aku Ankan seikkailuista. Mielenkiintoiseksi ja muista eroavaksi Pihlan unen teki hänen unensa aihe, joka oli muiden lasten unia humoristisempi. Oliko Pihlan tarkoituksena ryhmähaastattelussa saada muut nauramaan? Humoristisuuden lisäksi Pihlan unitarinan erottaa hänen tapansa nimetä unensa, jolloin se muuntuu lähemmäksi tarinaa.

Unitarinan nimi ”Mahdollisesti”¹⁹, kuvaa Pihlan unessa Akun antamia vastauksia jokaiseen hänelle esitettyyn kysymykseen. Nooa kommentoi muutamaan otteeseen Pihlan unitarinaa. Hän kaipaa lisäselityksiä ja selvennyksiä juonen käännteisiin.

Nooa: Miksei ne menny kattoo onk se tehny niit ja sit-?

Pihla: Ei ku ne tuli kysymään siltä, aina se meni niin. Heh, se oli vähän hassua. Mahdollisesti! Aku ei sanonu muuta kun ”Mahdollisesti”.

¹⁹ Koko unitarina löytyy Luvun 4.2 alta.

Nooa: Osaaks se puhuu muuta ku "Mahdollisesti"?

Pihla: Osaa tietysti, mutta siinä se- tarinassa ei vaan vastannu muuta.

Nooa: Oikee- Osaa kyllä- oikeissa leffoissa se ei osaa sanoa muuta kun vaa jotai öö "kräks pootshih" tai höpökieltä.

(Ryhmähaastattelu 25.2.2014)

Mielenkiintoista Pihlan unitarinassa on myös se, mitä termiä hän käyttää itse unitarinastaan. Ensimmäisen kerran mainitessaan Pihla viittaa unitarinaansa *unena*, mutta keskustelun loppuvaiheessa sana uni muuttui sanaksi *tarina*. Pihlan unitarina etsii muotoaan ja paikkaansa myös termien muodossa, oikean sanan löytäminen unitarinalle on keskeistä. Uni viittaa selkeästi johonkin nähtyyn ja muistettuun, kun taas tarina on huomattavasti vapaampi muuttamaan muotoaan niin sisällöllisesti kuin kerronnallisesti. Mielenkiintoinen huomio on, että Pihla käyttää sanoja *uni* ja *tarina* lähes synonyymien tavoin määrittämään unitarinaansa.

Pihlan toisessa unessa keskiössä on Taikaviitta. Pihla ei kerro unitarinaa pelkästään näkemästään unesta, vaan unitarinaan sekoittuu todellisia tapahtumia. Näin unitarina syntyy unen ja toden rajamailla, niiden kohdatessa ja muovautuessa tarinaksi. Santeri ja Nooa auttavat sanoissaan takertelevaa ja sanoja hakevaa Pihlaa kertomaan unitarinansa. Pojat eivät kuitenkaan tee tarkentavia kysymyksiä tai kommentoi unitarinan etenemistä. Keskeiseen osaan unitarinaa nousevat myös Pihlan ajatukset unista.

Pihla: (...) Monet mun unista on toteutunu, mutta ei toteutuneet- toteutuu- esimerkiksi yks- yks- mä näin kerran yhen- ton- yhen, öö- unessa yhen un- unessa Taikaviitta tai sellasen yhen Aku Ankan -teeman- sit se oli hauska -

Santeri: Aku Anka...

Pihla: Nii se Taikaviitta, se Kierrätystehdas. Mä näin siitä un- siis vitsisarjasta unta, sitten mä heräsin ja samana päivänä, mä sain sen! Ja luin sen- ja mä tiesin kyllä mikä sen nimi oli, etsin onko siellä Kierrätystehdas, ja siellä oli, ja se oli juuri samanlainen. Siis se asia oikeestaan toteutu.

Nooa: Et sä sait sen lehden?

Pihla: Ei kun teeman! Ak- Taskarin, mä sain sen taskarin! Mä näin siitä unta-

Nooa: Aku Ankan Taskukirjan.

Pihla: Niin, mä oikeestaan siis näin sen kannen, ja luin sen unessani ja sitten mä sain sen- mutta ni- se ei ollu mulle yllätys- ne öö- jutut, koska mähän näin ne unessa.

(Ryhmähaastattelu 24.2.2014)

Pihla tuo unitarinan syntyyn lisää ulottuvuuksia. Hänen unitarinassaan todellisuus ja uni sekoittuvat, samoin keksitty sulautuu muistoihin luoden eheämmän kokonaisuuden. Samalla tämä unitarina on edellisten Aku Ankka teemojen uudelleen kertomista. Se kertoo teeman tärkeydestä Pihlalle, halusta jakaa hänelle läheinen ja tärkeä asia muiden ryhmäläisten kanssa. Tässä Nooa auttaa ja kommentoi Pihlan kertomusta, auttaen tarinaa muovautumaan selkeämmäksi. Loppua kohden mentäessä Nooan kommentointi ja kysely ovat tukeneet jopa Pihlan kielellistä tuottamista. Pihlalla on epäröintiä huomattavasti vähemmän, vaikka tarinasta voi huomata, miten Nooan puhe lehdestä ärsyttää Pihlaa, joka korjaa hyvin suoraan, että kyseessä on taskari, ei lehti.

Lapset ovat hyvin luovia kollektiivisuuden käyttäjiä. He kommentoivat ja keskusteleivat eleillä ja olemuksilla puheen lisäksi. Samalla suurin osa unitarinoista sisältää kollektiivisia osia. Kollektiivisuus vaikuttaisikin olevan unitarinoiden perusta, josta on helppo siirtyä muihin unitarinoiden osa-alueisiin.

4 UUELLEEN KERROTUT UNITARINAT

Tämän tutkimuksen yhteydessä uudelleen kerronnalla tarkoitetaan selkeästi saman tarinan kertomista uudelleen, ei siis samasta aiheesta kerrottua uutta tarinaa. Yhtäläisyyksiä kahden unitarinan välillä tulee olla useita, jotta kyseessä on unitarinan uudelleen kertominen. Juoni, useiden tapahtumien ja tarinoiden kokonaisvaltainen samankaltaisuus ovat asioita, jotka tekevät tarinasta uudelleen kerrotun. Lainaamisella tässä tutkimuksessa tarkoitetaan yksittäisiä asioita, joita lapset ovat toistensa tarinoista lainanneet ja siirtäneet osaksi omaa unitarinaansa. Lainaamisen kohteena voi olla laajempi teema, kuten unettomuus (kulkeminen oman ja vanhempien sängyn välillä), yksittäisiä asioita kuten numerot, syöminen jne. Aiheiden lainaamiseen keskitytään kappaleessa 5.

Lasten unitarinoinnissa tapahtui uudelleen kertomista monessa projektin vaiheessa. Sadutuksen aikana tapahtui uudelleen kertomista piirustustuokion aikana syntyneistä piirustuksista. Toisaalta ryhmähaastattelun aikana ilmeni myös uudelleen kertomisen muotoja, kun lapset lainailivat toistensa aiheita kertomuksissaan. Samalla lapset rakensivat uudelleen kertomisen ketjuja, jotka alkoivat ryhmähaastattelusta ja jatkuivat piirustustuokioon ja sadutukseen asti. Näin uudelleen kertominen rikkoi ajan ja paikan rajat luoden useita uudelleen kertomisen ketjuja.

Monet lasten kuvista ovat täynnä hyvin universaaleja nukkumiseen liittyviä symboleita kuten sivustapäin kuvattu sänky tai ajatuskupla. En usko, että niiden päätyminen lasten piirustuksiin olisi kollektiivista tai liitoksissa piirustushetkeen. Uskon, että ne ovat symboleita, jotka lapset ovat oppineet liittämään nukkumiseen, nukahtamiseen ja uniin kasvaessaan osaksi omaa yhteiskuntaansa ja kulttuuriaan.

Lehtovuoren mukaan aikuiset voivat tietoisesti muokata unitarinoita, jolloin tarinasta etäännyminen tapahtuu muokatessa tarinasta kaunokirjallinen teos (Lehtovuori 2009, 272). Etäännyttä lasten unitarinoille tapahtuu vasta uudelleen kertomisen kautta, kun he saavat konkreettista tilaa ja aikaa tuottaa uusia tarinoita unista. Samalla raja muistetun unen ja

mielikuvituksen välillä hämärtyy. Usein uudelleen kerrotut unitarinat saavat uusia muotoja, lisäyksiä ja tapahtumia. Vain kaikkein oleellisin ja tärkein ydin unesta säilyy läpi uudelleen kerrottujen unitarinoiden.

4.1 Annin ”Vihreähiuksinen orava”

Mielenkiintoisiksi muodostuvat pienet yhteydet kuvien, sadutusten ja aikaisempien ryhmähaastattelujen välillä. Anni kertoi ryhmähaastattelun aikana unitarinan, jossa oli kolmoistankki ja vihreäperuukkinen orava.

Mut kerran, jos se tuntu siltä et tää ei olis unta ku- mä luulin et tää on joku peli, ku mä pe- Heikki oli pelannu semmosta tankkipeliä, mä oon kattonu sitä meillä, ni sit mä näin semmosta unta, et siin o joku tankki jolla- jossa on kolme tykkiä, ja sit mä sain- sanoin sitä kolmoistankki- Heikki sano, ei se oo mikää kolmoistankki- sit nä näin semmosen oravan jolla oli joku peruukki päässä ja-. (Anni 24.2.2014)

Annin ensimmäinen versio unitarinasta on pikemminkin selostus unen tapahtumista. Tilanne, muiden lasten kertomuksen kuunteleminen ja Annin tarinan kertominen ja halu jakaa muisto muovaavat siitä kuitenkin unitarinan.

Piirustustuokion aikana Annin unitarina sai kuvan, jossa aikaisemmin kerrotut hahmot esiintyvät yhdessä vaaleahiuksisen tytön kanssa. Kuvan tankki ja orava ovat harmaansävyisiä ja luovat vahvaa kontrastia iloisesti käsiä heiluttelevan värikkään tytön ja kukkien rinnalla. Kun ensimmäisen unitarinan yhdistää tähän kuvaan, esiin nousee tarinankertojan tärkeys. Kuvan tyttö on Anni itse, katsomassa ja kokemassa Heikin peliä sivusta. Kuvan tankki ja orava on kuvattu harmaiksi, tummiksi ja uhkaaviksi, jopa pelottaviksi. Kukat, mahdollisesti auringonkukat, ja Annin omakuva ovat värikkäämpiä ja iloisempia luoden lohdullisemman ja iloisemman kuvan. Uni ei välttämättä ole ollut miellyttävä, vaikkei kyseessä olisikaan ollut painajainen.



Kuva 1: Anni

Kuvasta kerrottu sadutus muuttaa ryhmähaastattelun unitarinaa ja luo jälleen yhdessä kuvan kanssa uuden unitarinan.

Olipa kerran tyttö, joka näki sellaista unta, joka oli hyvin outoa. Hänen unessaan hän oli siinä, että hän näki ihmeellistä unta myös. Hän näki siinä oravan, jolla oli vihreä tukka ja se lauloi outoa laulua. Hän huomasi, että jotain ihmeellistä harmaata tuli hänen takaataan. Yhtäkkiä syttyi tulipalo maahan. Hän meni oravan kanssa pois sieltä ja hän heräsi kesken unen. Siihen se loppui. (Anni 24.2.2014)

Alkutilanne on muuttunut täysin. Minä-muotoinen tarina on vaihtunut kolmannen persoonan näkökulmaan ja Anni toimii sujuvasti tarinan kertojana. Anni on tässä unitarinassa ottanut etäisyyttä unen tapahtumiin. Samalla henkilökohtainen kokemus on muuntunut sadutuksessa lähemmäksi tarinaa. On mahdollista, että sadutukseen liittyvä pyyntö jakaa tarina, on luonut mahdollisuuden etääntyä läheisemmästä kokemuksesta ja unen muistosta. Näin unen muistolle on syntynyt mahdollisuus kasvaa unitarinaksi, joka muistuttaa muodoltaan tarinaa. Mielikuvituksen ja unen muistojen rajan hämärtymistä edesauttavat mielikuvista ja muistoista etääntyminen sekä sadutuksen tasavertainen ja suvaitseva ilmapiiri.

Samaa muutosta henkivät sadutuksen alkusanat *olipa kerran*, jotka mielletään monien vanhojen satujen aloitustavaksi. Samalla tarina on saanut muita sadulle miellettyjä ominaisuuksia ja juonenkäännteitä, kuten alku ja loppu. Muita pieniä muutoksia ovat sadutuksen aikana

ryhmähaastattelussa nimetyn kolmoistykin muuttuminen *joksikin ihmeelliseksi harmaaksi*. Samoin oravan vihreä peruukki muuttui oikeaksi tukaksi. Unen jakaminen on helppo mieltää henkilökohtaisemmaksi kuin keksityn tarinan tai sadun jakaminen. On mahdollista, että tämä osittain selittää Annin sujuvan unitarinan kertomisen sadutustilanteessa.

4.2 Pihlan ”Mahdollisesti”

Pihla jakoi ryhmähaastattelun aikana muutaman eri unitarinan, jotka tuntuvat tiivistyvän piirustustapahtuman kuvaksi ja myöhemmin sadutuksen tarinaksi. Ennen Pihlan unitarinoiden ja piirustusten lähempää tarkastelua on tärkeää tiedostaa muutama asia Pihlasta. Hän oli ryhmän uusin tulokas ja osasi jo lukea. Hänelle oli hyvin tärkeää ymmärtää kaikki kuulemansa. Hänen pyynnöstään avasin sanoja lukiessani englanninkielistä kuvakirjaa. Tämä lukemisen into ja sanojen ymmärtämisen halu sekä kyky lukea ja kirjoittaa näkyvät selkeästi Pihlan piirustuksessa, jossa on paljon sarjakuvamaisia ominaisuuksia, kuten puhekuplia ja kuvalaatikoita. Piirustusta luetaan myös samalla tavalla kuin sarjakuvaa, vasemmalta oikealle. Pihla on myös ehtymätön Aku Ankka -fani.

Ensimmäinen Pihlan haastattelun aikana kertomista unitarinoista käsittelee erästä hassua unta, jonka Pihla nimesi ”Mahdollisesti”. Tässä unitarinassa seikkailevat Aku-setä, Tupu, Hupu, Lupu, Roope Ankka ja Iines. Unitarinassa Roope ja kumppanit pyytelevät Akua suorittamaan erilaisia tehtäviä Akun vastatessa jokaiseen pyyntöön yksinkertaisesti sanomalla ”mahdollisesti”. Mielenkiintoisen lisän tähän unitarinan kerrontaan tuo se, miten Pihla aloittaa kertomalla nähneensä unen. Kerronnan ja siitä syntyneen keskustelun aikana termi kuitenkin muuttuu tarinaksi.

Piirustustuokioon tultaessa Pihla oli jo päättänyt, mitä piirtää. Hänen intohimonsa Aku Ankkaa kohtaan ei ollut jäänyt kenellekään epäselväksi, ja lopputulos oli sen mukainen. Syntynyt sarjakuvastrippi on monista ryhmän muista piirustuksista poiketen pystyasennossa ja koostuu neljästä ruudusta: kolmesta pienestä ja yhdestä isosta. Pienet ruudut on sijoitettu vaakaan paperin yläreunaan, jolloin kokonaisuutta dominoi viimeinen ruutu. Pihlan työ ero-

aa huomattavasti muista. Koska kirjoittamisen ja lukemisen taidot ovat hyvin tärkeässä roolissa, sisältyy strippiin puhekuplia. Sarjakuvastripin nimi on kirjoitettu paperin kääntöpuolelle isoilla kirjaimilla. Nimen MAHDOLLI-SESTI alle on signeerattu taiteilijan oma nimi. Ensisilmäyksellä teos vaikuttaa olevan vailla nimeä.

Ensimmäisessä ruudussa komeilevat Tupu sinisen lakkinsa kanssa yhdessä Aku Ankan kanssa sinistä taustaa vasten. Lattiaa ei voi erottaa seinistä, eikä seinää katosta. Tapah- tumat sijoittuvat kaksiulotteiseen



maailmaan. He ovat luultavasti sisäl-
lä talossa, koska Akun takana ruu-
dun oikeassa reunassa näkyy ikkuna punaisine verhoineen ja ruukkukukkinen. Ruudussa
Tupu kysyy Akulta: "Pesitkö astiat Aku-setä?" ja Aku vastaa: "Mahdollisesti."

Kuva 2: Pihla

Toisessa ruudussa ovat puolestaan Iines ja Aku. Akulla on jälleen päällään perinteiset musta merimiespaita ja lakki, Iines on puolestaan puettuna kauniin punaiseen asuun ja rusettiin. Iines seisoo ruudun vasemmassa reunassa edessään jokin laatikko, luultavasti puhekuplassa mainittu kone. Aku seisoo vastakkaisella puolella kasvitusten Ineksen kanssa. Iines kysyy Akulta: "Korjasitko koneen?" ja Aku vastaa jälleen: "Mahdollisesti."

Kolmas ruutu eroaa näistä kahdesta ensimmäisestä, jotka ovat sommittelultaan toistaneet toinen toisiaan. Yläriivin viimeisessä ruudussa näkyy vain nopeasti piirrettyjä pieniä ympyröitä, jotka tekstityksen myötä paljastuvat kolikoiksi. Pääteltävissä on, että keskustelua käyvät henkilöt ovat Roope Anikka ja Aku. Roope kysyy: ”Kiillotitko kolikot?” ja Aku vastaa jälleen: ”Mahdollisesti.” Paperia hallitsevassa viimeisessä ruudussa on Aku, joka on edellisiin ruutuihin poiketen kääntynyt katsomaan oikealle. Kädessään Akulla on luultavasti joko avain tai jokin muu työkalu. Kuvan vasemmassa yläreunassa on laatikkoon kirjoitettu teksti LOPULTA. Vasemmalta ruudun ulkopuolelta kuuluu huudahdus: ”Teitkö työt?” johon Aku vastaa jälleen: ”Mahdollisesti.”

Ensimmäisen version tästä samasta sadusta Pihla kertoi ryhmähaastattelussa.

Pihla: Mä taas olen nähnyt- mä näin yhtenä viime yönä tosi hassua unta. Mä näin sellaisen vitsisar- aku anikka vitsisarjan kuin Mahdollisesti, sitte- Tupu kysy: “Aku-setä, pesitkö astiat?” Aku sano sitte “Mahdollisesti”. Sitten- Roope sanoi että, “Aku, kiillotitko varmasti kaikki rahat?” Sitte Aku sano “Mahdollisesti”. Iines kysyi: “Korjasitko pesukoneen?”, niin Aku sanoi “Mahdollisesti”. Sitten kaikki ko- e- kaikki e- viis, koska tupu, hupu ja lupu, niin kaikki viis tuli sanomaan: “Aku, teit-” Sitten oli hauskaa, “Akuliini, korjasitko nyt jo pesukoneen?” sitte Roope sanoi “Aku, kiillotitko rahat?” sitte tupu hupu ja lupu: “Nälkä!” Ja sitten oli hauskaa- ja sitte Aku sanoi, huusi, “Mahdollisesti”.

(Ryhmähaastattelu 25.2.2014)

Ensimmäinen versio unitarinasta oli pidempi ja monivaiheisempi. Piirustustuokioon Pihla on jo tiivistänyt unitarinaansa. Sarjakuvastriippi luo erilaisen tunnelman kuvineen ja sanoineen. Se luo unitarinaaan värejä ja tunnelmia selkeämmin kuin ensimmäinen tarina. Unitarina on siis kehittynyt. Nämä kaksi ensimmäistä uudelleen kerrottua unitarinaa ovat selkeästi jatkumoa toinen toisilleen.

Mielenkiintoisen käänteen tähän jatkumoon luo Pihlan kertoma sadutus kuvasta:

Sen nimi on “Aijaa”. Kop kop kop. Mikä nyt taas siellä on? Aah, puhelin tietysti. Mutta miksi sieltä kuuluu morsetusta, no en tiedä. Katsotaan kuitenkin Roope-Sedän luota. Siellä oli Karhukopla ja sitten (Nyt tulee hauska kohta), “Soititko poliisit?” “Aijaa, en minä sitä kuullut!” “Aijaa, minä sitten- olet huono keksimään mikä oli syy, että morsetit.” Loppu. (Pihla 26.2.2014)

Tässä unitarinassa kaikki on muuttunut. Nimi on vaihtunut uudeksi, nyt sitä komistaa sana ”Aijaa”. Tarina on aivan toinen ja osa henkilöistä on vaihtunut. Iineksen ja Hupun, Tupun ja Lupun tilalle on tullut Karhukopla. Pihla on kehittänyt unitarinaansa eteenpäin. Nyt sille on

annettu nimi, joka ei ole piilossa paperin takana. Olisiko Pihla unohtanut kirjoittaneensa nimen paperin toiselle puolelle?

Juonellisista muutoksista ja henkilöhahmojen vaihtumisesta huolimatta tällä unitarinan versiolla on yhtäläisyyksiä aikaisempiin unitarinoihin. Pihla haluaa viihdyttää tarinoillaan. Kaikissa kolmessa kertomuksessa on vitsillisiä ominaisuuksia, joiden tarkoituksena on saada kuuntelijat nauramaan. Toistot ja yhden henkilöhahmon yksinkertainen komiikka värittävät tarinoita.

4.3 Fannyn ”Kännykkä”

Fannyn ryhmähaastattelussa kertoma unitarina muuntui ja kehittyi niin piirustus-tuokion kuin sadutuksen aikana lähes uuteen uskoon. Ryhmähaastattelussa Fanny kertoi, kuinka oli yhtenä yönä nähnyt tosi hauskaa unta.

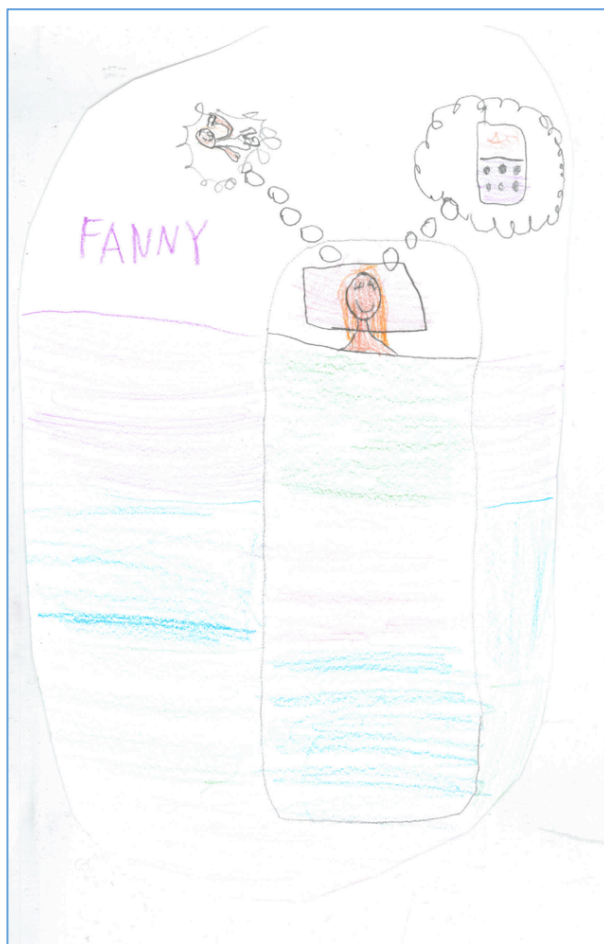
Fanny: [- -] mä näin- mä näin unta siitä et mun känny- mä näin unta siitä et mun kännykkä meni päälle.

[- -]

Fanny: Mutta se on- koska se on- siit on loppunu akku ja se on ollu siin vaikka kuinka kauan ja se ei oo kerenny latautuu.

(Ryhmähaastattelu 25.2.2014)

On hämmästyttävää, miten osa lapsista kertoi ja sisällytti unitarinoihinsa asioita ja tapahtumia, jotka he kokivat itselleen tärkeiksi. Hauskuus ja hauskuttaminen ovat merkittävässä roolissa myös Fannyn unitarinassa.



Kuva 3: Fanny

Fanny keksi muotoilla työtään saksilla. Hän leikkasi työnsä soikion malliseksi. Kuvassa on tyttö sängyssä peiton alla, kuvattuna ylhäältä. Vihreäoranssisiniraidallinen peitto on sijoitettu vaaleanpunasiniviherkeltaisen maton päälle. Tyyny on punainen. Hymyilevän, selkeästi unessa olevan tytön vasemmalle ja oikealle puolelle on piirretty ajatuskuplat, joissa on kännykkä ja mikrofonia pitelevä tyttö. Sadutus aukaisee kuvan sisältöä paremmin.

No mää unelmoin, että musta tulis rock-tähti ja mä unelmoin, että mun kännykkään tulis akku. Ja mä haluan rock-tähdeks siks, ku mä tykkään tosi paljon laulusta ni musta on kivaa tulla laulaa niinku isommallekin yleisölle. Ja sitten must on kiva vaa välil soittaa ja laulaa ja mä harrastan pianoo. (Fanny 25.2.2014)

Uni-sana on vaihtunut unelmointiin ja yksinkertainen unitarina on vaihtunut monimutkaisempaan ja henkilökohtaisempaan kerrontaan. Kännykkä, josta kaikki lähti liikkeelle, on vielä paikallaan, samoin toive, että siihen tulisi virtaa. Nyt se on kuitenkin uudelleen kertomisen myötä jäänyt taka-alalle. Keskeisemmäksi on noussut Fannyn muut haaveet ja unelma, se miksi hän haluaisi tulla isona. Tämä unitarina on saanut henkilökohtaisemman käänteen paljastaen enemmän kertojastaan.

4.4 Iskan uudelleen kerrotut unitarinat

Iskasta kehkeytyi projektin aikana todellinen tarinoiden kertoja. Ryhmähaastattelun aikana hän innostui kertomaan ja jatkamaan muiden innoittamana unitarinoitaan aina uudestaan ja uudestaan. Projektin piirustustuokion aikana Iskan unitarinoista nousi vahvemmin esille kaksi erityistä unitarinaa, jotka tuntuivat olevan Iskalle hyvin tärkeitä. Unitarinoiden uudelleen kertominen jatkui vielä sadutusvaiheeseen, joten Iskan unitarinoiden jatkumo on pitkä. Ensimmäinen unitarina on syntynyt piirustusvaiheessa ja toinen ryhmähaastattelun aikana. Nämä kaksi hyvin erilaista unitarinaa ja niiden jatkumot antavat mielenkiintoisia havaintoja unitarinoiden uudelleen kertomisesta. Niiden synty on hyvin erilainen, toisesta unitarinasta voidaan löytää viitteitä ryhmähaastattelun monista kohdista. Toinen unitarina on syntynyt jo ennen uniprojektin piirustusvaihetta.

4.4.1 Satu 1: *The Maal*

Ensimmäisen kuvan vasempaan reunaan Iska on kirjoittanut THE MAAL pieneen mustalla värikynällä piirrettyyn laatikkoon. Koko paperia reunustaa toinen musta kehys luoden paperille rajatun tilan. Paperin oikeassa reunassa on toinen hieman ensimmäistä neliötä isompi neliö ja toinen tyhjä tila. Tilan sisälle Iska on piirtänyt hymyilevän tikku-ukon edestäpäin ja tämän viereen neliön oikeaan reunaan sängyn, joka on kuvattu sivusta. Sängyssä ei ole päätyjä, ja sitä koristaa punainen peitto. Sängyn yläpuolelle seinään kiinni Iska on piirtänyt luukuntapaisen viivan. Neliön pohjalla on paksuhko matto tai lattia. Neliön alla on yksisilmäinen, hymyilevä ja kolmijalkainen olio, jonka päätä koristaa hyvin sotkuinen pehko. Olisiko kyseessä hiukset? Iska on piirtänyt ostoskeskuksen, jonka sisällä sinkoilee sikin sokin punaisia viivoja. On vaikeaa sanoa kuvaavatko viivat liikettä, ovatko ne valoja vai konkreettisia asioita, kuten putkia tai lankoja.



Kuva 4: Iska "The Maal"

Kuvan unitarina on syntynyt ensimmäisellä kerralla ääneen ajattelemalla ja piirtämällä. Piirustustuokion aikana Iska oli hyvin paljon äänessä selostaen mitä kuvan piirtämishetkellä kuvassa tapahtuu. Kuvan punaiset viivat olivat piirustustuokion aikana lasersäteitä ja ostoskeskus toimi pelikenttänä unitarinan sankarille Iskalle, joka seikkailee vaarallisessa ostoskeskuksessa. Unitarina on jälleen tiiviisti liitoksissa paikkaan ja aikaan.

Iska kertoi saman unitarinan uudelleen sadutuksessa, jolloin unitarinan muoto muuttui uudenlaiseksi. Ensimmäisen unitarinan kerronta oli vapaampaa ilmausta: keho, piirtäminen, puhuminen ja leikki yhdistyivät kerronnaksi. Nyt sadutuksessa pääpaino siirtyi suulliseen ilmaisuun.

Satu 1.

Niinku kun mä olin täällä kauppakeskuksessa mä olin just ostellu juttuja, olin ostellu sängyn, kaks kukkamaljaa. Sitten, kun mä katsoin ikkunasta, heti näkyi jotain punaista ihmettelin, mitä täällä tapahtuu? Katsoin ulos, siellä näkyi punaisia viivoja, sitten minä katsoin alas. Muistin, että alhaalla ei ollu mitään ikkunia. Ajattelin, että varmaan se ei ole alas asti ulottunut. Mutta sitten kun minä katsoin tuonne lattialle niin sinnekin oli jo osunut punaisia viivoja. Ihmettelin, että miten minä nyt pääsen täältä ulos. Sitten, minä hyppäsin siitä ikkunasta ja sitten minä kävelinkin niiden läpi ja ihmettelin että mitä tapahtui. Sitten, kukkapenkit ja sänky hävisi, sitten minä menin sieltä ulos ja ulkona oli auto. (Iska 25.2.2014.)

Unitarinan voi silti tunnistaa samaksi: paikka ja osa tapahtumista ovat samat, vaikka yksityiskohdat ovatkin muuttuneet. Nyt unitarinaan on tullut enemmän yksityiskohtia, tapahtumia ja juonenkäänteitä. Samalla pelimäinen ote kerrontaan jäi pois. Yksinkertainen sarjakuvamainen piirustus on saanut osakseen laajemman unitarinan. Piirustus ja unitarina ovat tässä kohtaan kiinteästi toistensa osia, eikä niitä tulisi erottaa toisistaan. Samalla piirustus toimii erillisenä itsenäisenä teoksena ja muistutuksena aikaisemmasta unitarinasta.

4.4.2 Satu 2: *The Lord of the Rings*

Toinen piirustustuokion aikana syntyneistä kuvista on monikerroksisempi. Jos ensimmäinen piirros syntyi hyvin spontaanisti, tämä teos on täynnä lainauksia ja uudelleen kertomisen kerroksia. Piirros on uudelleen kerrottu unitarina ryhmähaastattelun aikana jaetusta unesta. Iskan piirtäessä kuvaa hänen ajatuksensa unitarinasta ovat jo selkeytyneet. Piirustusmuotona kerronta on vapaampaa, kun sanoja ei tarvitse hakea, vaan kuvan voi antaa virrata paperille liikkeiden ja eleiden kautta. Iskan kohdalla piirtämiseen yhdistyi myös kertomista, selittämistä ja tarinointia.

Ensimmäinen versio unitarinasta sisältää kollektiivisia ominaisuuksia. Se on syntynyt muiden ryhmäläisten kannustuksesta, täsmentävistä kysymyksistä ja kiinnostuksesta kuunnella Iskan tarina.

Iska: Mut yhen kerran mä näin - yhen - mä - kerran mä näin sellasta Lord of the Rings²⁰ -unta että - että sit ku mä olin sen nähny ja mä tulin alakertaan nii sit si- sillon ku mä sain mun pä- päivän padi vuoron nii sillon mä en yhtään pelannu tota Minecraftia²¹ vaan mä pelasin Lord of the Ringsiä en mä pelannu mitään muuta.

Anni: Miks?

*Iska: Koska se - se oli ollu vähän niinku nii outo niiku mä - se - se oli ollu nii outo se Lord of the Rings uni kuitenkin se kaikki oli Lords of the Ringsissä niinku sit ne nazgulit tuli nii mä - mä menin niiku johonki sellaseen paikkaan sit siinä sulkeutu niinku ovet. mä ihmettelin et mitä mä täällä paikassa teen, sit mä - sit - sit ne avautu ku ne nazgulit oli menny pois. Sit mä kuulin niitä ö- örkkejä ja sit mä aloin tapella niitä - sit mä menin tonne sellaseen pikku torniin ja sit siellä oli totanoin hobitteja²² hirveesti ja sit - sit totanoi Arwen²³ oli ottanu kanuunan ja sitten mä - mä niinku -
(Etu esittää ampuvansa sarjatulta)*

²⁰ Lord of the Rings (Taru sormusten herrasta) on J. R. R. Tolkienin kolmiosainen fantasiakirjasarja, joka julkaistiin vuosien 1973–1975 välillä. Suomennokset ilmestyivät WSOY:ltä seuraavasti Sormuksen ritarit 1973, Kaksi tornia 1974 ja Kuninkaan paluu 1975. Kirjoista on tehty lukemattomia elokuva, näytelmä ja TV sovituksia, kuuluisimmat lienevät Peter Jacksonin ohjaama ja New Line Cineman tuottama elokuva trilogia. Elokuvat ilmestyivät 2001, 2002 ja 2003. Tolkienin Keskimaa tarinat on ehditty kääntää myös konsolipelimuotoon. Vuosien varrella on ilmestynyt useita pelejä, mutta Iskalle keskeisin on vuonna 2012 ilmestynyt Lego the Lord of the Rings peli, joka on Traveller's Talesin kehittämä toimintaseikkailu.

²¹ Minecraft on hiekkalaatikkomainen kolmiulotteinen videopeli, jossa pelaaja voi muodostaa rakennelmia käyttäen apunaan kuutioita. Pelin keskeisiä toimintoja ovat mm. käsityöt, kaivaminen, viljely, seikkailu, taisteleminen, rakentaminen ja eläinten kasvattaminen.

²² Hobitti on fiktiivinen rotu J. R. R. Tolkienin kirjoissa Taru sormusten herrasta ja Hobitti eli sinne ja takaisin. Ne ovat lyhyitä, noin metrin mittaisia, suippokorvaisia ja suurijalkaisia otuksia, jotka rakastavat ruokaa ja rauhaa.

²³ Arwen on fiktiivinen haltiahahmo J. R. R. Tolkienin kirjassa Taru sormusten herrasta.

Iska: ihmettelin - sit mä niinku - sit mä - Juuri sinä päivänä mä olin nähny yhen hauosan tota noi taru sormusten herrasta nii si- sillon ku - ku - ku mä menin sen kanuunan päälle nii sit mut ammuttiinki tonne örkkien päälle sit (heiluttaa kättä kasvojen edessä ja mumisee epäselvemmin) mitä mä nyt täällä teen. Sit ku- sit mä - mä matkustin sinne takasi sit ku se Arwen oli menny yläkertaan nukkumaan nii mä yöllä salaa menin ja sit mä rupesin tykittää vähän niitä örkkilinnotuksi ja sit mä niinku ihmettelin et ompa outoa ja sitte --

(Eetu esittää taas ampuvansa)

Iska: - Ja sitte ku tuli se Sauronin torni²⁴ vastaa nii ku - ku mä me- kävelin sen läpi sitte mä niinku mitä -- mitä hemmettiä nyt tapahtuu sit mä -- sit mä niinku menin ku- ku-vaamaan totanoi örkkejä sit ne örkit tuli mua päin mä niinku - mä niinku potkasin sit se kamera ja mun piti taas taistella ja sitte - sitte mä menin sinne Tuomiovuoreen²⁵ sisälle ja sitte mä ku - ku? mä otin sen sormuksen se ei ollukkaan sormus vaan lihapulla²⁶ ja sit mä heitin sen lihapullan sinne Tuomiovuoreen [- -].

(Ryhmähaastattelu 24.2.2014.)

Iskan unitarina on hyvä esimerkki siitä, miten monet eri menetelmät yhdistyvät lasten unitarinoiden jakamistilanteissa. Jokaisen kuuntelijan reaktio innostaa Iskaa kertomaan unitarinaansa, ja tämän innostuksen voi nähdä tekstistä. Iskan ensimmäisten lauseiden jälkeen esitetty täsmentävä kysymys avaa mahdollisuuden Iskan mielikuvitukselle ja tarinan jatkamiselle. Yksinkertainen kysymys ”miksi?” ei saa yksinkertaista vastausta vaan tarinan, selityksen kerronnan muodossa. Alun kangertelun jälkeen Iskan ensimmäinen puheenvuoro on hyvin toteava ja selkeä. Hän on miettinyt mitä sanoa ja miten. Annin ”miksi”-kysymys laajentaa tarinan kulkua ja avaa uusia mahdollisuuksia. Kysymyksen jälkeen Iska hakee unitarinan muotoja ja sanoja kuvaamaan haluamiaan asioita. Takelteleva kerronta on selkeä piirre unitarinoille, jotka eivät ole saaneet lopullista muotoaan. Eetun tekemät sivukommentit innostavat Iskaa jatkamaan unitarinaa. Videoinnista on mahdollista huomata, kuinka Iska huomioi Eetun tekemiset naurahdellen ja katsekontaktilla. Hän on tyytyväinen ja innostunut Eetun kerronnallisesta tuesta unitarinalle.

²⁴ Sauronin tornilla tarkoitetaan Barad-dûria tai Mordorin Mustaa Tornia, joka on fiktiivinen linnoitus J. R. R. Tolkienin luomassa fantasiamaassa Keski-Maassa. Sauron on puolestaan fiktiivinen hahmo Taru sormusten herrasta -kirjassa. Hän on kirjan antagonisti, mutta ei esiinny yhdessäkään kirjan kohtauksessa. Hän on myös mainittu sivuhahmona Silmarillionissa ja Hobitissa.

²⁵ Tuomiovuori on kuvitteellinen tulivuori J.R.R. Tolkienin luomassa fantasiamaailmassa Keski-Maassa. Tulivuori sijaitsee keskellä Mordoria, mustan ruhtinaan Sauronin hallitsemaa maata.

²⁶ Poutapilviä ja lihapullakuuroja on vuonna 2009 ilmestynyt lasten tietokoneanimaatioelokuva.

Piirustustuokion aikana syntynyt kuva on tyyliltään samanlainen kuin ensimmäinen. Kuvassa on niukka värimaailma. Punaista, mustaa ja ruskeaa on yhdistelty hyvin yksikertaiseen ja sarjakuvamaiseen tyyliin. Ainoat piirustuksen osat, jotka Iska on värittänyt, ovat keskellä paperia satavat lihapullat. Piirustuksen vasempaan reunaan Iska on piirtänyt Sauronin tornin. Tornin päässä, avonaisen ympyrän sisällä, on molemmista reunoista kiinni oleva punainen silmä. Silmä ja sen sisällä oleva iso terävä ja musta iiris synnyttävät tunteen vahvasta katseesta, jopa tuijotuksesta. Silmään Iska on lisännyt muutamia hajanaisia silmäripsiä korostamaan sen ominaispiirteitä. Tornin keskivaiheilla on piirretty punainen puoliympyrä.

Oikeassa reunassa on hymyilevä tyttö- tai naispyörremyrsky. Sen sukupuolen paljastavat pitkät silmäripset ja sen kasvojen alapuolelle piirretty punainen pitkittäissuuntainen soikio, olisiko kyseessä hame. Paperin yläreunaan on piirretty aaltoileva taivas. Poikittainen viiva, joka kulkee läpi paperin, kiinnittää pyörremyrskyn taivaaseen kahdella nipukalla. Keskellä paperia on leijuva tikku-ukko, joka pitelee kädessään ruskeaa pitkittäistä rakennelmaa. Olisiko se mahdollisesti ensimmäisessä unitarinan versiossa mainittu katapultti? Ukon neliön muotoiseen vartaloon on piirretty puolikas ympyrä kuvaamaan päätä. Jalkoina ja käsinä toimivat yksinkertaiset viivat. Hahmon ympärille Iska on piirtänyt viisi ruskeaa palleroa, lihapullia. Yhdestä vasemmanpuoleisesta lihapullasta lähtee viiva kohti pyörremyrskyä, joka luo illuusion liikkeestä. On mahdotonta tietää, sataako taivaalta lihapullia vai liikkuvatko ne mielivaltaisesti ympäriinsä. Ukon alla maassa on pienempi suorakulmaa muistuttava esine. Onko kyseessä putki tai ovi, josta Ukko on tullut sisälle? Vai onko se tie ulos? Entä lihapullia sylkevä laite? Vai onko sen tarkoitus pyydystää niitä?



Kuva 5: Iska "The Lord of the Rings"

Viimeinen uudelleen kerronta unitarinasta tapahtuu sadutuksessa. Sadutustilanteessa Iskalalla on piirtämänsä kuvat mukana. Hän saa hetken aikaa katsoa kuvia ja kerätä ajatuksiaan ennen varinaisen sadutuksen alkua. Nyt Iskan kerronta ei takeltele ja puhekieli on muuttunut kirjakielisempään muotoon. Tarinan henkilöt ovat pääosin samat. Osa on jäänyt kokonaan pois. Ryhmähaastattelussa kerrottu unitarina on muuntunut tiiviimpään muotoon.

Satu 2.

Olin ulkona. Sitten tuli yksi trombi, minä sanoin: "En välitä siitä yhtään." Sitten tuli tornado, ja siitäkään en välittänyt yhtään. Sitten tuli Sauron, siitä minä välitin, minä katsoin siihen ja sitten huomasin yhtäkkiä, että minun sänkyni oli väärin päin. Sitten tornadossa ei lennellytkään kivipalasia vaan lihapullia. Sitten sänkykin oli väärin päin. Katsoin pilviin, ne oli hirveen valkeat. Ja tuuli liikkui tosi paljon. Ihmettelin, että miksi minun sänky oli ilmassa ja väärin päin. Sitten minä näin että tornadolla ja Sauronilla oli hame. Sitten minä ihmettelin, sitten minä näin että tornadolla oli silmät. Sitten minä katsoin vuorostaan trombia, hänellä ei ollut mitään kauhean outoa. Sitten minä poistuin, sitten minä vielä vilkaisin sinne ja sitten, minun naamalleni lensi yksi lihapulla. Heristin tornadolle nyrkkiä. (Iska 25.2.2014.)

Jos ensimmäinen versio unitarinasta oli rönsyilevä, nyt se on tiivistynyt. Tämä versio tuo esille uusia asioita kuvallisesta kerronnasta. Samalla se kuitenkin pysyy tiiviisti piirustuksen tapahtumissa, selittäen ja kertoen, mitä aikaisemmin piirretyssä kuvassa tapahtuu.

Iskan unitarinan uudelleen kerronta nostaa esille hänelle tärkeimmät asiat. Samalla se korostaa kollektiivisuuden luomaa mahdollisuutta ja tilaisuutta laajentaa unitarinaa lähes loputtomasti. Uudelleen kerronta tuo esille unitarinoiden keskeisimmät asiat, ne jotka sen kertoja kokee tärkeimmiksi. Juuri ne tärkeimmät asiat toistuvat jokaisessa versiossa.

5 AIHEIDEN LAINAAMINEN

Lapset jakoivat ryhmähaastattelun aikana todella monenlaisia unia ja unisatuja. Aiheita lainattiin kahdella eri tavalla: joko toisen lapsen tai omaa ideaa kierrätettiin uutta tarinaa kerrottaessa. Monet tarinat saivat muotonsa hyvin kollektiivisesti. Aiheiden lainaamisessa keskeiseksi teemaksi nousivat jatkumot: eräänlaiset ajallisesti ja paikallisesti syntyneet tarinat ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa luoden laajenevaa kuvaa unitarinoista. Lapsille on hyvin luontevaa rakentaa toisia maailmoja. Niiden avulla lapset käsittelevät todellisuutta. (Heinonen ja Suojala 2001, 145.) Ei siis ole ihme, että lapset lainaavat tarinoiden aiheita niin toisiltaan kuin ympäröivästä maailmasta.

5.1 Ryhmä A

Ensimmäisen kerran aiheiden lainaaminen isommassa mittakaavassa tapahtui Iskan jakaman pahan unen jälkeen. Pahojen unien aihe tuntui kokonaisuudessaan vaikealta lapsille. He eivät halunneet kertoa tai jakaa niitä yhtä vapaasti kuin hyviä, positiivisia unia. Tämä voi johtua monestakin syystä, suurimpana on luultavasti se, etteivät lapset tunteneet oloaan riittävän turvalliseksi ja mukavaksi kanssani, koska olin heille täysin vieras.

Iska kertoi unitarinaa näkemästään pahasta unesta. Unen nähtyään Iska kertoo kiivenneensä vanhempiansa sänkyyn ja kertoi taas siirtyneensä takaisin omaan sänkyynsä. Vaeltaminen kahden sängyn välillä jatkuu jonkin aikaa päättyen outoon tunteeseen jaloissa.

Yhen kerran mä näin niin pahaa unta että sillan mä menin isin ja äidin sänky ja sit mä taas tulin takasin mun sänky ja sitä mä taas menin isin ja äidin sänky ja sit taas tulin takas. se uni oli oikeeta sellasta sänky vaihtelua nii ku mä vaihtelin isin ja äidin sänky koko ajan niinku. mä menin mun omaan sänky sit mä näin sen pahan unen ja menin isin ja äidin sänky sit mä niinku - sit siellä oli liian kuuma ja sit mä menin taas sinne mut sit siellä ei oikein mulla tullu uni nii sit mä menin taas isin ja äidin sänky mut sit siellä isi kuorsas liian kovaa nii mä menin sinne takasi mut sielläkään ei ollu vielä uni sopivaa koska Aune siellä kalisutteli ja sitte kun mä menin isin ja äitin huoneeseen nii ku mä vedin peiton korville niini nii jaloista tuntu-- nii jalkaan tuntu sattuvan sitten mä

me- pistin mun oman peiton päälle mun huoneessa ja sit se tuntu hirveen oudolta.
(Iska 24.2.2014)

Vastaavanlaisia piirteitä on nähtävissä muutamaa hetkeä myöhemmin Annin kertomassa unitarinassa, joka käsittelee samanlaisia teemoja: nukkumista vanhempien sängyssä, kuorsaamista, sängyn vaihtelemista, levottomuutta ja kyvyttömyyttä nukahtaa.

Kerran ku mä nukuin, nii sit mä en voinu kukkuu ja menin isin ja äidin sänky mut siel nii isi kuorsas nii kovaa nii sit mä menin olohuoneeseen ja siel oli äiti mä - mun piti - sit mun piti lähtee poi- ja sit mun piti valvoo nii kauan et - mä kävelin edestakasi, välillä mä menin mun huoneeseen tekee jotain sit mä kä- sit mä menin tutkimaan taskulampua ympäri taloa ja sit lopulta mua alko väsyttää nii et oli pakko mennä nukkumaan uudelleen. (Anni 24.2.2014)

Yhtäläisyys näiden kahden unitarinan välillä on kiistaton. Molemmat alkavat lähes samoilla sanoilla, vaikka Iskan unitarina vaihtelee todellisten tapahtumien ja unen tapahtumien välillä. Iskan tarinasta on vaikea erottaa todellisuuden ja unen rajat. Anni puolestaan tekee selkeän eron unen tapahtumien ja todellisuuden välillä. Molemmissa unitarinoissa on kuorsaava henkilöahamo ja molemmissa vierailaan vuorotellen omassa ja vanhempien sängyssä yrittäen löytää sopivaa paikkaa nukkua. Omalla tavallaan molemmissa unitarinoissa on sekä levoton ja epämiellyttävä olo että väsymys ja tahto nukkua hyvin.

Aiheen lainaamista tapahtuu myös, kun Anni kertoo oman oudon unensa, jossa joku joutui lihasyöjäkasvien suuhun.

Mä oon niin sika outo, mä näin -kerran mä näin sellasta unta että täytyy-kerran mä näin sellasta unta että jotkut lihakasvi söi jonkun tyypin ja sit se ambulanssiki oli sitä lihakasviaki pienempi ja sitte ku ne tuli ottaa sitä tyyppeä nii sit neki joutu sinne nii mitää- mitä ihmettä sit mä tuln sinne ja sit mäki jouduin sinne ite ja myöööö ja sit mä - mä en jaksanu enää nukkua sitä unia, koska se oli nii- mä en tykänny siitä ku se oli nii paha uni. (Anni 24.2.2014)

Tässä vaiheessa käytiin keskustelua pahoista unista ja siitä, miksi unet ovat tärkeitä. Mielenkiintoiseksi keskustelun tekee jälleen Iska, joka ei pelkästään lainaa näkemäänsä elokuvaa, vaan myös ottaa omakseen Annin idean.

Yhen kerran mä olin nähny se- niin hauskan elokuvan et mä nukuin ja mä näin sellasta unta et mä olin tota Silja Linella sitte ku mä nukuin nii se sänky muuttu banaaniks. Sit mä söin sen banaanin. Sit mä- sit mä niiku kä- kävelin tonne – tonne käytävälle ja sitte mä menin tonne leikkilandiaan mut mä yhtäkkiä tipuinki hedelmäkoriin sit mä mä rusit mä söin niiltä- sieltä ne kaikki hedelmät sitte- sitte ku mä menin sinne- [- -] (Iska 24.2.2014)

Yhteistä näille kahdelle tarinalle ei ole vain syöminen, vaan myös hyvin samanlainen rakenne.

Tarinoiden toimijana on itse kertoja, joka liikkuu ja kulkee ympäristössä nähden ja törmäten erilaisiin tilanteisiin. Annin tarinassa lihansyöjäkasvit kulkevat ja tekevät tuhojaan syöden kohtaamansa henkilöt. Iskan tarinassa pahantekijä on Iska itse, joka syö ympärillään hedelmiksi muuttuvat tavarat. Asetelma näiden kahden unitarinan välillä on hyvin erilainen: Annin unitarina lähenee tavallista pahaa unta, kun Iskan unitarina puolestaan on enemmän viihdyttävä ja hauska.

Keskustelun edetessä syntyy uusi lainaamoiden jatkumo. Tällä kertaa äänessä ovat Iska, Eetu ja Aada. Iska aloittaa kertomalla unitarinaa siitä, miten hän nukahtaa parhaiten illalla. Iskan unitarina lainaa ideoita elokuvasta ja omasta aikaisemmasta unitarinastaan.

Iska: Mä saan parhaiten unta niin että mä- ni-niinku pe- ni- niinku ku mulla on aina sovittu yks- yks tunti totanoin pädivuoroa ni jos mä aina pelaan vahingos kaks tuntii ni sitte- sitte mä saan niinku nii hyvät unet että- yhen kerran mä siitä johtuen mä näin sel- lasta unta että ku mä menin tornadoon sisälle ni sitte siellä oli sellanen pistooli ja ku mä otin sen pistoolin ni ku- ku mä ammuin tota vessanpönttöä ni se- ni sit se vessan- pönttö muuttu ihan pieneks. Se oli vähä niinku se pienennyssäde Itse Ilkimykses- Eetu: Ei ollu!

Iska: Sit mä otin kameran-

Eetu: Varastamme kuun!

Iska: Si-si-sitte mä pistin taskuun sen pistoolin ku mä otin kameran ku mä si- ku mä olin ottamassa kuvaa yhdessä balettiesityksestä ni sillo- ni ni sillo se kamera muuttu banaani- k.

(Ryhmähaastattelu 24.2.2014)

Eetun kommentit antavat oman kollektiivisen sävyn tälle unitarinalle. Keskeiseksi nousevat kuitenkin Iskan viittaukset *Itse ilkimys* -elokuvaan²⁷ ja Eetun kommentit ”Ei ollu!” ja ”varastamme kuun”. Näillä kommentteilla Eetu osoittaa sekä erimielisyytensä että lopulta hyväksyntänsä viittaukseen. Samalla Iska lainaa omaa aikaisempaa unitarinaansa, jossa hän on maininnut tornadon.

Aada lainaa omaan tarinaansa Iskan aikaisemmin mainitsemat banaanit, tornadon, vessanpöntön, mutta myös asioiden kutistamisen ja ampumisen pistoolilla.

Aada: Sellanen et, mä oon nähny vähän samantyyppist unta ku Iskalla, et, mä menin kyl- mä menin kylläki banaanin sisälle, vahingossa. Mä olin sellanen, niink- (näyttää kuinka pieni oli)

²⁷ 2010 ilmestynyt tietokoneanimoitu 3D-elokuva. Elokuvan pääosassa on Guru, tunnettu superrikollinen, joka asuu yhdessä ystävänsä Tohtori Nefarion ja pienten keltaisten apureiden kanssa. Kun Guru kuulee, että joku on ryöstänyt Gizan Suuren Pyramidin, hän päättää laittaa paremmaksi varastamalla kuun. Guru adoptoi kolme orpotyttöä hämätäkseen kilpailijaansa Vektoria, jolla on kuun varastamiseen tarvittava kutistaja.

Eetu: Nadistaninbanana...

Aada: Mä olin sellanen ihan- mä olin niinku ton hileen kokone. Ja sitte öö- yhtä äkkii tota se banaani, ku mä ammuin niinku-

Eetu: Ai sormipistoolilla?

Aada: Siihen- öö banaaniin sellasel hassul pistoolilla, ja sit se banaani oli niinku ihan sikaiso ja sitte- Sit se muuttuki pienemmäks ja mä muutuin isommaks. Ja sitte mä- otin sen banaanin mun kätee ja sit se ois niinkui- ihan tollasen öö- sit se ois niinku lai- ha, iha- ja sit se muuttuis yhtäkkii madoks ja sit ku mä oisin ampunu- sit ku mä am- muin vessanpönttöö, ni sit siit muuttuki lehmä. Ja sit se lehmä lens vaan koko ajan täällä ja-

Eetu: Ja se oli hauska ku mä olin yhen Eidenin synttäreillä ni siellä lens yks lehmä.

Aada: Niinku siel oli tornaado ja sit se oli ottanu lehmän mukaan ni sit se lens auton ikkuna nohi. Leffana! Ja sit se lens-

(Ryhmähaastattelu 24.2.2014)

Aada kertoo hauskaa ja viihdyttävää unitarinaa, jonka keskeiset osat hän on lainannut Iskan aikaisemmasta tarinasta. Vaikka näiden tarinoiden kertojina toimii kaksi eri lasta, on niiden sisältö hyvin samanlainen. Molemmissa tapahtumat ovat hyvin samantyylliset. Aada aloittaa tarinansa jo sanomalla, että hänen tarinansa on hyvin samanlainen kuin Iskan. Vaikuttaakin siltä, että vaikka lapset lainaavat toistensa ideoita hyvin vapaasti, he haluavat tehdä eron alkuperäisen ja heidän oman tarinansa välillä. Yksilöllinen tarina on tärkeä, vaikka aihe ja sisältö olisivatkin suurimmaksi osaksi lainattua.

5.2 Iskan peliunet

Mielenkiintoiseksi erikoisuudeksi osoittautuivat Iskan ryhmähaastattelun aikana jakamat kolme unitarinaa peleistä. Iskalle tärkeitä asioita ovat videopelit ja elokuvat mm. *Star Wars*,²⁸ *Poutapilviä ja lihapullakuuroja*-elokuva ja *Taru sormusten herrasta*-trilogia.

Ensimmäinen videopelejä käsittelevä unitarina kuvaa pahaa unta, jonka näkemisen jälkeen Iska ei halunnut pelata videopelejä vähään aikaan, vaan keskittyi ennemmin leikkimään *Star Warsia*.

Mulla oli asiaa. Yhen kerra- yhen kerra mä näin nii pahaa unta että mä en oikee tietokoneella pelannu mitää sit ku mun tietokoneaika loppu ni mä en pela- mä en leikkiny

²⁸ Suomeksi Tähtien sota on yhdysvaltalainen tieteismediasarja, joka keskittyy George Lucasin luomaan elokuvasarjaan.

mitää muuta ku vaa Star Warsia sitte- sitte ku mä oon- sit ku mä nukuin seuraavan unen ni sit mä taas seuraavana päivänä mä en leikin mitä tahansa ja mä ta- mä taas ko- keilin hirveesti pelejä tuolta tietokoneelta. (Iska 24.2.2014)

Hetken kuluttua Iska jatkaa aikaisempaa unitarinaansa valaisemalla ensimmäisen unitarinan taustoja. Tämä unitarina toimii eräänlaisena prologina edelliselle unitarinalle. Samalla Iska lainaa aikaisempia ryhmähaastattelun aikana kerrottuja unitarinoita, mm. sekä omaa että Annin unitarinoita, joissa kumpikaan ei saanut unta.

Mun kaikki unet on ihan hölmöjä sit- se uni, jonka takia mä leikin vaa Star Warsia ja katoin vaan videoita enkä yhtää pelannu tolla tietokoneella ni se- se johtu sellasesta unesta että niinku ka- että niinku yhen kerran ku mä en niinku saanu happea ku mä menin tietokoneelle ni si ku mä yritin avata sitä ni sitte- ni sitte mä en saanu sitä auki ja sitte ku mä menin ilman happea tonne mun sänkyyn ni sitte mä- mä sit se sänky- si jo- ku- si ni mulla ei ollu siinä vielä yläsänkyä ni- ni ni sillon ku mä menin ni- ni yhen kerran isi- ni mun isi oli tuolla autossa ja se paino sängyn heittoistuinta ni mä lensin tuolta ka- tosta ulos, sitte mä- sit ku mä niinku- sit ku mä lensin maahan ni sitte mä heräsin sillee "mitä?". sit mä- sillo ku mä olin maassa ni mä- mä- menin sillo maahan näin ja sillo mä olin näin totanoin sängyssä. (Näyttää kuinka sängyssä makasi). Sit mä ihmettelin että mitä täällä nyten tapahtuu. (Iska 24.2.2014.)

Unitarinan alussa kiteytynyt edellinen unitarinan kerronta on jo löytänyt muotonsa. Iska hakee oikeita sanoja huomattavasti vähemmän. Kerronta on selkeämpää ja jouhevampaa. Uudelleen kerrotun osan ja lainatun idean erottaa toisistaan takelteleva ja muotoaan hakeva kerronta. Kertoessaan hapen puutteesta ja sänkyyn menemisestä Iskan sanat hakevat vielä muotoaan. Iskan kertomuksesta pystyy erottamaan unitarinan eri osat. Tapahtumat, jotka Iska on muodostanut ja miettinyt mielessään ovat kokonaisempia ja eheämpiä, kun taas vielä muotoaan hakevissa osissa Iska etsii sanojaan ja omaa ilmaisuaan.

Mielenkiintoisen vivahteen Iskan peliuniin tuo hänen myöhemmässä ryhmähaastattelun vaiheessaan kertomansa unitarina. Unitarinassa on kyse videopeleistä, tällä kertaa *Lord Of the Rings* -pelistä. Tässä unitarinassa Iska on valinnut pelihahmokseen *Frodon*²⁹, ja syystä tai toisesta pelihahmoksi ilmestyykin hän itse. Unitarinan edetessä hän kertoo, kuinka liikut- telee pelihahmoaan liikkumalla itse.

Yhen kerran mä näin sellasta outoa unta että mä pelasin videopelillä Lord Of The Ringsiä niinku, ku mä valitsin Frodo tyypiksi ni mä tulinki sinne videopelii ni sit ku mä rupesin tanssahtelemaan balettia ni sillon se- ni sillon se mun pelityyppiki siinä ru- pes tanssahtelee balettii sit mä rupesin tekee steppiä, seki teki steppiä, sit mä vedin spakaatin seki veti spakaatin, sit mä ihmettelin että mitä tää nyt on. Sit mä menin ulos

²⁹ Frodo Reppuli. Hobitti ja fiktiivinen hahmo J. R. R. Tolkienin kirjoissa Taru sormusten herrasta.

ni siellä oliki toi Sauronin torni ni mä ihmettelin että- ni sit seki rupes tanssii balettii se Sauron ni si mä. (Iska 24.2.2014)

Jälleen Iska lainasi omaa aihettaan edellisistä unitarinoistaan, yhdistäen siihen ominaisuuksia myös *Lord of the Rings* -unistaan. Toisaalta tämä unitarina voidaan nähdä myös edellisten unitarinoiden dialogina, jolloin alkujaan pahasta unesta kerrottu unitarina on saanut dialogin, jonka avulla Iska keskustelee edellisen peliunitarinan kanssa, muuttaen ja hioen sitä mieleisekseen.

5.3 Ryhmä B

Ryhmässä B ei lainaamista tapahtunut niinkään tarinoita kerrottaessa, vaan se keskittyi selvästi enemmän taideprojektin piirtämisvaiheeseen. Tämän ryhmän kahdeksan piirustusta voidaan jakaa kahteen kategoriaan: sarjakuvamaisesti toteutettuihin ja kuviin, joissa on nukkuva hahmo. Pihla, Anton ja Nooa piirsivät enemmän toiminnalliset, sarjakuvamaiset kuvat.

5.3.1 Sarjakuvamaiset lainaukset

Tämän kategorian kuvista ei voi päätellä tietämättä, että kyseessä olisi unitarina. Näille kolmelle lapselle piirtäminen oli enemmän leikkiä kuin suoranaista piirtämistä. He loivat töitään leikin varjolla. Pihlan piirros löytyy kappaleesta 4.2 ja Nooan kappaleesta 6.1.

Anton ja Nooa ovat käyttäneet hyvin samanlaista piirustustapaa: lyijykynällä piirretyt tikku-
 maiset hahmot, jotka on väritetty hyvin yksinkertaisilla väreillä. Nooa on käyttänyt sinistä ja
 violettiä omassa työssään ja Anton vihreää ja oranssia. Molemmissa töissä on havaittavissa
 liikettä. Antonin hahmo astelee rappusia ylöspäin ja Iskan pulkka on liukumassa mäkeä alas.
 On lähes mahdotonta sanoa, kumpi on lainannut kumpaa. On myös mahdollista, että ky-
 seessä on vain pojille tyypillinen tapa piirtää. Tästä huolimatta Pihlan sarjakuva on piirustus-
 tyyliltään hyvin samansuuntainen. Vaikka piirros on selvästi sarjakuvamaisempi, on se toteu-
 tettu lyijykynällä ja hyvin suppealla väripaletilla: mustaa, sinistä, oranssia ja punaista.



Kuva 6: Mitäs tästä voi kertoa... Mä mietin vielä... No se käveli sänky ja, kun se näki auringon
 niin se ei ja se vihdas aurinkoon nii se ei saanu unta. unta, nii se käveli mattoon si se liukastu tästä
 portaita alas, vaikka mä en tehny sitä nuti päiten. Onki toi jo päällä. "On se päällä" Se meni sen
 sänky ja sit, ku se vihas aurinkoon se ei saanu nukuttuun, nii se liukastu mattoon ja se kaatu por-
 taista alas. Ja sit, ku se takas kiipesi tänne, ni se laitto sellaiset lasit jotka suojaa. Suojaa silmiä
 auringolta, jotta pystyy nukkuu. Eikä sit mulla mitää... Mä mietin olikos se siin vai... enää ihan
 muutama sana ja, kun se sai nukuttuu se näki painajaista jossa oli supeja. Ja sit mä mietin loppuu-
 kos se taho vai ei. (Anton 25.2.2014)

5.3.2 Nukkuvat hahmot

Toisen joukon muodostavat Minjan, Santerin, Fannyn (kappale 4.3), Lumen ja Neea kuvat. Näissä töissä, Santerin työtä lukuun ottamatta, on käytetty runsaasti värejä. Kuitenkin kaikkein ilmeisin yhdistävä tekijä on aihe. Jokainen on kuvannut nukkuvan hahmon sängyssä, jonka yläpuolella leijuu ajatuskupla.

Fannyn kuvassa on muista poiketen nukkuva hahmo ylhäältä päin kuvattuna. Värikkäät petivaatteet ja ajatuskupla ovat hyvin esillä. Monissa kuvissa tuntui olevan keskeistä useampien unien näkeminen, kuten Fannyn kuvassa. Unikuplien aiheet ovat selvät, toisen kuplan keskiossa on iso kännykkä ja toisessa mikrofoniin laulava tyttö. Fannyn hahmo on nukkumassa. Silmät on piirretty kiinni ja huulilla kareilee hymy. Värimaailma vaikuttaisi olevan yksi keskeinen seikka, joka liittyy Fannyn kuvan Lumen piirustukseen.

Lumi on kuvannut ison sängyn värikkäine petivaatteineen. Vaikka sänky näyttää olevan tyh-



Kuva 7: No toi on mun kotoota mun sänky. ja toi mitä tos on tossa kuplassa kuvassa on, niin se on mun rakas unilelu pupu, mikä mulla on kotona aina, kun mä nukun yöllä. Ja sitten tossa on se kohta ku yhen mä tota ni, aamulla mä luulin et mä, sit mä säikähdin kun mä olin sängyssä nii taos on se kohta. Mä piirsin siitä. Ton kuvan. Sitten mä luulin sillon, ku tota sillon tota ni ku mä säikähdin aamulla mä luulin et mä olin tehny yöllä jotain, ja sitten kohta on aamu toissa kuvassa, ei oo kauteen pimeetä enää.

En mä enää muista sitä, mitä mä olin just tehny sillo ku mä näin niitä unia. (Lumi 26.2.2014)

jä, nousee sieltä kuitenkin ajatuskupla, jossa majailee Lumelle hyvin tärkeä unipupu. Ryhmähaastattelussa Lumi kertoi muutamaan kertaan, että hän ei voi muistaa pahoja unia, mutta muistaa kuitenkin nähneensä jotain. Piirustuksessa painajaisten tasapainottamiseen Lumi on piirtänyt kuvan yläreunaan pilven, jonka takaa nousee aamun ensimmäiset auringonsäteet. Samalla tuttu ja turvallinen unipupu tuo lohtua ja turvaa uniin. Lumi on tuonut uneensa mukaan todellisen ja itselleen

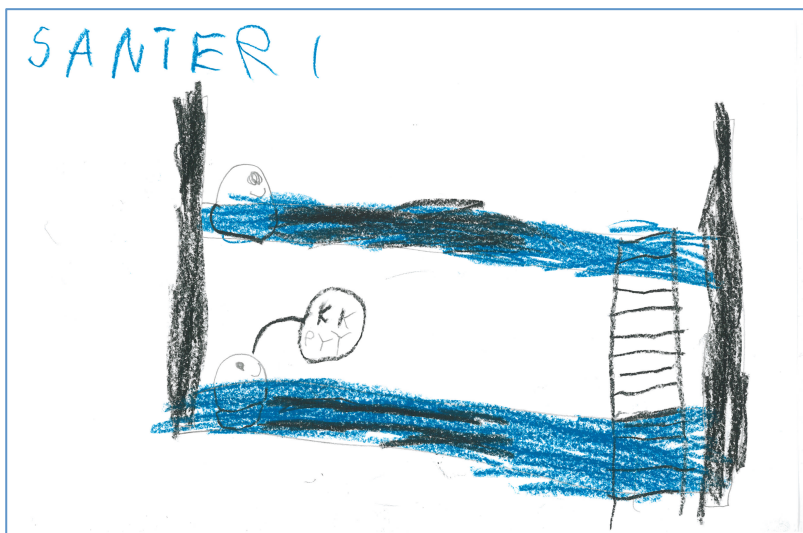
tärkeän hahmon. Todellinen hahmo seikkailee näin keksityissä todellisuuksissa luoden järjestystä välillä hyvin kaottisiin uniin. Varsinkin pahoja unia nähdessä todelliset ja turvallisuuden tunnetta luovat hahmot ovat lohdullisia, ja näin pahoja unia on helpompi prosessoida.

Lumen piirustuksen sängyssä ei ollut nähtävissä yhtään nukkujaa, mutta Neean ja Santerin sängyssä niitä riittää. Neean suuren suureen sänkyyn on piirretty vihreä peitto, jonka molemmissa päissä on nukkuva hahmo. Yksi keltakasvoinen ja toinen punakasvoinen, molemmat näkevät unta, vaikka on vaikea sanoa ovatko hahmojen silmät auki vai kiinni. Toinen unikupla on isompi. Tämä luo mielikuvan tärkeysjärjestyksestä. Kuvan oikeassa reunassa on nukkuva hahmo, jonka uni on Neealle tärkeä. Kuplassa on tyttö ja joulukuusi, sekä numerosarja 6666... Sininen kupla luo mielikuvaa harmoniasta ja rauhallisuudesta, samoin kuin nukkujan kasvoja valaiseva hymy. Ainoa ristiriitainen tekijä on piirustuksen vahva punainen väri piste Toisessa päässä sänkyä nukkuva hahmo näkee unta auringonpaisteesta ja talosta. Ajatuskuplan musta värisävy luo kuitenkin varjon muuten aurinkoiseen tunnelmaan.



Kuva 8: Olipa kerran kaksi pientä siskosta ja isosisko näki unta, että oli joulu ja hän lauleli joululauluja. Ja pikkusisko näki unta, että he olivat muuttaneet (toiseen) uuteen kauniiseen taloon johon oli tullut yhtäkkiä pyörremyrsky. Ja sitten kun he heräsivät, (he olivat muuttaneet uuteen mökkiin) heillä olikin semmoinen kaunis mökki jossa paistoi aurinko ja oli ihana kesä. Ja heillä oli joulukuusi olohuoneessa. (Ja oli joulu ja) sitten he saivat seuraavana päivänä kissan, jonka nimeksi tuli Miuku. Loppu. (Neea 26.2.2014)

Santeri on piirustuksessaan kuvannut hyvin niukkavärisen kerrossängyn vahvoilla väreillä. Sängyn molemmilla pedeillä nukutaan. Jos Neean piirustuksen rauhoittava sininen loi levollista tunnelmaa, niin Santerin vahva tumma sininen luo aktiivisemmän, ehkä jopa rauhattoman tunnelman. Yläkerran asukas ei vaikuta olevan ilmeensä puolesta tyytyväinen. Alakerran asukkaan suusta kuuluu kova kuorsaus ja kasvoilla loistaa hymy. Antavatko värit viitettä yläkerran asukkaan unettomuudesta tai vaikeuksista nukkua ja rauhoittua?



Kuva 9: Me mennään nukkumaan, minä ja mun isovelji ja sitten näkyy, että mä kuorsaan. Kerrossänky. Me yleensä katoaan telkkaria, me käydään hammaspesulla ja sitten mä näin unta. No semmosta, että me löydettiin joku juttu tuolta maan alta. (Santeri 26.2.2014)

Minjan kuvassa on kaksi erillistä sänkyä, joiden nukkujat uneksivat. Minjan piirustus on hyvin värikylläinen, kirkkaat punaisen, oranssin, sinisen ja vihreän sävyt täyttävät paperin eri osia. Mielenkiintoiseksi Minjan työn tekee sen kaksiosaisuus. Kuvan vasemmassa reunassa sijaitsevat sängyt ja niiden hahmojen unikuplat. Keskelle paperia Minja on sijoittanut palkin, jonka sisällä on jotain hyvin kirjoituksenomaista ja oikeaan reunaan hän on piirtänyt hahmon

Kuva 10: Tossa on niinku semmonen tyttö, joka unelmoi pomppimisesta ja tossa on toinen tyttö, joka haluisa laskee pulkkamäkeen, niinku vähän isoon pulkkamäkeen. Sit toissa on vähä isompi tyttö, joka haluis olla rock-tähti isompana. Sit ne niinku olis yhdessä niinku et ne pomppisi tollai etana ja sit ne laskis liukumäkee ja menis kaikki tolle rokkaamaan. (Minja 25.2.2014)



teltan sisälle. Myös tällä hahmolla on ajatuskupla. Näkeekö tämä tyttö myös unta? Onko hän valveilla vai näkeekö hän päiväunia? Vai onko kyseessä jommankumman nukkujan uni? Teltassa oleilevan tytön kuplan tapahtumat ovat paremmin havaittavissa kuin kahden muun. Vihreän kuplan sisällä liikehtii punaiseen pukeutunut tyttö, jonka alapuolella kieppuu pyörre.

Jokaisella piirtäjällä on hyvin persoonallinen tyyli ja tarina, kuitenkin monet yhtäläisyydet nousevat esille. Piirretyt sängyt, niiden koko ja päätytolppien yksityiskohdat ovat samanlaisia. Jopa Antonin piirtämässä sängyssä on samanlaiset päätytolppien yksityiskohdat kuin tyttöjen piirtämässä sängyssä. Ajatuskuplat ja niihin piirretyt unet luovat eron todellisen ja kuvitellun välille. Raja valveilla ja unessa olon välillä sumenee kolmessa sarjakuvamaisemmassa työssä, jotka ovat unitarinoita itse unesta. Viimeiset työt ovat unitarinoita unen näkemisestä. Onko mahdollista, että lapset ovat lainanneet toisiltaan tapoja piirtää unista ja unen näkemisestä? Vai ovatko nämä tavat vain lapsille ominaisia symboleja kuvaamaan nukkumista ja unen näkemistä?

Verrattaessa näitä kuvia ryhmän A piirtämiin kuviin, erot hyvin selvät. Sänkyjä on piirtänyt vain kaksi lasta, ja vaikka osa niiden yhtäläisyyksistä tämän ryhmän piirroksiin on selvä, löytyy eroavaisuuksia huomattavasti enemmän. Joko värejä on käytetty runsaammin ja koko paperi on väritetty tai petivaatteiden yksityiskohdat ovat tarkempia ja jalkoja sängyltä löytyy enemmän. On siis luonnollista olettaa, että ryhmän jäsenet ovat lainalleet ideoitaan toinen toisiltaan.

6 DIALOGI

Lapset kertoivat paljon unitarinoita hyvin eri tavoin, usein sekoittaen monia erilaisia jakamisen välineitä. Vaikka kollektiivisuus tuntui lapsille luontevimmalta tavalta jakaa ja kertoa unitarinoita, käyvät he myös keskustelua niin itsensä, näkemänsä unen, olotilan kuin ympäristön kanssa. Kun unitarinoita, lasten keskusteluja ja piirroksia tarkastelee lähemmin, voi huomata, kuinka dialogit syntyvät: ne ovat pinnan alla kulkevia katkelmia ja pyrähdyksiä, jotka voivat jäädä helposti kaiken äänekkäämmän alle. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2004, 81) nostavat esiin Martin Buderin ajatuksen dialogisen tutkimuskäytännön mahdollisuudesta, jossa Buderin määrittämä dialogi on kokemuksellinen ja osallistuva, jolloin maailma voi muotoutua tutkijan ja toisen yhteisestä toiminnasta ja näiden merkityksistä. Tämä kohtaaminen voi onnistua vain ”sinä-sinä-yhteydessä”, joka edustaa ihmisten välistä autenttista dialogista kohtaamista. Dialogille on luontaista avoimuus, eikä sen lopputulosta voida etukäteen ennustaa, saati suunnitella. Dialogissa on parhaimmillaan kyse mukaan ottamisesta, joka sisältää kokemuksen molemmat puolet: puhua ja tulla kuulluksi. (Tuomi ja Sarajärvi 2004, 81-82.)

6.1 Nooan Pulkka

Nooa kertoi lyhyesti ryhmähaastattelun aikana nähneensä unta pulkasta.

Mä näin rakeen, mä näin ihan hitsin siistin unen pulkasta. Ja siinä oli joku kivi. (Nooa 26.2.2014)

Sama pulkka päätyi paperille ja myöhemmin sadutukseen. Mielenkiintoista Nooan unitarinassa on se, miten vapaasti hän muuntaa unen tapahtumia mielensä mukaan. Piirustustilanteessa Nooa piirsi näkemänsä unen muuttaen jokaisen tilanteen toisenlaiseksi, jos hän ei pitänyt siitä omassa unessaan.

Nooa kävi dialogia aikaisemman unitarinansa kanssa, kommentoiden ja muuttaen sitä. Samalla Nooalle unen piirtäminen oli enemmän leikkiä kuin unen siirtämistä kuvalliseen muotoon paperille. Hän selosti jokaista kohtaa piirtäessään, mitä tapahtui unessa, ja mitä hän aikoi vaihtaa ja mihin. Nooa ei vain uudelleen kertonut unitarinaansa, vaan tietoisesti muutti sitä. Nooalla oli selkeä ajatus siitä, miten unen olisi kuulunut mennä, kuinka pulkan varusteiden kuuluisi olla paremmat ja millainen tapahtumien kulun kuuluisi olla. Pulkka kasvoi kokoa, unen henkilöt vaihtuivat toisiin, mukaan hyppäsi Eetu ja mäenlaskusta tuli ystävysten välinen kilpailu. Ensimmäisessä unitarinassa mainitusta kivistä muuntui hyppyri ja näin hyppyistä tuli näyttävämpiä. Samalla tavalla kuin Pihlan sarjakuvastrippi, myös Nooan piirustus on teos, johon liittyi hyvin tiiviisti piirtäessä kertominen, unella leikkiminen ja tapahtumien muuntaminen.



Kuva 11: Nooa

Nooan piirtämä kuva ei kuvaa kunnolla, mitä kaikkea piirustustapahtuman aikana tapahtui, mutta se kiteyttää unen tapahtumat tiiviiksi kokonaisuudeksi. Kuvaan on piirretty viistosti vasemmalta oikealle laskeva mäki. Mäen yläpäässä on kaksi pulkkaa, jotka eroavat toisistaan. Toinen pulkka on muodoltaan pehmeä ja pyöreä ja se muistuttaa enemmän lumipalloa kuin pulkkaa. Sen sisällä seisoo tikku-ukko. Pehmeän pulkan takana oleva pulkka on hyvin stigmainen, vauhdikkaampi ja kulmikkaampi. Tämän pulkan ulkopuolelle on kiinnitetty kaiken-

laisia lisävempaimia ja osia, jotka tekevät pulkasta vauhdikkaamman. Terävä nokka ja suoralinjainen muotoilu varmistavat vauhdin. Pulkan sisälle on piirretty myös tikku-ukko. Värit ovat yksinkertaisia, sinistä ja harmaata, eikä niiden käytössä ole pröystäilyä. Minimalistinen kuvaus ja paperin kahtia jakava asettelu luovat hyvin sarjakuvamaista tunnelmaa. Värimaailmaa rikkoo ainoastaan piirustuksen oikeaan reunaan piirretty puoliksi violetti kuu.

Nyt kun tähän piirustukseen liitetään sadutus, syntyy jälleen uusi unitarina. Tällä kertaa piirustuksen ja sadutuksen yhdistämässä tilassa.

Okei. Jättiläispulkaa talloo hyppyrin. Kuun toinen puoli on valkoinen ja toinen puoli liila. Ja ison pulkan takana oleva menee vähän liian kovaa vauhtia. Eikä muuta. (Nooa 26.2.2014)

Samalla kun tämä unitarinan jakamisen muoto on uudelleen kertomista, on siinä jälleen tapahtumien muuntamisen ominaisuuksia.

6.2 Ennin dinosaurukset

Enni kertoi ryhmähaastattelussa moneen kertaan nähneensä kaksi pahaa unta edellisenä yönä, joista hän suostui jakamaan toisen.

Noku dinosaurus puri mua tähä leukaan ja vielä ku mä menin äitin ja isin sänkyyn ni tavallaan vielä sattu.

Oikeesti mua ei ollu sattunu vaan- ehkä se- tai- ehkä se oli vaan koputtanu mun sängyn puulautoihin.

(Ryhmähaastattelu Enni 24.2.2014)

Enni rakentaa omaan tarinaansa dialogia itsensä kanssa. Ensimmäinen lause kertoo tarinan siitä, mitä tapahtui. Toinen lause avaa dialogin. Se selittää miksi asiat unessa tapahtuivat. Omalla tavallaan Enni pyrkii rationalisoimaan näkemänsä pahan unen. Anni ja Aada lähtevät mukaan tähän dialogiin kommentoimalla ja jatkamalla kertomusta tehden unitarinasta myös kollektiivisen.

Anni: Nii ja sit kerran, tuota ku meni silmiin paha unta, ni se mua olis piikattu tost ja last nii se sit mä- mä raavin koko ajan sitä mun nilkkaa koko ajan ku siihen kutitti mut sit ne unessa- siihe sattuis.

Aada: Kaikki tippuu.

(Ryhmähaastattelu 24.2.2014)

Annin ajatukset vahvistavat Ennin epäröivää ja hapuilevaa pohdintaa. Yksinkertainen ”niin” luo lopullisempaa tuntua Ennin ajatuksille. Samalla Annin omien kokemusten mukaan tuominen luo kuvaa jatkuvuudesta: ”Myös minulle on käynyt näin” ja ”ymmärrän sinua” -ajattelu tuovat Ennin tarinaan empatian tuntua. Epävarmasta unitarinasta on näin syntynyt vahvempi tarina, jonka Aada päättää hyvin vahvasti tokaisemalla: ”kaikki tippuu”. Tarina vaikuttaisi näin olevan loppu, sillä toteamus ei jätä mitään arvailun tai neuvottelun varaan.

Ennin piirtämä kuva on mielenkiintoinen. Se luo jälleen uudenlaisen dialogin alkuperäisen tarinan kanssa. Moneen kertaan mainitut pahat unet tuntuvat olevan Ennin mielessä. Nyt dinosaurus on saanut kuvallisen muodon. Kirkkaat värit ja hahmomaiset persoonat eivät luo kuvaa painajaisesta. Dinosaurus on piirretty pienenä paperin vasempaan reunaan. Sen vihreä väritys, pitkä ylöspäin piirretty häntä ja kaula, joka on kohdistettu loivasti ylöspäin, eivät luo vaikutelmaa pelottavasta ja vaarallisesta oliosta. Päinvastoin, dinosaurus vaikuttaa enemmän lemmikiltä kuin unen paholaiselta.

Kuvaa hallitsevat vaalean vihreä pöytä ja oikealle puolelle sijoitetut kolme hahmoa. On epäselvää, ovatko hahmot ihmisiä vai olentoja. Yksi hahmoista istuu vaaleanvihreällä tuolilla. Hänellä on yllään oranssit vaatteet ja oikean käden neljä sormea



osoittavat kuvan vasempaan **Kuva 12: Enni**

reunaan. Kenties kohti dino-

saurusta. Tämän hahmon vieressä seisoo toinen yllään ruskeat raidalliset vaatteet. Silmät on piirretty päälle ja keskellä otsaa on kolmas pallero, kenties nenä. Käsia on neljä, tai voihan olla, että ne ovat isoja sormia. Kolmas hahmo seisoo hieman erillään kahdesta muusta. Hän eroaa muista värityksensä perusteella. Hahmo on väritetty sinisellä ja samalla vaaleanvihreällä kuin pöytä ja tuoli. Nenä on hahmon vasemmalla puolella, ja punaiset silmät on piirrettynä päälle. Keskellä otsaa on kolmas vaaleanvihreä ympyrä. Kädet ovat levollisesti hahmon

molemmilla puolilla. Ne ovat muodoltaan samanlaiset kuin keskimmaisella hahmolla: pyöreät ja kaksi kummallakin puolella, mutta huomattavasti isommat.

Nyt tarinan dialogi saa taas uuden jatkumon. Ensimmäinen pelottava uni on saanut toisenlaisia rooleja. Kuvan keskiössä ovat vahvana kolme hahmoa, ei niinkään unen tapahtumien kulku. Keitä ovat nämä hahmot? Onko mahdollista, että ryhmähaastattelun aikana tapahtunut dialogi Ennin unesta on päätyntä paperille? Keskustelun käyneet kolme henkilöä ovat nyt pääosassa piirustuksessa ja dinosaurus onkin vain sivuroolissa. Keskustelu ja unen jakaminen ovat vaikuttaneet Ennin ajatuksiin unesta, ja käydystä keskustelusta on tullut tärkeämpi kuin unen dinosauruksen aiheuttamista tapahtumista.

Sadutustilanteessa Enni kertoi jälleen täysin uuden unitarinan. Hän muisti pahan unen aiheuttajan, dinosauruksen, ja yhteyden tilanteeseen, johon liittyi kolme hahmoa. Hahmot ovat nyt muuntuneet Enniksi itsekseen ja hänen isovanhemmikseen.

Mä olin syömässä mun mummolla ja ukilla. Ja sitten mä näin, kun nurkan takaa juoksi kolme dinosaurusta ja pienin niistä tuli, ja mä kaadu in tuoilta, sitten pieni dinosaurus puri minua vasempaan nilkkaan. Ei muuta. (Enni 24.2.2014)

On mielenkiintoista, kuinka hahmot ovat saaneet tässä unitarinassa persoonan ja tarinalla on taustaa. ”Olin syömässä mummolla ja ukilla” luo tilan ja paikan valkean paperin taustalle. Tapahtumat sijoittuvat mummolan keittiöön. Yksinäinen pienin dinosaurus on jäänyt kuvaan, kaksi isompaa ovat paperin ulkopuolella, nurkan takana. Nyt dinosaurus ei pure Enniä leukaan vaan nilkkaan.

Ennin tarina on pääpiirteittäin sama, ja se sisältää paljon uudelleen kerrotun tarinan piirteitä. Mielestäni tarinan pienet muutokset ja eri osien ja osapuolien tuomat vivahteet luovat siitä enemmän dialogia, ja näin ollen pyrkimystä ymmärtää Ennin ensimmäistä tarinaa ja sen sanomaa.

6.3 Eetun traktori

Eetu, joka oli välillä hyvinkin hiljainen ryhmähaastattelussa ja lähinnä vain kommentoi muiden unitarinoita, intoutui kertomaan oman unitarinansa traktorista. Tämä tarina syntyy avoimen kysymyksen innoittamana. Eetu kertoo, kuinka hänen unessaan 10 traktoria tuli sisälle.

Eetu taustalla: Mullemullemullemulle....

Tutkija: Joo Eetu.

Eetu: Että öö silloin ku öö se - ne siinä unessa ku mä näin et ku 10 traktoria tuli sisälle niin silloin mä just näppäilin just tieskaa ja niin öö silloin se traktorilta lähti rengas ku se meni tv:tä päin.

Pojat alkavat nauraa.

Aada yhtyy nauruun tekonaurulla.

(Ryhmähaastattelu 24.2.2014)

Tapahtumat antavat tälle tarinalla enemmän dialogisia piirteitä. Vaikka Eetu onkin tarinan kertomisen jälkeen mielissään saamastaan huomiosta, muiden kommentteista ja reaktioista, ne eivät luo tarinalle kollektiivisia vivahteita, koska kukaan ei yhdy tarinan kerrontaan.

Dialogille syntyy mielenkiintoinen vivahde, kun ryhmähaastattelun keskusteluja on käyty hieman pidemmälle. Nyt keskustellaan siitä, mistä unet tulevat, ja omalla tavallaan Eetu vastaa selkeästi tähänkin kysymykseen, mutta luo samalla selvän viittauksen aikaisempaan unitarinaansa.

Eetu: Se sekottuu kaikkeen.

[- -]

Eetu: No nyt mä keksin, että, vaikka niistä traktoreista, et traktorin kuuluisa olla ulkona, mut sit se sekottuu et traktorin pitkis olla sisällä.

(Ryhmähaastattelu 24.2.2016)

Eetun mukaan unet siis sekoittuvat kaikkeen. Seuraavassa kommentissaan Eetu selkeästi analysoi omaa unitarinaansa ja sitä, mistä hän tietää, että kyseessä on vain uni. Todellisuudessa traktorit kuuluvat ulos, ja hänen unessaan ne ajelivat sisällä. Eetun oma unitarina on hänelle tärkeä. Sen esiintuominen uudelleen toisessa kontekstissa ja unitarinan pohtiminen ja analysoiminen toisenlaisesta näkökulmasta antavat Eetulle selkeämmän kuvan omasta tarinastaan. Nämä kaksi erilaista lyhyttä dialogia, joita Eetu käy oman päänsä sisällä, kommentoivat ja selittävät toinen toisiaan, selkiinnyttävät samalla unitarinan taustoja ja tarinaa Eetulle.

Piirustustuokion aikana Eetu rakentaa dialogia omien unitarinoidensa välillä kolmannen kerran. Hänen piirtämänsä kuva on värikäs tapahtumakuvaus traktorista, joka ajaa kohti taloa. Paperin keskellä on harjakattoinen talo. Keskelle alas on piirretty vihreä ovi ja punertavaa seinää koristaa neljä ikkunaa. Ikkunoista yksi on ulko-oven päällä, toinen seinän vasemmalla ja kolmas oikealla reunassa ja neljäs näiden päällä lähes katonrajassa. Oranssin katon oikealle harjalle on piirretty valkoinen pitkä savupiippu, josta nousee savua. Paperin yläreunaan on piirretty sininen täyteen pitkittäisiä lyhyitä viivoja. Olisiko tämä sadetta? Paperin alareunaan on piirretty maa vahvoilla yhtenäisillä viivoilla. Oikealla reunassa on traktori, jonka piipusta kohoaa paksua mustaa savua. Traktori on käynnissä. Liikettä kuvaavat traktorin sisään piirretty punamusta töherryks. Talon ja traktorin välissä on neliön mallinen tyhjä laatikko, jossa on propellimainen osa. Olisiko tämän unitarinan tietokone? Traktori ja tämä laatikko on yhdistetty toisiinsa mutkia tekevällä viivalla. Tämäkö on se suunta, johon traktori on liikkeessä?



Kuva 13: Eetu

Ensimmäisen unitarinan huumori on tallessa tässä kuvassa. Traktorin liike ja suunta kohti tietokonetta tai TV:tä on selkeä. Liikkeet ja viivat kertovat, kuinka epävakaasti ja holtittomasti traktori liikkuu ja lopulta kohtaa talon seinän. Kuvan synkkä taivas voi olla peruja pimeästä yöstä ja unen näkemisestä.³⁰ Voiko olla, että kyseinen uni on joskus ollut pelottava?

³⁰ Ryhmän lastentarhanopettajien haastattelussa kävi ilmi, että Eetu on pelännyt hyvin paljon pimeää ja kärsinyt univaikeuksista ja peloista.

Viimeinen dialogi syntyy sadutustilanteessa:

Mä oon nähny sellasta unta, että me ollaan nukuttu tuolla talossa ja sit tonne meidän sisälle on tullu traktori ja meidän tv on ollu toissa ulkona, ku se oli niin kuuma. Sitten traktori oli törmännyt siihen telkkariin ja sit se oli räjähtänyt ja sen moottorista tuli hirveesti savua. (Eetu 25.2.2014)

Sadutustilanne on jo itsessään hyvin dialoginen. Dialogi syntyy saduttajan ja sadutettavan välille. Nyt Eetun tarinalla on enemmän sisältöä, siinä on alku, keskiosa ja loppu. Eetun tarinasta on havaittavissa uudelleen kertomisen ominaisuuksia. Samat tarinan osat ovat siirtyneet hieman paranneltuun versioon vanhasta tarinasta. Tästä huolimatta tarina on käynyt läpi dialogin, se keskustelee kolmen edellisen tarinan kanssa. Vaikka tarina on kerrottu piirretystä kuvasta, eikä sitä tulisi irrallisena katsoa, on se kahden edellisen tarinan kautta saavuttanut jotain uutta ja syvempää.

Tarina alkaa sanoilla ”mä oon nähny unta”, jotka yhdistävät sen edelliseen kommenttiin, jossa Eetu analysoi unen tulevan sisältä ja erottuvan todesta pienten erikoisuuksien kautta. Nyt tapahtumilla on myös paikka, ”tuo talo”. Aikaisemmin Eetu puhui vain sisä- ja ulkotiloista. Tarina on saanut myös lisää juonenkäänteitä, ikään kuin Eetu olisi havahtunut todella kertomaan tarinaa ja nauttimaan kertomisesta lyhyiden lauseiden sanomisen sijaan. Tietokone on jäänyt tarinasta kokonaan pois, ja sen tilalla on televisio, joka on joutunut ylikuumenemisen takia ulos. Traktori törmääkin televisioon, eikä päädy sisälle. Koska Eetu on tehnyt keskustelussa eron traktorin sisällä olon merkityksestä, kysymykseksi nousee, mitä tämän tarinan traktorin sisällä olemattomuus merkitsee. Onko unitarina nyt vain tarina kuvasta, jonka hän piirsi näkemästään unesta? Onko toden ja unen raja hämärtynyt entisestään? Viimeisenä on selkeä loppu: toteamus siitä, miten telkkari ja traktori räjähtävät ja traktorin moottorista tulee savua.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä kappaleessa kokoan yhteen tiiviisti tutkimuksen tulokset ja teorian javastaan tutkimuskysymyksiin.

7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja merkitys

Tutkimukseni edetessä yhä keskeisemmäksi on noussut Ihanuksen ajatus siitä, miten taideteoksen tulkinta todentuu aina jossakin kontekstissa edellyttäen tulkitsijaa tekemään valintoja oman kontekstinsa suhteen. (Ihanus 1995, 203.) Unia on tutkittu paljon monista näkökulmista. Samalla tavalla niitä on kerrottu ja jaettu kautta ihmishistorian. Unista on pyritty löytämään vastauksia kysymyksiin tulevasta ja menneestä. Vaikka tutkimusaineistonani on unia käsittelevää materiaalia, tutkimukseni suuntaa kohti taidekasvatuksen kenttää ja sanataidetta. Tällä tutkimuksella on pyritty valottamaan lasten luovia kertojankykyjä ja kertomisen tapoja. Samalla tutkimus on synnyttänyt uuden unitarina-käsitteen.

Tulkitsija tai tässä yhteydessä tutkija ei voi täydellisesti ja tyhjentävästi määritellä kontekstiin, joka on laajempi ja sisältää moninaisempia sidoksia ja yhteyksiä kuin mitä tutkija pystyy tietoisesti määrittelemään. (Ihanus 1995, 203.) Tutkimukseni lopputuloksissa ja tutkimuksessa on väistämättä oman henkilökohtaisen taustani ääniä. Juuri tämä tekee tutkijan työstä haastavampaa. Tutkijana voin vain olla tietoinen omasta rajallisuudestani ja tätä kautta pyrkiä objektiiviseen analyysiin. Kaikesta tästä huolimatta taideteoksen³¹ kirjaimellinen merkitys ei ole vain taideteoksen sisäinen ominaisuus, vaan myös seurausta merkityksenantoprosessista ja siitä vuorovaikutuksesta, jossa taideteos ja tutkija ovat (Ihanus 1995, 203). Lasten unitarinat syntyvät aina uudelleen, kun niillä on yleisö, kun kuvia ja tarinoita katsotaan ja luetaan aina uudestaan. Jokaisella kerralla ne saavat uudenlaisia merkityksiä ja vivahteita, riippuen katsojista ja kuulijoista.

³¹ Tässä tutkimuksessa lasten piirustukset ja tarinat.

Tutkimukseni nostaa esille uudenlaista näkökulmaa uniin ja niiden tutkimukseen. Unitarinat tuovat esiin unien jakamisen, kertomisen, kuuntelemisen ja uudelleen kertomisen luovemman puolen, jota on unitutkimuksessa tuotu vähemmän esille. Samalla se on nostanut esille kuuntelemisen ja läsnäolon tärkeyttä. Kiireisessä ja hektisessä maailmassa eläminen on luonut omat haasteensa todelliselle läsnäololle ja kuuntelemiselle. Myös jatkuva teknologian läsnäolo ja tavoitettavissa oleminen ovat vieneet huomion muualle. Varsinkin kun kyseessä ovat lapset, jotka ovat todella innokkaita jakamaan ja keskustelemaan aikuisten kanssa. Tutkimusaineistostani nousee esille lasten halu ja tarve kuuntelemiselle, huomiolle ja ajatusten jakamiselle. Samaan aikaan aineistostani on huomattavissa siellä täällä oma malttamattomuuteni jatkaa eteenpäin ja saada tutkimusaineisto kokoon. Olisin voinut kuunnella ja olla läsnä vieläkin enemmän. Lapset kun olisivat voineet keskustella kanssani loputtomiin. Haasteita loivat myös tutkimuksen tekeminen kiireisen päiväkotielämän ohessa – aikaa ei aivan kaikelle ole.

Lapsilla on oma tapansa kertoa ja jakaa asioita. Toisinaan he hakevat oikeita sanoja hyvinkin kauan. Tällaisissa tilanteissa tutkijan pitäisi olla maltillinen ja antaa lapsille aika etsiä oikeanlaiset sanat kuvailemaan tunteitaan ja ajatuksiaan. Näin jälkikäteen käydessäni aineistoa läpi olen huomannut, etten ole aina ollut niin maltillinen kuin lapset olisivat minun toivoneet olevan. Tiedostin malttamattomuuteni ja kiireen tunteen jo ennen haastattelujen aloittamista. Pyrkimyksistäni huolimatta olen tiedostamattani kiirehtinyt silloin tällöin eteenpäin. Kiire ja tuottoisuus mielletään osaksi nyky-yhteiskuntaa ja aikuisten elämää, ja valitettavasti lapsetkin kasvavat osaksi sitä jo varhain. Koulusta pitää suoriutua hyvillä arvosanoilla, töitä pitää tehdä heti kun sellaiseen ikään päästään, jokaisen pitää tietää jo hyvin varhain mitä elämältä haluaa ja millaisia tavoitteita sille asettaa yhteiskunnan odotusten lisäksi.

7.2 Yhteisölliset tarinapolut

Unitarinoiden kollektiivisuus muodostuu monella eri tavalla ja tasolla. Jokaisessa muodostuksessa keskeistä on muiden osallistuminen unitarinaan tavalla tai toisella. Osallistuminen voi olla vain keskittymistä ja huomion antamista kertojalle. Toisinaan se voi olla sopivassa kohdassa esitettyjä kysymyksiä tai kommentointia, kuten Nooan kommentit Pihlan unitarinasta. Ajoittain osallistuminen voi olla unitarinan kertomiseen mukaan hyppäämistä ja muuntumista kertojaksi, kuten Emilian unitarina lentämisestä, jonka kerrontaan Aada hyppäsi mukaan. Osallistuminen voi olla sanallista tai täysin non-verbaalista, kuten Eetun kommentointi Iskan unitarinoissa. Tämän aineiston kohdalla non-verbaali keskustelu tuntui korostuvan. Monet lapsista kannustivat unitarinan kertojaa omilla ilmeillään ja eleillään. Lapset käyttivät voimakkaasti käsiään ja ilmeitään tehostaakseen omia ajatuksiaan ja mielipiteitään, jolloin muiden kuuntelijoiden oli helppo ymmärtää, mitä kukin halusi ilmaista. Kollektiivisuus tapahtuukin lasten tapauksissa koko keholla.

Maurice Halbwachs (1980, 33) toteaa siitä, miten kollektiivinen muisti saa voimia sitä käyttäviltä yksilöiltä, korostui lasten kerronnassa. He imevät voimaa ja ideoita ympäröiviltä kansakuuntelijoilta. Yksilöt muistavat yhdessä, kuka muistaa ja näin syntyy illuusio, jossa on helppo muistaa, kun muut muistuttavat. Näin lapset myös luovat ja rakentavat sosiaalisia ryhmiä, joihin he kuuluvat ja joiden kollektiivisen muistin näkökulmia heidän kertomuksensa ovat. Tosin on vaikeaa sanoa, missä menee todellisen muistamisen ja kuvitellun muistamisen raja. Unitarinoissa ja niiden jakamisessa tärkeää ei ole näiden kahden erottaminen toisistaan, vaan luotu tarina. Kollektiivisissa unitarinoissa on nähtävissä vivahteita, kuinka muisti toimii ryhmässä. Lasten kommentointi ja huudahdukset ”mäkin olen nähnyt vähän samanlaista unta” henkivät siitä, miten sosiaalisella kontekstilla on valtava vaikutus muistamiseen. (ks. Bartlett 1995, 293–294, 296.)

Sadutus luo mahdollisuudet hullutteluun ja leikkisyyteen. Paineeton ilmapiiri vapauttaa kertojan ja tilanteesta tulee dialoginen ja yhteisöllinen. Toiminta sadutuksen aikana on aidosti kollektiivista ja se muotoutuu yhteisistä kokemuksista. Vastavuoroisuus ja dialogi puolestaan rakentuvat intuition ja ääneen lausumattoman varaan. (Karlsson 2014, 177.) Lasten kol-

lektiivisistä unitarinoista on nähtävissä niiden persoonallisuus, mutta yhteisöllisyyden voi havaita parhaiten vain kokemalla, kun lapset puhuvat ja jakavat unitarinoitaan.

Vaikka en tällä lyhyellä satuprojektilla päässyt kovin syvälle lasten tarinoiden aiheisiin, esille nousi huumori. Monien tarinoiden tarkoituksena vaikutti olevan muiden lasten naurattaminen. Iskan monet tarinat, niiden kummellukset ja tarinankerronnan tapa oli ilahduttava. Karlsson nostaakin esiin, kuinka ilo ja huumori ovat tärkeitä elementtejä kaikessa lasten tekemisessä (Karlsson 2014, 55). Huumori vaikuttaa olevan lapsille tapa luoda yhteisöllisyyttä, tulla kuulluksi ja osaksi heitä ympäröivää yhteisöä, tässä tutkimuksessa päiväkotiryhmää. Samalla huumori oli työväline, jota lapset käyttivät hyvin taitavasti kertoessaan tarinoita, ja juuri huumorin avulla he muodostivat yhä uusia unitarinoita. Huumori syntyy ihmisten välillä, vuorovaikutuksen kautta, ja sitä on hankala lukea pelkästä tekstistä (Karlsson 2014, 55). Lapset hassuttelevat paljon. Ryhmähaastattelun aikana varsinkin pojat elehtivät ja naurattivat muita lapsia ja syttyivät helposti nauruun. Ryhmähaastattelut olivat täynnä iloa. Puroila ym. (2012) nostaa esille, miten lapsilla tuntuu olevan luontainen kyky lukea pieniä ja olemattomia keskustelun viestejä.

7.4 Uudelleen kerrottua

On hämmästyttävää, miten lapset kertovat samoja unitarinoita uudelleen ja uudelleen, muovat ja hioen niitä, samalla tehden niistä mieleisäänsä. Uudelleen kerrotut unitarinat leikkaavat läpi ajan ja paikan. Lapset kertoivat samoja unitarinoita kolmessa eri projektin vaiheessa. Näissä unitarinoissa on nähtävissä, miten kerronta on hyvin suhteellista ja tapahtuu hetkessä. Kerronta on suhteissa oloa toisiin kerrontoihin ja tarinoihin. Se on kosketuksissa oloa kuuntelijoihin ja edellisiin kerrottuihin tarinoihin, kulkien niitä kohti tai vetäytyen niistä pois päin. Samalla uudelleen kerrotuilla unitarinoilla ei ole vakaata pintaa, vaan ne ovat jatkuvasti muutoksessa. (ks. Ihanus 1995, 224.)

Lapsille kertomus on kommunikaation väline (esim. Hyvärinen 2006), jota he käyttävät hyvin monipuolisesti. Uudelleen kertomalla samoja unitarinoita lapset pyrkivät ymmärtämään itseään, luomaan ystävyys-suhteita ja tulemaan osaksi ryhmää. Tässä tutkimuksessa uudelleen kerrotut unitarinat vaikuttivat olevan tärkeitä kertojilleen, niillä tuntui olevan jokin syvempi merkitys, jota osa lapsista koitti selventää. Toisaalta osa lapsista puolestaan vaikutti haluavansa tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. He pyrkivät kertomaan tarinansa niin, että kuulija ymmärtäisi heidän tarinansa merkityksen.

Paley puhui siitä, miten näyttelemisen vaikuttaa tarinoihin (Paley 1990, 20–21, 35). Uudelleen kerronnalla vaikuttaisi olevan hyvin samanlainen vaikutus. Lapset saivat mahdollisuuden osallistua tarinankerronnan tapahtumiin sadutuksessa, muovaten omasta tarinastaan uusi, tehdä tulkintoja ja tarjota uudenlaisia näkökulmia sekä laajempia narratiiveja.

7.5 Lainaaminen

Kuka sanoi ja mitä, ja kenelle alkuperäinen idea kuuluu? Lasten unitarinat ovat täynnä lainauksia. Osa toisilta lapsilta ja osa ympäröivästä kulttuurista. Boyer (2009, 16) puhuu siitä, miten monet päivittäiset ajatuksemme liittyvät tilanteisiin ja asioihin, joita ei todellisuudessa ole olemassa. Koemme tunteita ja ajatteleme asioita ihmisistä, jotka eivät ole fyysisesti läsnä. Ei siis ole hämmästyttävää, miten lasten tarinat pursuavat viittauksia vähän sinne ja tänne. Iska tuntui olevan kaikkein eniten perillä ympäröivästä kulttuurista, ja hänen unensa ovat pullollaan intertekstuaalisia viittauksia elokuviin ja peleihin.

Keskeistä lainauksille ja ideoiden uudelleen käyttämiselle ovat jatkumot. Unitarinat synnyttivät ajallisia ja paikallisia tarinoita, jotka ovat vuorovaikutuksessa toinen toisiinsa. Kertoessaan lapset kutovat yhteen omia ja muiden tarinoita, kokemuksia ja tapahtumia. Näitä piirteitä voi nähdä kaikissa kerrotuissa tarinoissa. Ideoiden lainaaminen on lapsille hyvin luontevaa, ja he tekevät sen mutkitta. Lainaaminen ei tapahtunut vain kerrottaessa, vaan myös kuvallisesti. Ideoita, tapoja piirtää ja kuvia lainailtiin puolin ja toisin. Tarinoidessaan

lapset vaikuttavat kuvittelevan yleisönsä, ja näin he pelasivat kuuntelijoiden reaktioilla (ks. Armstrong 2006, 173). Samalla tavalla lapset vaikuttivat lainaavan juuri ne ideat, jotka herättivät suurimman reaktion kuuntelijoissa. Jokainen halusi oman palan huomiota.

7.6 Sadut dialogina

Tarinoiden avulla me ymmärrämme, miten ja miksi asiat tapahtuvat (ks. Fiese, Hooker ym. 1995). Lapset jäsentävät maailmaa tarinoiden avulla. Kertomalla ja kommentoimalla tarinaa toisella tarinalla lapset pyrkivät ymmärtämään itseään suhteessa maailmaan. Unitarinoiden dialogi pyrkii selventämään nähtyä unta ja liittämään sen osaksi nykyhetkeä.

Paley kertoo, kuinka lapset ovat jatkuvasti tarinan sisällä määrittäen ympäristöään eri roolien kautta (esim. Paley 1990, 33). Lapset elävät kahden maailman rajamailla: toden ja tarinan. Dialogin käyminen oman unitarinan kanssa, sen kommentointi, selittäminen ja muuntaminen voivat olla lasten pyrkimystä saada hetkessä syntynyt unitarina istumaan tiettyyn hetkeen. Ennin dinosaurukset ja tarinan kommentointi, sen muuttuminen ja kasvaminen käyvät dialogia joka hetkessä Ennin itsensä, mutta myös ympäröivien kuuntelijoiden kanssa.

Jokainen meistä rakentaa identiteettiään tarinoiden avulla (Sava ja Katainen 2004, 24). Nooa pyrkii omassa unitarinassaan rakentamaan itseään ja suhdetta ystäväänsä. Leikin tuominen osaksi kerrontaa rikkoo perinteiset kerronnan rajat ja antaa mahdollisuuden luoda uusia tarinoita. Nooa jäsentää todellisuutta konkreettisen toiminnan, omien mielikuvien ja kielen avulla (esim. Bruner 1971, 18).

8 LOPUKSI

Tutkimukseni matka on ollut pitkä, ja toisinaan olen eksynyt harhailemaan polultani. Haastavaksi tutkimuksessani osoittautui teoreettisen viitekehyksen rakentaminen. Aihe leikkaa monen kentän läpi, mm. taidekasvatuksen, psykologian ja antropologian. Teoreettisen viitekehyksen eri osa-alueita on monia. Pyrkimyksistäni huolimatta en taustatyötä tehdessäni löytänyt yhtään vastaavanlaista tutkimusta. Unien tuoma näkökulma teki tutkimuksestani omalaatuisen. Narratiiveja, tarinointia ja fantasiaa on tutkittu paljon, mutta unista kerrottuja tarinoita huomattavasti vähemmän, ja jos on, yleensä tutkimukset ovat pyrkineet selittämään unien merkityksiä. Lähimmäksi omaa tutkimustani osoittautuivat omaelämäkerralliset tutkimukset, joissa muisteleminen ja kerronta punoutuvat yhteen antaen mielikuvitukselle luvan sävyttää tarinaa. Erottavimpana tekijänä elämäkerrallisen ja tämän tutkimuksen välillä on asetelma, jossa omaelämäkerrallisen tarinan on tarkoitus perustua todellisiin tapahtumiin. Unien muisteleminen puolestaan on muistelemista ei-todellisista tapahtumista, mielen rakentamista kuvista. Mielestäni tämä avaa oven vielä luovempaan ja rajattomampaan kerrontaan, jolloin raja todellisen muistelemisen ja mielikuvituksen välillä on hyvin häilyvä, jopa olematon.

Oman haasteensa loivat teoriaviitekehyksen rakentaminen ja uuden käsitteen luominen. Teorian rakentaminen punomalla yhteen monen kentän eriosia ei sujunut mutkitta. Vaikka itselleni unitarina-käsite oli alusta asti ajatustasolla selkeä, sen sanallistaminen tuotti päänvaivaa. Miten sanallistaa jotain, joka toimii hyvin häilyvässä kontekstissa ja on alati liikkeessä? Vaikka unitarinoilla on hyvin konkreettinen, selkeä pohja. Yksinkertaisimmillaan ne ovat sanallistettuja ja tarinallistettuja unia. Mutta samalla ne ovat jotain paljon enemmän. Syntyäkseen ne vaativat tilaa ja vapautta liikkua ja kulkea toden ja kuvitellun välillä. Ne tarvitsevat kuulijoita, yleisön. Eikä unitarinoita voi sulkea laatikkoon, ne syntyvät aina uudelleen ja uudelleen. Samaa unitarinaa ei koskaan voi kuunnella samalla tavalla kahta kertaa. Eikä yhtä unitarinaa voi kertoa samalla tavalla kahteen kertaan. Unitarinat tarvitsevat kertojan ja kuulijan, ja molemmille sama unitarina on erilainen.

Tässä tutkimuksessa lasten rajallinen sanavarasto näkyy toisinaan unitarinoiden kielellisessä rakenteessa, mutta samalla se antaa unitarinoille hyvin yksilöllisen ja runollisen kielen. Lasten luovuus pääsee esiin. Näin yhdessä kertominen ja kielen ja kuvan yhdistäminen mahdollistavat tunteiden ja kehollisemman ilmaisun. Yksinkertaisten sanojen takana on suuria tunnelatauksia ja merkityksiä. Lasten kielen symbolisuus tehostuu ja merkitykset korostuvat. Näiden kautta lapsilla on mahdollisuus muovata maailmaansa (tarinaansa) uudelleen ja uudelleen.

Samalla unitarinat laittavat vastakkain tarinoinnin ja todellisuuden. Unet kulkevat todellisen ja kuvitteellisen rajamaastossa hämärtäen näiden kahden rajaa. Unitarinat antavat tilaa ja mahdollisuuksia kertoa ”todellisia” unia uudelleen ja uudelleen, muovaten jokaiseen kertomishetkeen tarinan uudestaan, luoden tilaa kertojan sekä tarinan kasvuun ja kehitykseen ja rakentaen unen ja siihen liittyvät merkitykset uudestaan ja uudestaan. Samalla unitarinat ja niiden erilaiset jakamismuodot antavat tilaa ja mahdollisuuksia minän ja identiteetin muutoksiin, koska unitarinassa mikään ei ole varmempaa kuin muutos. Samalla ne mahdollistavat menneisyyden muovaamista sopimaan nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Unitarinat eivät kysy, mitä todellisuus on, tai mikä on totta ja mikä ei. (esim. Freeman 2010, 275.)

Unitarinat saavat alkunsa unimuistoista ja ne ovat tarinoita, jotka ovat tiiviisti liitoksissa tilaan ja paikkaan. Ne syntyvät hetkissä ja ryhmissä, ja sama unitarina voi saada uusia muotoja uusissa tilanteissa. Jos unet ovat sitä, mitä nähdään nukuttaessa, oli se sitten muisto tai täysin sekalaisista tapahtumista koostuva mielen luoma hetki, niin unitarina on tietystä paikasta ja hetkestä kerrottu ja jaettu tarina omasta unesta. Unitarina on kertomus, joka koostuu unen muistikuvista käyttäen apuna mielikuvitusta täyttämään tyhjiä muistin kohtia. Unitarinat ovat siinä hetkessä mukana olevien ihmisten tuottamia tarinoita, omia aikaisempia kokemuksia ja mielikuvitusta.

Tämän tutkimuksen otanta on suhteellisen pieni ja antaa vain viitteitä siitä, millä tavoilla lapset jakavat unitarinoita. Tämän tutkimuksen vahvuudeksi osoittautuu sen monikerroksellisuus. Lasten kertomisen muodot kulkevat läpi jokaisen taideprojektin tuokion. Mielenkiintoisen jatkotutkimuskohteen rakentavat lasten yksilölliset kertojajäät, tutkimusta voi laajentaa sanataiteen puolelle kiinnittäen huomiota lasten erilaisiin tapoihin käyttää kieltä.

Toisaalta mielenkiintoista olisi selvittää, millaisia unitarinoita lapset kertovat pahoista unista. Jopa selvittää, millaisia mahdollisuuksia aiheiden käsittelemiseen lasten kertomisen ja jakamisen muodot luovat.

Lähteet

Archibald, R. 2002. A Personal History of Memory. Teoksessa J. J. Climon ja M. G. Cattelin (toim.) *Social Memory and History - Anthropological Perspectives*. Altramira Press. New York.

Armstrong, M. 2006. Children writing stories. Open University Press: New York.

Bamberg, M. ja Georgakopoulou, A. 2008. *Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis*. Text and talk 28(3): 377-396.

Barlett, F. C. 1995. Remembering: A study in experimental and social psychology. Cambridge University Press: Cambridge.

Barrett, D. 1996. Trauma and Dreams. Harvard University Press: Cambridge

Bettelheim, B. 1984. Satujen lumo, merkitys ja arvo. WSOY: Porvoo.

Bruner, J. S. 1971. The relevance of education. George Allen & Unwin Ltd.: London.

Bollas, C. 1992/2006. Being a Character. Psychoanalysis and self experience. 5th ed. Routledge: London.

Boyer, P. 2009. What are memories for? Functions of recall in cognition and culture? Teoksessa P. Boyerin ja J. V. Wertschin (toim.) *Memory in mind and culture*. Cambridge University Press: New York.

Christensen, P. ja James, A. 2000. Childhood diversity and Commonality: some methodological insights. Teoksessa P. Christensenin ja A. Jamesin (toim.) *Research with children*. Falmer press: London.

Christensen, P. ja Prout, A. 2002. *Working with ethical symmetry in sosival research eith children*. Childhood 9(4): 477-497.

Clifford, J. 1988. The predicament of culture. Harvard University Press: Cambridge, MA.

Dunderfelt, T. 2001. Intuitio ja tunneviestintä - Ihmisten välinen näkymätön yhteys. Dialogia Oy: Helsinki.

Eisenberg, A. 1985. *Learning to describe past experience in conversation*. Discourse Processes, 8(2): 177-204.

- Eisner, E. 1996. *Cognition and curriculum*. Paul Chapman Publishing Ltd: London.
- Emde, R. N. 2003. *Early Narratives: A Window to the Child's Inner World*. Teoksessa R. N. Emde, D. P. Wolf ja D. Oppenheim (toim.) *Revealing the Inner Worlds of Young Children: The Macarthur Story Stem Battery and Parent-Child Narratives*. Oxford University Press: Oxford, New York.
- Engel, S. 1995. *The stories children tell: making sense of the narratives of childhood*. Freeman cop: New York.
- Eskola, A. 1997. *Jäähyväisluentoja. Hanki ja jää: Hämeenlinna*.
- Fiese, B. H., K. A. Hooker, L. Kotary, J. Scwagler and M. Rimmer (1995) *Family stories in the early stages of parenthood*. *Journal of Marriage and the Family* 57(3): 763-70.
- Fivush, R. 2008. *Remembering and reminiscing: How individual lives are constructed in family narratives*. *Memory Studies* 1(1): 45-54.
- Fivush, R. 2013. *Autobiographical Memory*. Teoksessa M. Pickering ja E. Keightley (toim.) *Research Methods for Memory Studies*. Edinburgh University Press Ltd: Edinburgh.
- Fivush, R., C. A. Haden and E. Reese (2006) *Elaborating on elaborations: Maternal reminiscing style and children's socioemotional outcome*. *Child Development* 77(6): 1568-88.
- Fromm, E. 2007. *Unohdettu kieli. Johdatus unien, satujen ja myyttien ymmärtämiseen*. Suom. Pekkola Mika. Vastapaino: Helsinki.
- Foulkes, D. 1982. *Children's Dreams: Longitudinal Studies*. Jhon Wiley & Sons: New York
- Freeman, M. 2010. *Telling Stories: Memory and Narrative*. Teoksessa S. Radstonen ja B. Schwarzin (toim.) *Memory - Histories, Theories, Dabates*. Fordham University Press: USA.
- Geertz, C. 1988. *Work and lives: the anthropologist as author*. Polity Press: Cambridge.
- Halbwachs, M. 1980. *The Colloctive Memory*. Harper & Row Publishers, Inc.: New York.
- Handler Spitz, Ellen (2006), *The Brightening Glance. Imagination and childhood*. Pantheon Books: Ney York.
- Hardy, B. 1968. *Towards a Poetics of fiction 3) An approach through narrative*. *NOVEL: A forum on Fiction*. Vol. 2(1), pp. 5-14.

- Heikkinen, H. L. T. 2001. *Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tulemisen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla.* Studies in education, psychology and social research 175.: Jyväskylän yliopisto.
- Heinonen, S-L. ja Suojala, M. 2001. Lapsi elää satua. Teoksessa S. Karppinen, A. Puurula ja I. Ruokonen, *Taiteen ja leikin lumous – 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus.* Oy Finn Lectura Ab.: Tampere.
- Hirsjärvi, S. ja Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus: Helsinki.
- Hobson, J. 2004. Unennäöstä. Johdatus unitutkimukseen. Terra Cognita: Helsinki.
- Hohti, R. ja Karlsson, L. 2014. *Lollipop stories: Listening to children's voices in the classroom and narrative ethnographical research.* Childhood Vol. 21(4): 548-562.
- Huth, A. Huth, W. 1995. Unen salainen voima. WSOY: Helsinki.
- Hyvärinen, M. 2006. Kerronnallinen tutkimus.
http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf (viitattu 7.4.20014.)
- Hyyppä, M. T. ja Partanen, M. 1985. Uni – varjoko vain? WSOY: Helsinki.
- Ihanus, J. 1995. Toinen – Kirjoituksia psyykestä, halusta ja taiteesta. Gaudeamus; Gummerus kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- James, A. ja James, A. L. 2004. Constructing childhood: Theory, policy and social practice. Palgrave: London.
- James, A. 2007. *Giving voice to children's voices: Practices and problems, pitfalls and potentials.* American Anthropologist 109(2): 261-272.
- Jouvet, Michel 1999. The paradox of sleep – The story of sleeping. A Brandford Book: Cambridge, Massachusetts.
- Karlsson, L. 2005. Sadutus – Avain osallistuvaan toimintakulttuuriin. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Karlsson, L. 2006. Lapset kertovat... STAKESin työpapereita 6/2006. Stakesin monistamo: Helsinki.

Karlsson, L. 2013a. Sadutus koulussa ja narratiivinen tietäminen – teoriaa ja kokemuksia. Teoksessa E. Ropo ja M. Huttunen (toim.) *Puheenvuoroja narratiivisuudesta opetuksessa ja oppimisessa*. Tampere University Press: Tampere.

Karlsson, L. 2013b. *Storycrafting method – to share, participate, tell and listen in practice and research*. The European Journal of Social and Behavioural Science, Special Volumes VI Design in Mind, 6(3): 1109–1117.

Karlsson, L., Carlsson, A., Lähteenmäki, M. ja Määrsepp, M. 2014. Good and bad days in Estonia and Finland – Childrens well-being in their stories. Lapset kertovat hyvinvoinnistaan – kuka kuuntelee? Lasten äänet kuuluviin (TelLis).

Karlsson, L., Puroila, A.-M. ja Estola, E. (toim.) 2016. Välkkeitä – valoa ja varjoja lasten hyvinvointikertomuksissa. NytNyt. Lapset kertovat -julkaisusarja.

Kilroe, P. A. 2007. *The Dream as Text, the Dream as Narrative*. Dreaming 2000; (10)3: 125–137.

Klein, S. B. 2001. A self to remember: A cognitive neuropsychological perspective on how self creates memory and memory creates self. Teoksessa C. Sedikides ja M. B. Brewerin (toim.) *Individual self, relational self, collective self*. Psychology Press/Taylor&Francis: Philadelphia.

Kramer, M. 2007. *The Dream experience. A Systematic Exploration*. Routledge: New York.

Lehtovuori, E. 2009. Unien kertomaa – unen merkityssisällöt ja uninarratiivit. Teoksessa Juhani Ihanuksen (toim.) *Sanat että hoitaisimme: terapeutin kirjoittaminen*. Duodecim: Helsinki.

Locke, J. [1690] 2001. *An essay concerning human understanding*. Uudelleen painanut Batoche Books Limited: Kitchener Kanada. Alkuperäinen painos Thomas Basset: London.

Mayall, B. 2000. *Conversation with children: working with generational issues*. Teoksessa Pia Christensen ja Allison James (toim.) *Research with children*. Falmer Press: London.

McLean, K., M. Pasupathi and J. Pals. 2007. *Selves creating stories creating selves: A process model of self-development*. Personality and Social Psychology Review 11(3): 262–78.

Moilanen, O. 2002. *Unista elämänviisautta*. Tenon lepopaikka: Kotka.

Nelson, K. 1986. *Event knowledge: structure and function in development*. Hillsdale, N. J.: Erlbaum.

Nelson, K. 1988. The ontogeny of memory for real events U. Neisserin ja E. Winogradin (toim.) teoksessa *Remembering reconsidered: Ecological and traditional approaches to the study of memory*. Cambridge University Press: New York.

Nora, P. 1989. *Between memory and history: Les lieux de mémoire*. Representations, Spring, 1989/26, 7–25.

Paley, V. G. 1990. *The Boy Who Would Be a Helicopter*. Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts, London.

Peltonen, E. ja Eskola, K. 1997. Muisto Katariina Eskolan ja Eeva Peltolan (toim.) teoksessa *Aina uusi muisto – Kirjoituksia menneen elämisestä meissä*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54. Gummerus kirjapaino Oy: Saarijärvi.

Plummer, K. 1995. *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*. New York: Routledge.

Puroila, A., Estola, E. ja Syrjälä, L. 2012. *Does Santa exist? Children's everyday narratives as dynamic meeting places in a Day Care centre context*. *Early Child Development and Care* 182(4): 191–206.

Rubin, D. C. 1996. *Remembering our past: Studies in autobiographical memory*. Cambridge University Press: Cambridge.

Riessman, C. K. 2002. Analysis of personal narratives J. F. Teoksessa Gubrium ja J. A. Holstein (toim.) *Handbook of interview research – Analysis of personal narratives*. SAGE publications, ink: Thousand Oaks.

Sava, I. ja Katainen, A. 2004. Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa Inkeri Sava ja Virpi Vesänen-Laukkanen (toim.) *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. PS-kustannus: Juva.

Schulman, G. 2007. *Uni merkityksenannon ja symbolinmuodostuksen ytimessä – mitä ajatelen unista*. *Psykoterapia* 26(3): 192–198.

Siivola, M. 2008. *Unien opissa. Unet itseymmärryksen palveluksessa*. Kirjapaja: Helsinki.

Stafford, B. 2011. *Visual analogy – consciousness as the art of connection*. The MIT Press: London, England.

Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2004. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. *Varhaiskasvatus tänään*. Toukokuu 2011: 24–35.

Viljamaa, E. 2012. Lasten tiedon äärellä — Äidin ja lasten kerronnallisia kohtaamisia kotona. Juvenes Print: Tampere.

Wertsch, J. 2002. *Voices of collective remembering*. Cambridge university press: Cambridge, UK

Wertsch, J. V. 2009. *Collective Memory*. Teoksessa Pascal Boyerin ja James V. Wertschin (toim.) *Memory in mind and culture*. Cambridge University Press: New York.

Wolf, K. 2012. *The Insomniacs*. G.P. Putnam's Sons Books for Young Readers:

Wright, S. 2010. *Understanding creativity in early childhood: meaning-making and children's drawings*. SAGE Publications Lt.: London.

Liitteet

Liite 1

Ryhmähaastattelu runkokysymykset

1. Mitä piditte kirjasta?
2. Mistä piditte kirjassa kaikkein eniten?
3. Mistä te ette pitänyt?
4. Millainen olo teille tuli tuosta sadusta?
5. Minkä takia nukahtaminen on välillä vaikeata?
6. Näettekö te unia?
7. Minkä takia te luulette että te näette unia?
8. Mistä unet tulevat?
9. Minkä takia nukkuminen on tärkeätä?
10. Minkä takia unet ovat tärkeitä?
11. Mistä tietää mikä on unta ja mikä ei?
12. Miten te nukahdatte kaikista parhaiten?